

Samen tegen de krimp?

Een verkennend onderzoek naar het ontstaan van burgerinitiatieven en hun invloed op de sociale cohesie in een krimpdorp

Renate van Haaren

Bachelorthesis Sociale geografie
Radboud Universiteit Nijmegen
2013

Samen tegen de krimp?

Een verkennend onderzoek naar het ontstaan van burgerinitiatieven en hun invloed op de sociale cohesie in een krimpdorp

Renate van Haaren
Studentennummer: s4057554
E-mailadres: r.e.c.vanhaaren@student.ru.nl

Begeleider: drs. J. Gersie

Bachelorthesis Sociale geografie
Opleiding Geografie, Planologie en Milieu
Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen
Juni 2013

Voorwoord

Na vijf maanden hard werken is het gelukt om mijn bachelorthesis af te ronden. De maanden zijn voorbij gevlogen, omdat ik al die tijd met plezier aan mijn thesis heb gewerkt. Ik heb veel geleerd en ben erg trots op het resultaat, dat hier voor u ligt!

Het onderwerp sociale cohesie gaat mij aan het hart en ook in mijn vrije tijd denk ik hier over na. Ik ben namelijk al jaren actief bij Reddingsbrigade Oss en binnen deze vereniging is er sprake van een tamelijk grote saamhorigheid. Stel deze saamhorigheid valt weg, wat doe je dan? Welk initiatief neem je om de sociale cohesie toch op de been te houden? Vervolgens heb ik de link gelegd naar krimpdorpen in Nederland. In deze dorpen is in toenemende mate sprake van demografische of structurele krimp en de sociale cohesie dreigt hierdoor te worden aangetast. Interessant is waarom en onder welke omstandigheden er in een dergelijk dorp een burgerinitiatief wordt gerealiseerd en hoe hierdoor de sociale cohesie in het dorp wordt beïnvloed. Ik vond het erg boeiend dit onderzoek te doen, omdat er nog vrij weinig over het onderwerp bekend is. Voorheen dachten beleidsmakers namelijk dat een goede sociale cohesie in een dorp zou afhangen van fysieke voorzieningen. In dit onderzoek probeer ik een begin te maken met te verklaren waarom dit niet het geval hoeft te zijn.

Het begin van het onderzoek ging wat moeizaam, omdat ik niet goed wist hoe ik mijn onderzoek wilde vormgeven. Het was snel duidelijk dat ik te weten wilde komen hoe burgerinitiatieven ontstaan in krimpdorpen, maar hoe ik het onderzoek wilde uitvoeren bleef lang een groot mysterie. Ook het zoeken naar twee geschikte krimpdorpen bleek een hele opgave. Uiteindelijk is dit toch gelukt en ben ik bijzonder dankbaar dat ik in Almen en Haalderen interviews heb mogen afnemen. Graag wil ik daarom een aantal mensen bedanken, want zonder hen was dit resultaat niet mogelijk geweest. Ten eerste wil ik mijn begeleider dhr. Gersie bedanken, omdat hij altijd kritisch naar mijn werk keek en ook met nieuwe inzichten en ideeën kwam. Daarnaast wil ik alle geïnterviewde mensen in Almen en Haalderen bedanken! Zonder jullie informatie had ik geen onderzoek kunnen doen. Als laatste gaat mijn dank uit naar mijn familie. Jullie hebben altijd in mij geloofd en mij gesteund. Dankjewel en veel leesplezier!

Renate van Haaren

Oss, 21 juni 2013

Inhoudsopgave

Voorwoord	II
Inhoudsopgave	III
Samenvatting	V
1 Hoofdstuk 1 Inleiding	1
1.1 Projectkader	1
1.2 Doelstelling	3
1.2.1 Wetenschappelijke relevantie	3
1.2.2 Maatschappelijke relevantie	4
1.3 Onderzoeksmodel	4
1.4 Vraagstelling	5
1.5 Werkwijze	6
1.6 Leeswijzer	6
2 Hoofdstuk 2 Theoretisch kader	7
2.1 Krimp en sociale cohesie	7
2.2 Krimp en burgerinitiatieven	9
Resource mobilization theory	10
2.3 Conceptueel model	11
2.4 Zicht op operationalisatie	12
3 Hoofdstuk 3 Methodologie	13
3.1 Onderzoeksstrategie	13
3.2 Casusselectie	13
3.3 Operationalisatie conceptueel model	14
3.3.1 Operationalisatie sociale cohesie	14
3.3.2 Operationalisatie burgerinitiatieven	16
3.4 Onderzoeksmateriaal en dataverzameling	17
3.5 Data-analyse	18
4 Hoofdstuk 4 Analyse van de resultaten	19
4.1 Burgerinitiatieven in Nederlandse krimpdorpen	19
4.1.1 Het concept burgerinitiatieven volgens de praktijk	19
4.1.2 Het ontstaan en behoud van burgerinitiatieven in de praktijk	20
4.1.3 De vanuit de praktijk verwachte invloed van burgerinitiatieven op de sociale cohesie	22
4.1.4 Conclusie burgerinitiatieven in Nederlandse krimpdorpen	23
4.2 Almen, het krimpdorp met een of meerdere burgerinitiatieven	24
4.2.1 Algemene gegevens dorp	24
4.2.2 De burgerinitiatieven	25
Buurtwinkel Superr	25

4.2.3	Het ontstaan van het burgerinitiatief	26
4.2.4	De sociale cohesie in Almen	29
4.2.5	De invloed van het burgerinitiatief op de sociale cohesie	29
4.2.6	Conclusie Almen, het krimpdorp met burgerinitiatief Superrr	32
4.3	Haalderen, het krimpdorp zonder burgerinitiatieven	33
4.3.1	Algemene gegevens dorp	33
4.3.2	Waarom is er geen burgerinitiatief ontstaan in Haalderen?	34
4.3.3	De sociale cohesie in Haalderen	36
4.3.4	De mogelijke invloed van een burgerinitiatief op de sociale cohesie	38
4.3.5	Conclusie Haalderen, het krimpdorp zonder burgerinitiatieven	39
4.4	Vergelijking praktijkdeskundigen, Almen en Haalderen	40
5	Hoofdstuk 5 Conclusie, reflectie en aanbevelingen	43
5.1	Conclusie	43
5.2	Reflectie	47
5.3	Aanbevelingen	48
	Literatuurlijst	50
	Bijlagen	
1	Interviewgide burgerinitiatieven algemeen	52
2	Interviewgide krimpdorp met burgerinitiatief	53
3	Interviewgide krimpdorp zonder burgerinitiatief	55

Samenvatting

Steeds meer dorpen in Nederland krijgen nu of in de nabije toekomst te maken met krimp. Drie demografische processen spelen hierbij een rol: geboorte, sterfte en migratie. Vooralsnog gaat de discussie over krimpdorpen vooral over de leefbaarheid in relatie tot de fysieke omgeving. Voorzieningen zouden een belangrijke voorwaarde zijn voor de leefbaarheid, hoewel voorzieningen en leefbaarheid al tijden niet meer aan elkaar zijn gekoppeld. Zo rijst de vraag of voorzieningen wel zo relevant zijn voor een goede leefbaarheid of dat een sterke sociale cohesie belangrijker is. Wanneer voorzieningen elders niet goed bereikbaar zijn, kunnen sterk op elkaar betrokken bewoners wellicht zelf voor een aantal noodzakelijke voorzieningen zorgen. Zulke burgerinitiatieven hebben volgens de literatuur op hun beurt weer een positief effect op de sociale cohesie.

Deze thesis is het verslag van een onderzoek naar het verband tussen burgerinitiatieven en de sociale cohesie in een krimpdorp. De doelstelling is bij te dragen aan de theorievorming over krimp door een verkennende analyse uit te voeren over het ontstaan van burgerinitiatieven en hun invloed op de sociale cohesie.

Na de afbakening van het onderzoek in hoofdstuk 1, volgt in hoofdstuk 2 het theoretisch kader. Hier worden de belangrijkste onderzoeksconcepten, sociale cohesie en burgerinitiatieven, uitgelegd, dat uiteindelijk resulteert in een conceptueel model. Met sociale cohesie wordt de samenhang tussen mensen in maatschappelijke verbanden bedoeld en in welke mate hun betrokkenheid wordt uitgedrukt in gedrag en beleving. Dit kan in het persoonlijk leven, als burger in de maatschappij of als lid van een samenleving zijn. Het concept sociale cohesie kent drie componenten: binding, betrokkenheid en participatie. Onder burgerinitiatieven worden initiatieven verstaan die door bewoners zelf worden opgezet, ter bevordering van het algemeen belang. De wetenschappelijke literatuur over krimp schiet tekort als het gaat over het ontstaan van burgerinitiatieven. Daarom wordt dit ontstaan geanalyseerd aan de hand van de verschillende factoren van de *resource mobilization theory* (de mobilisatietheorie). In deze theorie komen de volgende factoren aan bod: cultuur, moraal, sociale organisatie, mensen en materiaal. Hierbij gaat het om de aanleiding en noodzaak van een burgerinitiatief (cultuur), draagvlak (moraal), de betrokken partijen en initiatiefnemer (sociale organisatie), vrijwilligers en medewerkers (mensen), fysiek kapitaal en geld (materiaal). Al deze factoren kunnen een positieve of negatieve invloed hebben op het ontstaan van burgerinitiatieven.

In hoofdstuk 3 wordt de methodologie besproken. Hieruit blijkt dat dit onderzoek een vergelijkende case study betreft. Aan de hand van enkele criteria zijn er twee krimpdorpen (met dezelfde kenmerken) geselecteerd. In het ene krimpdorp zijn een of meerdere burgerinitiatieven ontstaan en in het andere dorp niet. Bovendien werden de concepten sociale cohesie en burgerinitiatieven uit het theoretisch kader meetbaar gemaakt. Op basis van de operationalisatie zijn interviewguides opgesteld, die te vinden zijn in bijlage 1, 2 en 3. Aan de hand van deze interviewguides zijn kwalitatieve interviews gehouden met praktijkdeskundigen, sleutelfiguren en bewoners van krimpdorpen met betrekking tot het ontstaan van burgerinitiatieven en hun invloed op de sociale cohesie. Van deze interviews werden transcripties gemaakt, die vervolgens aan de hand van verschillende factoren zijn gecodeerd. Daarna is met plussen en minnen aangegeven of deze factoren een positieve invloed hebben op het ontstaan van burgerinitiatieven en hun invloed op de sociale cohesie.

Na de onafhankelijke analyse van de geselecteerde krimpdorpen, worden deze met elkaar vergeleken.

Uit de analyse in hoofdstuk 4 blijkt dat men in het krimpddorp Almen enkele jaren geleden met succes een nieuwe voorziening heeft gerealiseerd. De bewoners hadden een grote behoefte aan een dorpswinkel, omdat oudere mensen anders niet meer in Almen konden wonen en de ontmoetingsplek werd gemist. De Vereniging Almens Belang heeft vervolgens dit initiatief gerealiseerd en kreeg hier hulp bij van de gemeente, de lokale woningbouwvereniging en Support&Co. Deze organisatie exploiteert de winkel volgens een speciaal concept. De realisatie van het burgerinitiatief werd vertraagd, doordat er aanvankelijk geen geschikt winkelpand werd gevonden. De bewoners hebben geholpen bij de inrichting van de winkel en werken vrijwillig mee. Almen staat regionaal bekend om de sociale cohesie en draagvlak voor de winkel is er daarom altijd geweest. Ook al is de dorpswinkel geen reguliere winkel, waar altijd genoeg voorraad is en de prijzen laag zijn, de sociale cohesie is positief beïnvloed. Zo is de sociale functie van de winkel erg belangrijk, omdat mensen elkaar vaker (spontaan) kunnen ontmoeten. Ook is de verbondenheid en tevredenheid in Almen versterkt.

In Haalderen is geen burgerinitiatief ontstaan dat veroorzaakt is door de demografische krimp. Het Platform Haalderen heeft een poging ondernomen om een voorziening te realiseren en kreeg hier subsidie voor van de gemeente. Er was echter (bij jonge bewoners) nauwelijks draagvlak. Dit komt onder andere doordat Haalderen in een dichtbevolkt gebied ligt, waardoor voorzieningen in andere kernen relatief dichtbij zijn. Ook zijn er veel nieuwe bewoners in het dorp komen wonen, die geen binding hebben met Haalderen. Mede hierdoor is de sociale cohesie in het dorp de laatste jaren sterk aan het dalen. De overige bewoners voelen nog wel binding met het dorp, maar dit is vaak uitsluitend binnen hun eigen vereniging, vrienden of familiekring. Men verwacht dat een burgerinitiatief de saamhorigheid en de verbondenheid zal versterken, vooral vanwege de ontmoetingsfunctie. Ook willen enkele bewoners vrijwilliger worden in een burgerinitiatief, maar alleen wanneer hun bijdrage van belang is voor het behoud van Haalderen. Voor de bewoners van de oude kern van Haalderen kan een burgerinitiatief de sociale cohesie dus positief beïnvloeden. Voor de bewoners van de nieuwbouwwijk geldt dit niet of een stuk minder.

In de vergelijking komt naar voren dat de praktijkdeskundigen verwachten dat alle factoren van de mobilisatietheorie geactiveerd moeten zijn voor het ontstaan van een burgerinitiatief. In Almen hebben al deze factoren hier een positieve invloed op gehad. In Haalderen zijn echter niet alle factoren geactiveerd om een burgerinitiatief te kunnen realiseren. Zo is er nauwelijks sprake van een aanleiding en draagvlak. Hier speelt mee dat er veel dorpen en steden met voorzieningen om Haalderen heen liggen. In Almen zijn de buurtdorpen een stuk verder weg, waardoor een eigen voorziening noodzakelijker is. Tevens komt naar voren dat de sociale cohesie altijd wordt beïnvloed bij het ontstaan van een burgerinitiatief in een dorp.

In het laatste hoofdstuk 5 is geconcludeerd dat een burgerinitiatief in een krimpddorp ontstaat op het moment dat er een aanleiding is; de bewoners ervaren dan een probleem dat ze op willen lossen. Stimulering en hulp van de gemeente is hierbij belangrijk, net zoals de hulp van andere partijen. Andere partijen kunnen bijvoorbeeld zorgen voor fysiek kapitaal. Sleutelfiguren zijn van belang voor het ontstaan van een burgerinitiatief, omdat zij het proces kunnen trekken. Ook kunnen zij andere partijen stimuleren en motiveren. Sleutelfiguren kunnen bijvoorbeeld draagvlak creëren, zorgen voor steun bij de gemeente en helpen bij de onderhandelingen met andere partijen. Tevens is draagvlak onder de bewoners van belang,

evenals de bereidheid om te helpen bij de realisatie van het burgerinitiatief. Zonder draagvlak is het realiseren van een burgerinitiatief een onmogelijke opgave. Bij de realisatie van een burgerinitiatief zullen mensen elkaar vaker ontmoeten en hebben ze intensievere contacten. Ook wordt de saamhorigheid en verbondenheid versterkt, vooral wanneer de bewoners zich inzetten als vrijwilliger. Ondanks dat niet alle bewoners boodschappen doen in de dorpswinkel in Almen vanwege de prijs van de producten, heeft de winkel toch een positieve invloed op de sociale cohesie. In Haalderen is er bovendien een nieuwbouwwijk, met veel bewoners zonder binding met het dorp. Deze mensen zullen zich waarschijnlijk niet inzetten voor het burgerinitiatief. Hierdoor heeft het initiatief minder kans van slagen. Een succesvol burgerinitiatief daarentegen heeft zeker een positieve invloed op de sociale cohesie, zo kan geconcludeerd worden.

In de reflectie is gebleken dat het in een volgend onderzoek van belang is om beter af te bakenen wat er onder een burgerinitiatief wordt verstaan. Aan de hand van de *resource mobilization theory* kon in dit onderzoek het ontstaan van burgerinitiatieven worden verklaard. De theorie is echter uitsluitend geschikt om grote sociale bewegingen te verklaren, bijvoorbeeld een revolutie. In een volgend onderzoek is het daarom aan te raden om een minder algemene theorie te kiezen, met meer factoren die toegespitst zijn op het ontstaan van burgerinitiatieven. Zo bleek dat het ontstaan van burgerinitiatieven te maken heeft met de geografische ligging. Bovendien is het in een vervolgonderzoek aan te raden om de factoren moraal en mensen op te delen in meerdere concreet meetbare factoren, omdat deze factoren vaak doorslaggevend zijn bij het ontstaan van burgerinitiatieven. Bovendien is er in dit onderzoek, vanwege de beperkte tijd, gekozen voor het interviewen van slechts enkele bewoners per dorp. Om echter een representatief beeld te krijgen, is het aan te raden om meer bewoners per dorp te interviewen en tevens verschillende doelgroepen te onderscheiden. Elke doelgroep kijkt anders aan tegen problemen en de sociale cohesie in het dorp.

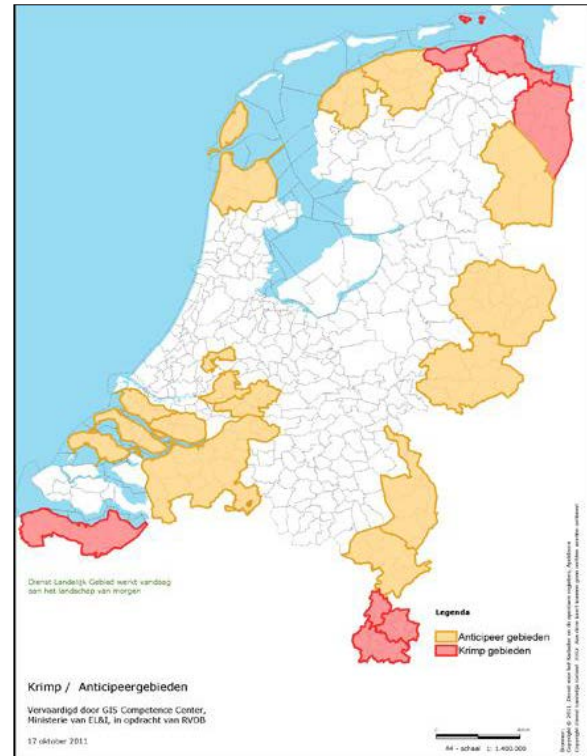
Verder is er aan de hand van deze verkennende case study mogelijk een groot survey onderzoek te houden in alle Nederlandse krimpdorpen. Het is dan van belang dat er rekening wordt gehouden met de geografische ligging, evenals de historische achtergrond van de krimpdorpen. Vanuit dit onderzoek zijn ook aanbevelingen gedaan voor beleidsmakers. Zo is het van belang dat gemeenten niet alleen burgerinitiatieven stimuleren, maar ook helpen bij de realisatie hiervan. Gemeenten kunnen bijvoorbeeld helpen bij het vinden van geschikte gebruikruimte of bij het regelen de vergunningen bij de provincie.

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Projectkader

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verwachten dat steeds meer delen van Nederland in de nabije toekomst te maken krijgen met krimp (Verwest en Van Dam, 2010). Op dit moment zijn Noordoost-Groningen, Zuid-Limburg en Zeeuws-Vlaanderen door de Rijksoverheid al aangewezen als Nederlands krimpgebied. In deze gebieden is sprake van structurele bevolkingsdaling. Tevens zijn er een aantal anticipeerregio's aangewezen in Nederland, zoals de Achterhoek (zie afbeelding 1). In deze gebieden wordt bevolkingsdaling in de nabije toekomst verwacht.

Krimp kan gedefinieerd worden als *'reduction in the population (number of people), in number of households, or in working age population (the members of a population between the ages of 20 and 65'* (Verwest, 2011 in Hospers & Reverda, 2012, p.11). Hierbij spelen drie demografische processen een rol, namelijk geboorte, sterfte en migratie. In een gebied kan de bevolking krimpen doordat er meer mensen sterven dan er geboren worden. Het is ook mogelijk dat krimp veroorzaakt wordt doordat er meer mensen uit een gebied vertrekken dan zich er vestigen (Hospers & Reverda, 2012). Zo kan er een onderscheid gemaakt worden tussen gebieden met structurele bevolkingsdaling en gebieden waar de bevolkingssamenstelling aan het veranderen is (Movisie, 2012). Deze laatstgenoemde gebieden zullen vergrijzen. Dit betekent dat het aantal ouderen zal toenemen ten opzichte van het aantal jongeren.

Afbeelding 1 Krimp en anticipeergebieden in Nederland (Rijksoverheid, 2012)

Volgens het CAB (2012) gaat de discussie over krimp in Nederland tot nu toe vooral over de leefbaarheid in een krimpdorp in relatie tot de fysieke omgeving. Voorzieningen zouden immers een belangrijke voorwaarde zijn om een krimpdorp leefbaar te houden (Movisie, 2012), in combinatie met een goede kwaliteit en bereikbaarheid van deze voorzieningen (CAB, 2012). Als er in een gebied sprake is van krimp wordt er al snel een vicieuze cirkel verondersteld; door de demografische krimp daalt het aantal voorzieningen, waardoor de leefbaarheid afneemt. Hierdoor zal er nog meer demografische krimp ontstaan, het gevolg hiervan is dat er nog meer voorzieningen verdwijnen en de leefbaarheid verder afneemt. Deze vicieuze cirkel is echter achterhaald, omdat voorzieningen en leefbaarheid al tijden niet meer aan elkaar zijn gekoppeld (Verwest & Van Dam, 2010).

Ondanks de wetenschap dat basisvoorzieningen in dorpen dus geen directe voorwaarde zijn voor een leefbare omgeving zetten beleidsmakers de voorzieningenstructuur hoog op de leefbaarheidsagenda (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, 2012). Een basisniveau van

voorzieningen en dus ontmoetingsplaatsen is van belang voor de zelfredzaamheid en aantrekkelijkheid van een gebied. Het is echter de vraag of voorzieningen wel zo relevant zijn voor de leefbaarheid in een krimpdorp of dat andere factoren belangrijker zijn zoals de sociale cohesie (Movisie, 2012). Uit de publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau in het kader van 'De sociale staat van het platteland' blijkt dat mensen die in kleine kernen (en krimpgebieden) wonen meer waarde hechten aan sociale cohesie, omdat dit niet meer vanzelfsprekend aanwezig is (Beckx & Van Loon, 2013). Van Bree (2006) stelt dat demografische krimp het ontstaan van burgerinitiatieven kan stimuleren. Door de demografische krimp in een dorp kan er sprake zijn van een gebeurtenis waarbij de bewoners zich bewust worden dat er bijvoorbeeld ineens veel voorzieningen uit het dorp verdwijnen. Hierdoor kunnen burgerinitiatieven ontstaan, omdat inwoners problemen met hun eigen leefomgeving ervaren of deze leefomgeving willen verbeteren. Een voorbeeld hiervan is het openhouden van een bibliotheek met behulp van vrijwilligers. Vaak ontstaan deze burgerinitiatieven in samenwerking met de (lokale of regionale) overheid (Inwoners aan zet, 2012). Het idee is dat deze burgerinitiatieven een positief effect hebben op de sociale cohesie in het krimpdorp (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, 2011), want voorzieningen hebben niet alleen een praktische, maar ook een sociale en emotionele waarde voor bewoners. Voorzieningen kunnen de gelegenheid bieden voor ontmoeten, het uitwisselen van verhalen en het ervaren van gezelligheid en geborgenheid (Movisie, 2012). De sociale cohesie in een krimpdorp kan dus door de voorzieningen in een dorp worden bepaald, maar vooral door sociale factoren zoals het ontmoeten van mensen en participatie van bewoners in burgerinitiatieven en verenigingen (Hospers & Reverda, 2012).

In dit onderzoek zal er gekeken worden naar de correlatie tussen krimp, burgerinitiatieven en de sociale cohesie in een krimpdorp in Nederland. Het hebben van veel fysieke voorzieningen is niet essentieel voor een goede leefbaarheid van een krimpdorp, maar een basisvoorziening als ontmoetingsplek is wel van belang voor de sociale cohesie. In Noordoost-Groningen is er al een dergelijk onderzoek gedaan, maar nog niet in een ander deel van Nederland. Tevens is er nog geen onderzoek gedaan of dergelijke burgerinitiatieven in een krimpdorp invloed hebben op de sociale cohesie. Over dit verband bestaan al enige uitspraken in de literatuur, maar een beargumentering ontbreekt vooralsnog. Daarom zal er in dit verkennend onderzoek een begin worden gemaakt met een verklaring. Wat uiteindelijk naar voren zal komen is onder welke omstandigheden een of meerdere burgerinitiatieven ontstaan in een dorp met demografische krimp en in hoeverre deze initiatieven invloed hebben op de sociale cohesie.

1.2 Doelstelling

In het projectkader is duidelijk geworden dat steeds meer krimpdorpen in Nederland te maken krijgen met demografische krimp en dat voorzieningen in krimpdorpen niet de voorwaarde voor een goede leefbaarheid zijn, maar sociale cohesie is daarentegen wel een belangrijke voorwaarde. Wanneer er sprake is van demografische krimp, kunnen er burgerinitiatieven ontstaan. Deze initiatieven kunnen de sociale cohesie in het krimpdorp positief beïnvloeden doordat de bewoners hieraan meewerken. In dit onderzoek zal daarom geprobeerd worden te verklaren onder welke omstandigheden burgerinitiatieven ontstaan en wat hun invloed is op de sociale cohesie in een krimpdorp. De doelstelling van dit onderzoek luidt daarom als volgt:

Bijdragen aan de theorievorming over krimp door een verkennende analyse over de betekenis van burgerinitiatieven in krimpdorpen uit te voeren.

Het zal een verkennend onderzoek zijn naar de correlatie tussen krimp, burgerinitiatieven en sociale cohesie. Op het gebied van sociale cohesie wordt er nog niet zo lang onderzoek gedaan met betrekking tot de krimpgebieden in Nederland. In de literatuur zijn al wel uitspraken te vinden over de positief veronderstelde correlatie, maar beargumentering ontbreekt tot nu toe. Door een verkennend onderzoek uit te voeren in twee krimpdorpen in Nederland kan er een begin worden gemaakt om wel een verklaring te geven voor deze correlatie. Het zal in dit onderzoek dus duidelijker worden onder welke omstandigheden burgerinitiatieven ontstaan in een krimpdorp en in hoeverre deze initiatieven bijdragen aan de sociale cohesie.

1.2.1 Wetenschappelijke relevantie

De uitkomst van het onderzoek een nieuw inzicht kan geven over de leefbaarheid in een krimpdorp. In de wetenschappelijke literatuur is men het er namelijk nog niet over eens of de leefbaarheid in een krimpdorp wel of niet wordt aangetast als voorzieningen verdwijnen. Volgens het CAB (2012) is de aanwezigheid van voorzieningen in een krimpdorp geen voorwaarde voor een goede leefbaarheid, maar sociale cohesie juist wel. Bovendien stimuleert de Rijksoverheid (2012) de laatste tijd de opkomst van burgerinitiatieven, omdat zij denkt dat dit de sociale cohesie (en de leefbaarheid) in een krimpdorp positief zal beïnvloeden. Over deze uitspraken wordt in de wetenschappelijke literatuur echter nog geen verklaring gegeven. In dit verkennend onderzoek zal hier een begin mee worden gemaakt.

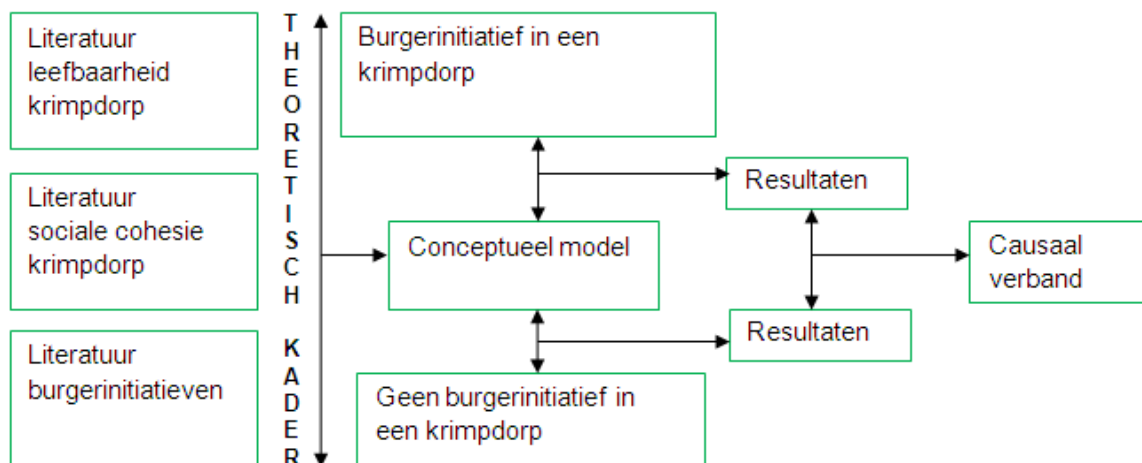
Door de beperkte tijd die voor dit onderzoek staat zal het de vorm aannemen van een case study. Dit betekent dat slechts enkele krimpdorpen zullen worden geselecteerd en geanalyseerd in dit onderzoek. Mochten de resultaten van de analyse positief zijn, dan kan dit de aanleiding zijn om een groot survey onderzoek uit te voeren in alle krimpdorpen van Nederland. Dit onderzoek is dus wetenschappelijk relevant, omdat op de lange termijn de resultaten kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van nieuwe wetenschappelijke theorieën over het ontstaan van burgerinitiatieven in een krimpdorp en in hoeverre de sociale cohesie hierdoor beïnvloed wordt.

1.2.2 Maatschappelijke relevantie

Dit onderzoek heeft een maatschappelijke relevantie voor de beleidsmakers en de bewoners van (toekomstige) krimpdorpen in Nederland. Volgens het Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (2012) hebben de lokale beleidsmakers het voorzieningenniveau nog steeds hoog op de beleidsagenda van een krimpdorp staan. Andere literatuur beweert echter de sociale cohesie de voorwaarde is voor een goede leefbaarheid en niet de fysieke voorzieningen. Met de resultaten van dit onderzoek kunnen de lokale beleidsmakers inzicht krijgen dat juist de sociale cohesie en het ontmoeten van mededorpsbewoners belangrijk is en niet het behouden of het extra creëren van fysieke voorzieningen. Onder bepaalde omstandigheden voelen mensen zich zelf verantwoordelijk voor hun leefomgeving en zullen er burgerinitiatieven ontstaan, die de sociale cohesie positief beïnvloeden. Dit is tevens relevant voor de bewoners van het krimpdorp, omdat zij dan meer inzicht en ruimte krijgen om te participeren in burgerinitiatieven. De veronderstelling is dan dat dit de sociale cohesie onder bepaalde omstandigheden positief beïnvloed in het dorp, wat weer ten goede komt aan de leefbaarheid.

1.3 Onderzoeksmodel

Afbeelding 2 geeft het onderzoeksmodel van dit onderzoek weer. Aan de hand van dit model zijn van links naar rechts de globale stappen van het onderzoek te volgen.

Afbeelding 2 Onderzoeksmodel

Door middel van bestudering van de literatuur, kan er in hoofdstuk 2 een theoretisch kader worden geschreven. Uit dit theoretisch kader zullen een aantal criteria worden gevonden die resulteren in een conceptueel model voor dit onderzoek. Vervolgens zullen er twee Nederlandse krimpdorpen worden geselecteerd, zodat dit onderzoek empirisch kan worden uitgevoerd. In een krimpdorp zal er sprake zijn van een of meerdere burgerinitiatieven die zijn ontstaan doordat er sprake is van demografische krimp. In het andere krimpdorp is geen burgerinitiatief ontstaan vanwege de krimp. In paragraaf 3.1 zal deze onderzoeksstrategie nader worden toegelicht. De twee krimpdorpen zullen geconfronteerd worden aan het conceptueel model en vervolgens worden de resultaten in hoofdstuk 4 geanalyseerd. Nadat beide krimpdorpen onafhankelijk van elkaar zijn geanalyseerd zullen ze met elkaar worden vergeleken. Dit zal uiteindelijk leiden tot de beantwoording van de centrale hoofdvragen en dus een causaal verband over krimp, burgerinitiatieven en sociale cohesie in een krimpdorp.

1.4 Vraagstelling

Naar aanleiding van het afgebakende projectkader en de genoemde doelstelling zullen de centrale vragen van dit onderzoek als volgt luiden:

- 1 *Onder welke omstandigheden leidt krimp tot burgerinitiatieven in krimpdorpen?*
- 2 *In hoeverre dragen de burgerinitiatieven in een krimpdorp bij aan de sociale cohesie?*

Deze centrale vragen worden aan de hand van enkele deelvragen beantwoordt. Centrale vraag nummer 1 zal beantwoordt worden aan de hand van deze deelvragen;

1.1 Wat is een burgerinitiatief en hoe ontstaan dit soort burgerinitiatieven in een krimpdorp?

Deelvraag 1.1 geeft inzicht in het concept 'burgerinitiatieven'. Aan de hand van interviews met praktijkdeskundigen zal het ontstaan van burgerinitiatieven zal bekeken worden vanuit de praktijk. Met de verkregen antwoorden zal er vervolgens in de volgende deelvragen gekeken worden naar de empirische casussen van het onderzoek.

1.2 Door welke omstandigheden zijn er in een krimpdorp een of meerdere burgerinitiatieven ontstaan?

In deelvraag 1.2 zal onderzoek worden gedaan in een krimpdorp met een of meerdere burgerinitiatieven die zijn ontstaan vanwege de demografische krimp. Geanalyseerd zal worden onder welke omstandigheden een van deze burgerinitiatieven is ontstaan.

1.3 Door welke omstandigheden is er in een krimpdorp geen burgerinitiatief ontstaan?

In deelvraag 1.3 zal er onderzoek worden gedaan in een krimpdorp zonder een burgerinitiatief dat is ontstaan door de aanwezigheid van demografische krimp in het dorp. Er zal gekeken worden onder welke omstandigheden er geen burgerinitiatief is ontstaan in het geselecteerde krimpdorp. Zodra de informatie over deze deelvragen is verkregen kan de eerste centrale vraag worden beantwoordt. De tweede centrale vraag zal beantwoordt worden door de volgende deelvragen;

2.1 Hoe staat het met de sociale cohesie in het krimpdorp met een of meerdere burgerinitiatieven en hoe heeft het burgerinitiatief de sociale cohesie beïnvloedt?

Deelvraag 2.1 geeft inzicht hoe het met de sociale cohesie staat in het krimpdorp met een of meerdere burgerinitiatieven. Bovendien zal duidelijk worden of het burgerinitiatief in het dorp invloed heeft (gehad) op deze sociale cohesie.

2.2 Hoe staat het met de sociale cohesie in het krimpdorp zonder een burgerinitiatief en zou dit veranderen als er wel een burgerinitiatief ontstaat in het dorp?

In deelvraag 2.2 wordt er onderzoek gedaan in het krimpdorp zonder burgerinitiatieven. In deze deelvraag zal naar voren komen hoe het gesteld is met de sociale cohesie in het dorp en of een eventueel burgerinitiatief hier invloed op zou kunnen hebben. Zodra deze informatie is verkregen kan ook de tweede centrale vraag worden beantwoordt en kan er een conclusie worden getrokken met betrekking tot beide centrale vragen.

1.5 Werkwijze

Het eerste gedeelte van dit onderzoek staat in het teken van literatuurstudie met betrekking tot krimp, sociale cohesie en burgerinitiatieven veroorzaakt door deze demografische krimp. Hieruit ontstaat het projectkader, de doel- en vraagstelling en het theoretisch kader van het onderzoek. Ook het regelen van interviews met organisaties en sleutelfiguren in de Nederlandse krimpdorpen is van belang in deze onderzoeksfase. Er zal sprake zijn van een vergelijkende case study (zie hoofdstuk 3), waarbij twee Nederlandse krimpdorpen centraal staan. In het ene dorp is sprake van een of meerdere burgerinitiatieven (veroorzaakt door demografische krimp), maar in het andere dorp is dit niet het geval. De dorpen zullen apart van elkaar worden geanalyseerd en vervolgens met elkaar worden vergeleken.

Dankzij het bijwonen van de bijeenkomst 'Burgerkracht in krimpregio's' op 12 april 2013 van Vereniging Kleine Kernen Gelderland (VKK Gelderland) en de interviews met de heer K. Mirck (coördinator VKK Gelderland) en de heer J. Huiszoon (Voorzitter werkgroep Leefbaarheid en Voorzieningen bij Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling) zal het mogelijk zijn te bekijken hoe burgerinitiatieven ontstaan volgens de praktijkdeskundigen. Bovendien kunnen hierna de krimpdorpen worden geselecteerd. In paragraaf 3.2 zal deze casusselectie worden toegelicht. Het is van belang dat de dorpen ongeveer dezelfde kenmerken hebben, maar dat in het ene dorp een of meerdere burgerinitiatieven zijn ontstaan en in het andere dorp niet. Na de casusselectie worden er in beide dorpen interviews gehouden met sleutelfiguren en bewoners over het (niet) ontstaan van een of meerdere burgerinitiatieven en wat voor invloed dit (waarschijnlijk) heeft op de sociale cohesie. Vervolgens kunnen de interviews worden geanalyseerd, zoals aangegeven in paragraaf 3.5. Er zullen transcripties worden gemaakt van alle interviews, waarna de verschillende onderzoeksthema's kunnen worden gecodeerd. Vervolgens zal er per thema gekeken worden of dit een positieve of negatieve invloed (aangegeven met en + of -) heeft op het (niet) ontstaan van burgerinitiatieven in een krimpdorp en hoe de sociale cohesie hierdoor wordt beïnvloed. Ook worden de resultaten van dit empirisch onderzoek teruggekoppeld naar de literatuur.

1.6 Leeswijzer

In de inleiding, hoofdstuk 1, is de afbakening en de doel- en vraagstelling van dit onderzoek aan bod gekomen. Vervolgens zullen in hoofdstuk 2 de belangrijkste concepten worden uitgelegd. Tevens zal in dit hoofdstuk de wetenschappelijke theorie aan bod komen die gehanteerd zal worden bij de analyse. Uiteindelijk resulteert het theoretisch kader in een conceptueel model. In het derde hoofdstuk zal de methodologie van dit onderzoek worden toegelicht samen met de operationalisatie van de belangrijkste concepten. Ook zal de casusselectie worden toegelicht. In hoofdstuk 4 zullen de resultaten van het empirisch onderzoek worden geanalyseerd. Deze analyse zal bestaan uit twee delen. In het eerste deel wordt geanalyseerd onder welke omstandigheden er (geen) burgerinitiatieven zijn ontstaan in de geselecteerde krimpdorpen. In het tweede deel van de analyse zal de invloed van burgerinitiatieven op de sociale cohesie worden geanalyseerd. In hoofdstuk 5 zal de conclusie antwoord geven op de centrale vragen van dit onderzoek. Tevens is de reflectie in dit hoofdstuk te vinden en zullen er aanbevelingen worden gedaan, zowel voor vervolg onderzoek als voor de beleidspraktijk. De bijlage bevat de interviewguides, waarmee de empirische informatie voor de analyse is verkregen.

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

In het theoretisch kader worden de belangrijkste concepten van het onderzoek uitgelegd. De correlatie tussen krimp, burgerinitiatieven en sociale cohesie is nog niet onderzocht, maar in de literatuur worden hier al wel uitspraken over gedaan. Door middel van dit theoretisch kader zal getracht worden een verklaring voor deze correlatie te geven. Volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) is sociale cohesie een van de belangrijkste indicatoren om de leefbaarheid in een dorp te meten (De Hart, Knol, Maas – de Waal & Roes, 2002). Om deze reden zal het concept sociale cohesie in deze paragraaf worden toegelicht. Daarnaast zal het concept burgerinitiatieven aan bod komen. In dit onderzoek gaat het uitsluitend om burgerinitiatieven die zijn ontstaan door de demografische krimp in een dorp. Het ontstaan van deze initiatieven zal gekoppeld worden aan een wetenschappelijke theorie, namelijk de *resource mobilization theory*. Ten slotte zal in paragraaf 2.4 het conceptueel model worden weergegeven. Dit conceptueel model zal het onderzoek, inhoudelijk, verduidelijken.

2.1 Krimp en sociale cohesie

In deze paragraaf zal het concept 'sociale cohesie', tevens in relatie tot demografische krimp, worden uitgelegd en afgebakend.

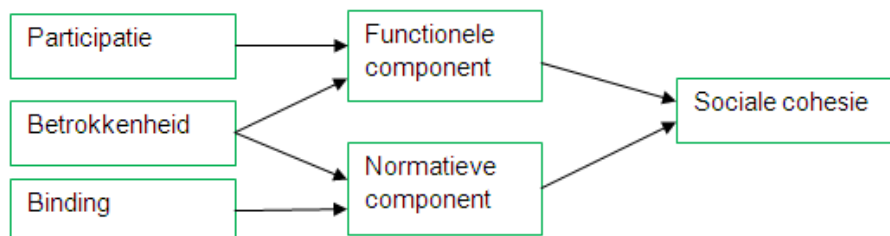
Sociale cohesie is een breed begrip over de samenhang tussen mensen en kan als volgt worden gedefinieerd: *'de mate waarin mensen in hun gedrag en beleving uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij maatschappelijke verbanden in hun persoonlijke leven, als burger in de maatschappij en als lid van de samenleving'* (Schnabel, Bijl & De Hart, 2008, p. 13). Volgens het SCP verwijst sociale cohesie ook naar de deelname aan maatschappelijke activiteiten, de sociale contacten tussen mensen en de oriëntatie op collectieve normen en waarden. Dit kan vanuit talloze motieven worden nagestreefd, maar het heeft altijd te maken met de interne bindingskracht van een sociaal systeem (zoals een familie, vereniging of samenleving). Deze systemen worden gekenmerkt door groepsidentificatie, -participatie, saamhorigheidsgevoelens, frequente en intensieve contacten, gedeelde normen en waarden en onderling vertrouwen. Sociale cohesie vereist bovendien dat mensen hun persoonlijke belangen afstemmen op een gemeenschappelijk belang, in hun activiteiten rekening houden met elkaar en dat men elkaar controleert op de naleving van de normen en waarden. Hoe meer mensen zich bereidt voelen zich in te zetten voor het gemeenschappelijk belang, des te groter de sociale cohesie van een sociaal systeem is (De Hart et al, 2002).

Sociale cohesie komt op verschillende schaalniveaus voor. Op microniveau kan er sociale cohesie zijn in een familie en op een hoger schaalniveau kan er bijvoorbeeld aan een Nederlands krimp dorp worden gedacht. Sociale cohesie op microniveau wil niet automatisch zeggen dat er sociale cohesie is op een hoger schaalniveau, omdat mensen buitengesloten kunnen worden en interne sociale cohesie kan leiden tot groepsdruk of sociale controle. Toch wordt sociale cohesie vaak gezien als iets positiefs (Ruijsbroek & Verweij, 2009).

Sociale cohesie is verwant aan het begrip sociaal kapitaal. Bij dit begrip gaat het om de voordelen die je kunt halen uit contacten met andere mensen en heeft te maken met het sociale gehalte en het coöperatieve vermogen van een gemeenschap (Schnabel, Bijl, De Hart, 2008). Deze sociale netwerken van een gemeenschap kunnen toegang geven tot hulp,

informatie en middelen. Dit kan de sociale cohesie bevorderen (Ruijsbroek en Verweij, 2009). Ook al is Nederland steeds meer aan het individualiseren, de behoefte aan sociale cohesie hoeft niet te verdwijnen binnen een gemeenschap. Dit heeft te maken met de gemeenschappelijke belangen die men samen heeft (De Hart et al, 2002). Volgens Lupi voelen bewoners zich altijd emotioneel betrokken bij hun woonomgeving, maar zetten dit slechts om in concrete actie wanneer ze er zelf baat bij hebben. Het hebben van een gezamenlijke vijand kan bijvoorbeeld leiden tot deze concrete acties (Schoonen, 2006). Hieruit kan een burgerinitiatief ontstaan, bijvoorbeeld doordat de school in een krimpdorp moet sluiten. Men heeft dan een gemeenschappelijk belang, namelijk de school openhouden. Doordat de dorpsbewoners zich gezamenlijk inzetten in een dergelijk burgerinitiatief kan de sociale cohesie worden versterkt.

Volgens het Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (2012) kunnen dorpen met weinig of geen voorzieningen leefbaar zijn dankzij de sociale cohesie. Een ontmoetingsplek mag echter in geen enkel krimpdorp ontbreken, omdat dit een basisvoorziening is. Door de demografische krimp kunnen er in het dorp voorzieningen verdwijnen en nemen het aantal natuurlijke ontmoetingsplekken af. In een winkel komen mensen elkaar tegen, waardoor dit dus een belangrijke ontmoetingsplek is voor dorpsbewoners. Als deze winkel sluit is, dit niet alleen praktisch gezien nadelig, maar het heeft ook als nadeel dat mensen elkaar minder of zelfs niet meer kunnen ontmoeten. Dit tast de sociale cohesie in het dorp aan. Bovendien zullen mensen minder snel geneigd zijn elkaar te helpen of contact te zoeken, als ze elkaar nauwelijks tegenkomen in het dorp en niets met elkaar delen (Movisie, 2012). Tevens vermindert de participatie in een burgerinitiatief, omdat mensen zich dan niet verantwoordelijk meer voelen voor hun leefomgeving. Voor een sterke sociale cohesie in een krimpdorp zijn dus zowel ontmoetingsplaatsen als de betrokkenheid van bewoners van belang (Van Bree, 2006).

Afbeelding 3 Componenten van sociale cohesie

Met het oog op het meten van de sociale cohesie in een krimpdorp wordt het begrip uiteengelegd in drie onderzoekbare componenten, namelijk participatie in activiteiten, betrokkenheid in de buurt en binding met het dorp (Thissen, 2008). Dit is specifiek uit te leggen als de functionele en normatieve component die door het Sociaal en Cultureel Planbureau wordt gehanteerd. De functionele component heeft betrekking op het handelen van bewoners (participatie, activiteiten, buurtcontact) en de normatieve component verwijst naar de gevoelswereld van bewoners (vertrouwen, identificatie), zoals weergegeven in afbeelding 3. Bovendien kunnen deze componenten van sociale cohesie elkaar beïnvloeden. In paragraaf 3.3 van dit onderzoek zullen de drie componenten van sociale cohesie meetbaar worden gemaakt.

2.2 Krimp en burgerinitiatieven

In deze paragraaf zal het concept 'burgerinitiatief' worden uitgelegd en afgebakend, tevens in relatie tot demografische krimp. Er zal uitsluitend worden gekeken naar burgerinitiatieven die ontstaan zijn doordat er sprake is van demografische krimp in een dorp.

Het concept burgerinitiatief is een overkoepelende term waarover diverse ideeën bestaan. Bepaalde onderzoekers denken bij burgerinitiatieven aan participatie van bewoners bij het ontwikkelen van overheidsbeleid (interactieve beleidsvorming), zodat gemeenten met een groter draagvlak onder de bevolking beslissingen kunnen nemen. Andere onderzoekers denken dat het gaat over bewoners die zelf het initiatief nemen om een probleem aan te pakken, waarna de gemeente hen hierbij helpt (Inwoners aan zet, 2012). In dit onderzoek zal er uitsluitend worden gekeken naar burgerinitiatieven waarbij de bewoners zelf het initiatief nemen. Het instituut voor Publiek en Politiek definieert een dergelijk burgerinitiatief als volgt: *'een activiteit van een of meer burgers die gericht is op bevordering van het algemeen belang, een meerwaarde voor de gemeenschap heeft, in het publieke domein plaatsvindt, waarbij de overheid op enig moment een rol speelt en de initiatiefnemers geestelijk eigenaar van het initiatief blijven'* (Inwoners aan zet, 2012, p. 9). Overal in West-Europa vinden we burgerinitiatieven waarbij de burgermaatschappij zich zelf verantwoordelijk voelt voor de kwaliteit van het leven (Hospers & Reverda, 2012). In Nederland bestaan ook dergelijke burgerinitiatieven die veroorzaakt zijn door de demografische krimp (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, 2012). Hierbij kan gedacht worden aan het openhouden van een bibliotheek met behulp van vrijwilligers, het samen onderhouden van een dorpscafé et cetera (Schnabel, Bijl & De Hart, 2008). Gemeenten kunnen burgers te hulp schieten bij een burgerinitiatief, onder andere vanuit de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, 2011). Deze wet biedt dorpsbewoners de kans om zelf te zorgen voor een goede leefbaarheid in het dorp. De gemeente blijft echter wel de eindverantwoordelijke (Plattelands Parlement, 2008).

'Je kunt als oudere wel verhuizen naar een dorp met meer voorzieningen, maar je zit in een gouden kooi. Je sociale netwerk ben je kwijt' (SEV, 2011, p. 8). Deze uitspraak kan een reden zijn om een burgerinitiatief op te zetten in het dorp, om de sociale cohesie te versterken. Voor het realiseren van een burgerinitiatief in een dorp zijn een aantal factoren nodig. Zo is het van belang dat er draagvlak onder de bewoners en moeten de bewoners het gevoel hebben dat hun bijdrage belangrijk is als ze meedoen met het initiatief (Plattelands Parlement, 2008). Doordat mensen zich actief inzetten in de buurt, krijgen andere mensen meer vertrouwen in het dorp. Hierdoor zullen zij minder snel verhuizen. De binding met het dorp kan dan versterken (RIGO, 2012). Tevens geeft de gemeente vaak ondersteuning aan deze plannen, omdat er een 'win-win' situatie ontstaat voor zowel de dorpsbewoners als de gemeente. Bewoners hebben namelijk goede kennis over hun woonomgeving, waardoor ze met goede oplossingen komen (Inwoners aan zet, 2012). Succesvolle burgerinitiatieven geven gemeenten vertrouwen in het doorzettingsvermogen en ondernemerschap van de bewoners. Als deze bewoners vervolgens met nieuwe plannen komen, is de gemeente sneller bereid om hier ruimte voor te bieden (SEV, 2011). De gemeente kan het ontstaan en behouden van burgerinitiatieven ook stimuleren door ontmoetingen tussen dorpsbewoners en het bedrijfsleven tot stand te brengen of door financieel bij te dragen. (SEV, 2011). Toch is de realisatie van een burgerinitiatief vaak een lang en moeilijk proces, vooral in dorpen waar de sociale samenhang aan het verdwijnen is (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling,

2011). De literatuur met betrekking tot het ontstaan van burgerinitiatieven is onvoldoende om empirische casussen mee te analyseren. Daarom zal het (niet) ontstaan van burgerinitiatieven in krimp dorpen worden geanalyseerd aan de hand van een wetenschappelijke theorie, namelijk de *resource mobilization theory*.

Resource mobilization theory

Bij sociale bewegingstheorieën gaat het om een verschijnsel waarbij mensen gemobiliseerd worden. Dit wordt ook wel omschreven als: '*het bijeenbrengen van individuen en het organiseren van hun macht te dienste van een of andere doelstelling*' (Tromp, 2002, p. 238). Hierbij gaat het niet alleen om bijvoorbeeld vakbonden of politieke partijen, maar ook om het veranderen van een permanente structuur, zoals bij een revolutie. In de sociale wetenschappen zijn diverse theorieën over het ontstaan en verloop van sociale bewegingen te vinden. De *resource mobilization theory* is een van deze theorieën (Tromp, 2002).

Deze *resource mobilization theory* (of 'de mobilisatietheorie') is eind jaren '70 ontstaan uit de kritiek op andere sociale bewegingstheorieën. Sociale bewegingen worden in deze theorie gezien als iets buitengewoons (Tromp, 2002), maar gelijktijdig wordt het maatschappelijk draagvlak en de beperking van sociale verschijnselen benadrukt. De theorie bekijkt de middelen (*resources*) die moeten worden geactiveerd, de banden van de beweging met andere groepen, de afhankelijkheid van externe ondersteuning voor succes en de tactieken die autoriteiten gebruiken om controle te houden op de beweging (McCarthy & Mayer, 1977).

De mobilisatietheorie probeert te verklaren dat de aanleiding voor een sociale beweging niet uitsluitend 'spanningen' zijn, zoals bij een revolutie. In elke samenleving is er sprake van situaties of structuren die als onrechtvaardig of problematisch worden gezien. Denk hierbij aan het sluiten van een school in een krimp dorp. Of een sociale beweging ontstaat in een maatschappij hangt bovendien niet samen met de ernst van het probleem (en het gevoel dat mensen hierover hebben), maar met de aanwezigheid van machtsbronnen, het vermogen deze te mobiliseren en het politieke ondernemerschap van de initiatiefnemers (Tromp, 2002). Mensen worden in deze theorie gezien als rationeel en zullen dus uitsluitend participeren in de collectieve sociale beweging wanneer de kosten van mee doen opwegen tegen de baten voor hun eigen belang. (McCarthy & Mayer, 1977). Deze personen worden zo veel mogelijk verworven via sociale netwerken. Een leider vervult bij deze mobilisatie een grote rol. Dit kan een persoon zijn, maar ook een organisatie (McCarthy & Mayer, 1977). Ook de hulp van externe actoren is relevant, zodat de sociale beweging meer kans op slagen heeft. Hierbij kan gedacht worden aan elitaire personen of belangrijke hulpbronnen, zoals een gemeente of regering (Tromp, 2002). Ook al hebben deze externe actoren geen belang hebben bij de sociale beweging, dan kunnen ze toch hun hulp aanbieden in de vorm van bijvoorbeeld geld, faciliteiten of arbeid (McCarthy & Mayer, 1977).

Sociale bewegingen hebben bovendien een zekere mate van organisatie nodig, zodat ideeën verworven en geïmplementeerd kunnen worden om het doel te bereiken. Volgens Edwards & Gillham (2003) zijn hier vijf verschillende middelen voor nodig (in dit onderzoek worden dit de 'factoren' genoemd):

- **Materiaal:** geld en fysiek kapitaal
- **Moraal:** solidariteit en draagvlak
- **Sociale organisatie:** organisatorische strategieën, sociaal kapitaal, kennis
- **Mensen:** vrijwilligers, medewerkers, leiders, kijk naar het rationele individu
- **Cultuur:** inzicht in de problemen, collectieve actie

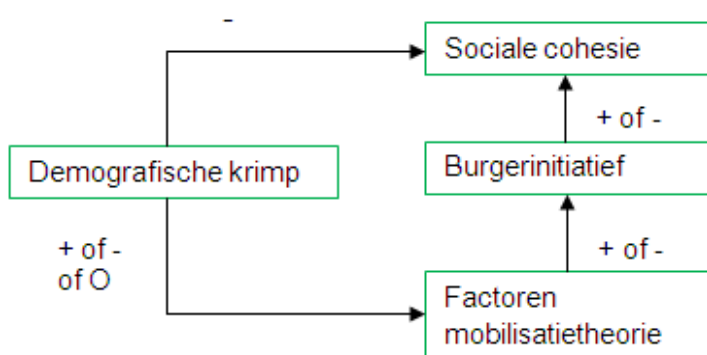
Het organiseren van een sociale beweging vereist dus verschillende factoren en een constante leider. Toch verloopt het proces van elke sociale beweging anders. Dit maakt dat er geen duidelijk patroon van ontwikkeling zichtbaar is (Tromp, 2002). De mobilisatietheorie heeft dus betrekking op het verzamelen van materiële en personele middelen, het verkrijgen van steun, het opzetten van een organisatie, en dergelijke. Over het algemeen is een sociale beweging in deze theorie dus te beschouwen als een marktproduct dat reageert op vraag en aanbod (Tromp, 2002). Zo kan bijvoorbeeld de vraag naar het oplossen van een probleem een sociale beweging te weeg brengen. Toch bestaat er kritiek op de mobilisatietheorie, omdat er niet in uitgelegd wordt hoe groepen met beperkte middelen er toch in slagen een sociale verandering te bewerkstelligen. Tevens is er kritiek op de theorie, doordat er niet genoeg gewicht toegekend wordt aan dreigingen, identiteit en culturele factoren.

In hoofdstuk 4 zal de mobilisatietheorie worden gehanteerd om de empirische casussen te analyseren. Aan de hand hiervan zal worden gezocht naar een verklaring voor het al dan niet ontstaan van een burgerinitiatief in de geselecteerde Nederlandse krimpdorpen.

2.3 Conceptueel model

Het conceptueel model (afbeelding 4) verduidelijkt het onderzoek inhoudelijk. De belangrijkste begrippen in dit model zijn krimp, burgerinitiatieven, sociale cohesie en de mobilisatietheorie. Deze begrippen hangen onderling met elkaar samen.

In dit onderzoek zal de correlatie tussen de concepten krimp, burgerinitiatieven en sociale cohesie worden onderzocht. Als de sociale cohesie wordt beïnvloed door een burgerinitiatief kan dit ook de leefbaarheid beïnvloeden, maar dat zal in dit onderzoek buiten beschouwing blijven. In de inleiding kwam naar voren dat een vicieuze cirkel wordt verondersteld wanneer er in een dorp sprake is van demografische krimp. Hierdoor verdwijnen er namelijk voorzieningen. Men gaat er dan vanuit dat dit een negatieve invloed heeft op de sociale cohesie, omdat bewoners elkaar minder vaak (toevallig) ontmoeten.

Afbeelding 4 Conceptueel model

De veronderstelling voor dit onderzoek is afgebeeld in het conceptueel model (afbeelding 4). Doordat er in een dorp sprake is van demografische krimp kan er een sociale beweging ontstaan. In dit onderzoek zal geprobeerd worden dit te verklaren aan de hand van de mobilisatietheorie. Deze theorie heeft een positieve of negatieve invloed op het ontstaan van een burgerinitiatief. Een burgerinitiatief

kan bijvoorbeeld ontstaan doordat er oudere mensen moeten verhuizen uit hun dorp, omdat alle voorzieningen verdwijnen. De verschillende factoren van de mobilisatietheorie (zie paragraaf 2.2) hebben allemaal een positieve of een negatieve invloed op het ontstaan van burgerinitiatieven. Ondanks dat alle benodigde factoren zijn geactiveerd, behalve bijvoorbeeld geld voor de uitvoering (materiaal), is het mogelijk dat een burgerinitiatief mislukt. Een burgerinitiatief kan echter ook ontstaan (wel onder invloed van de

mobilisatietheorie), zonder dat de aanleiding met krimp te maken heeft. Bijvoorbeeld door de mentaliteit of geschiedenis van een bepaald dorp. In elke samenleving is er namelijk wel sprake van een situatie die als problematisch wordt gezien. In het conceptuele kader is dit aangegeven met een O.

Het burgerinitiatief dat dan uiteindelijk (niet) ontstaat, kan een positieve of negatieve invloed hebben op de sociale cohesie van een krimpdorp. In dit onderzoek zal er daarom worden gekeken welke factoren van de mobilisatietheorie bijdragen aan het (niet) ontstaan van een burgerinitiatief in een krimpdorp en in hoeverre dit de sociale cohesie beïnvloed.

2.4 Zicht op operationalisatie

Tot nu toe ging de Nederlandse discussie over krimp vooral over de leefbaarheid in relatie tot fysieke voorzieningen. Volgens de literatuur kan ook een dorp echter zonder voorzieningen ook leefbaar zijn. Als er immers sprake is van sociale cohesie kunnen basisvoorzieningen (ontmoetingsplekken) hiervan het resultaat zijn. Om deze reden zal er een verkennend onderzoek worden uitgevoerd naar de correlatie tussen krimp, burgerinitiatieven en sociale cohesie. Demografische krimp kan het ontstaan van burgerinitiatieven beïnvloeden en het burgerinitiatief wat hierdoor (niet) ontstaat heeft weer invloed op de sociale cohesie in het dorp. Kortom, in dit onderzoek zal naar voren komen onder welke omstandigheden er (geen) burgerinitiatieven ontstaan in een dorp met demografische krimp. Tevens zal een verklaring worden gegeven in hoeverre deze initiatieven invloed hebben op de sociale cohesie.

De belangrijkste concepten van het onderzoek zijn sociale cohesie en burgerinitiatieven. Sociale cohesie heeft betrekking op de samenhang tussen mensen in maatschappelijke verbanden en in welke mate mensen deze betrokkenheid uiten. Dit kan zowel in gedrag als in beleving worden uitgedrukt in het persoonlijk leven, als burger in de maatschappij en als lid van een samenleving (Schnabel, Bijl & De Hart, 2008). Sociale cohesie kent dus drie componenten: binding, betrokkenheid en participatie. Om de sociale cohesie in de krimpdorpen te kunnen meten, worden de verschillende componenten in paragraaf 3.3.1 geoperationaliseerd. Onder burgerinitiatieven worden in dit onderzoek initiatieven verstaan die door bewoners zelf worden gerealiseerd, ter bevordering van het algemeen belang. Voor het realiseren van een burgerinitiatief zijn een aantal factoren nodig. Omdat de literatuur hierover tekort schiet, zal in hoofdstuk 4 het (niet) ontstaan van burgerinitiatieven geanalyseerd worden aan de hand van een wetenschappelijke theorie, namelijk de *resource mobilization theory* (mobilisatietheorie). In deze theorie komen de factoren (*resources*) aan bod die een positieve of negatieve invloed kunnen hebben op het ontstaan van een burgerinitiatief. Deze factoren zullen in paragraaf 3.3.2 geoperationaliseerd worden.

Hoofdstuk 3 Methodologie

In dit hoofdstuk staat de methodologie van het onderzoek centraal. Eerst wordt de onderzoeksstrategie toegelicht, waarna de casusselectie aan bod komt. In paragraaf 3.3 wordt het conceptueel model geoperationaliseerd en daarna wordt het onderzoeksmateriaal en de dataverzameling toegelicht. Als laatste komt de data-analyse aan bod.

3.1 Onderzoeksstrategie

Uit de doelstelling en de centrale onderzoeksvragen kan worden afgeleid dat dit onderzoek een verkennende case study zal zijn. Er is namelijk nog nauwelijks onderzoek gedaan naar de correlatie tussen krimp, burgerinitiatieven en sociale cohesie, waardoor empirisch onderzoek noodzakelijk is. Kenmerken voor een case study is dat enkele casussen (onderzoekseenheden) intensief worden bestudeerd, aan de hand van diverse variabelen en gegevensbronnen (Vennix, 2010). Om een goed beeld te krijgen van de omstandigheden waaronder burgerinitiatieven (niet) ontstaan in krimpdorpen wordt de bijeenkomst 'Burgerkracht in krimpregio's' bijgewoond. Ook zullen er kwalitatieve interviews worden afgenomen met de heren K. Mirck (VKK Gelderland) en J. Huiszoon (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling), zodat duidelijk wordt hoe praktijkdeskundigen denken over het ontstaan van burgerinitiatieven in een dorp. Tevens zal er tijdens de bijeenkomst en interviews advies ingewonnen worden over dorpen die geschikt kunnen zijn. In deze dorpen zullen dan kwalitatieve interviews worden gehouden met sleutelfiguren en bewoners. Door tevens verschillende bronnen te gebruiken, zoals een organisatie, bewoners en literatuur is er sprake van bronnen- en methodetriangulatie.

Omdat het een case study betreft, kwalitatief onderzoek, zal er in de diepte onderzoek worden gedaan (Verschuren en Doorewaard, 2007). Mede vanwege de beperkte tijd en het verkennende karakter van het onderzoek, zullen niet alle Nederlandse krimpdorpen worden onderzocht. Slechts twee krimpdorpen zullen worden geselecteerd. Hierdoor is de verkregen kennis niet te generaliseren, maar dat is ook niet het doel van het onderzoek. Bij positieve resultaten, kan dit onderzoek wel een aanleiding zijn voor een survey in alle Nederlandse krimpdorpen. Dit kan dan bijdragen aan het ontwikkelen van theorieën over het ontstaan van burgerinitiatieven in een krimp dorp en de invloed hiervan op de sociale cohesie. Zoals in de volgende paragraaf aan bod komt zullen er in dit onderzoek dus slechts twee krimpdorpen worden geselecteerd.

3.2 Casusselectie

In de vorige paragraaf is duidelijk geworden dat er sprake zal zijn van een vergelijkende case study. Tevens zal de hiërarchische methode worden toegepast. Dit betekent dat er twee krimpdorpen onafhankelijk van elkaar worden geselecteerd, geanalyseerd en vervolgens met elkaar worden vergeleken (Verschuren en Doorewaard, 2007). Beide krimpdorpen moeten voldoen aan enkele criteria om geselecteerd te kunnen worden. De voorkeur gaat uit naar casussen die in de anticeperregio De Achterhoek (Gelderland) liggen. In deze regio is sprake van demografische krimp, daarom is het van belang dat de geselecteerde dorpen aan

het vergrijzen zijn. Ook is het van belang dat beide dorpen ongeveer evenveel inwoners en voorzieningen heeft. In een dorp moet er sprake zijn van een of meerdere burgerinitiatieven, veroorzaakt door krimp, en in het andere dorp niet.

Dankzij de bijeenkomst van VKK Gelderland 'Burgerkracht in krimpregio's' wordt er advies ingewonnen over het zoeken naar dorpen met of zonder burgerinitiatieven. Het achterliggende idee is dat een organisatie als VKK Gelderland een goed overzicht heeft over welke dorpen er wel of geen burgerinitiatieven zijn gerealiseerd. Met deze informatie achter de hand kunnen er vervolgens twee geschikte dorpen worden geselecteerd. Het dorp Almen is geselecteerd, omdat VKK Gelderland Almen heeft aangeraden. Tevens wordt in de literatuur dit dorp geprezen vanwege de dorpswinkel die dankzij een burgerinitiatief werd geopend. Verder voldeed het dorp aan de criteria dat het in De Achterhoek moest liggen en dat er sprake was van demografische krimp. In Almen wonen ongeveer 1200 inwoners en het dorp heeft nauwelijks voorzieningen. Op basis van deze gegevens werd Almen geselecteerd als krimpdorp met een of meerdere burgerinitiatieven. Vervolgens was het de bedoeling om een dorp te vinden zonder burgerinitiatieven, maar VKK Gelderland heeft geen gegevens beschikbaar over deze dorpen. In de literatuur wordt hier ook niet over gesproken. Uiteindelijk werd tijdens het interview in Almen het Gelderse dorp Haalderen (gemeente Lingewaard) aangeraden. In dit dorp heeft Platform Haalderen geprobeerd een winkel te openen, maar dit burgerinitiatief is mislukt. Haalderen is geselecteerd voor dit onderzoek, omdat er in dit dorp sprake is van vergrijzing. Er wonen ongeveer 1900 mensen en er zijn nauwelijks voorzieningen. Er wonen in Haalderen dus meer mensen dan in Almen. Toch is besloten in dit dorp onderzoek te doen omdat het verschil in inwoneraantal tussen de twee dorpen niet te groot is. Ook het feit dat Haalderen niet in De Achterhoek ligt is voor lief genomen, omdat er ook buiten deze regio sprake is van demografische krimp in Gelderland.

Aan de hand van deze casussen zal in hoofdstuk 4 worden geanalyseerd onder welke omstandigheden (geen) burgerinitiatieven in deze dorpen zijn ontstaan en hoe de sociale cohesie hierdoor (waarschijnlijk) wordt beïnvloed.

3.3 Operationalisatie conceptueel model

In deze paragraaf zal aan de hand van het theoretisch kader en het conceptueel model (hoofdstuk 2) de belangrijkste concepten worden geoperationaliseerd, namelijk sociale cohesie en burgerinitiatieven. Het is belangrijk om deze begrippen meetbaar te maken, zodat de uitkomst van het onderzoek met zekerheid kan worden aangetoond en dus valide is.

3.3.1 Operationalisatie sociale cohesie

In deze paragraaf zal het concept 'sociale cohesie' worden geoperationaliseerd aan de hand van wetenschappelijke literatuur en de operationele definitie van sociale cohesie.

Uit de literatuur blijkt dat een woonomgeving leefbaarder is naarmate de sociale cohesie in een wijk toeneemt (Rijpmma & Stol, 2006). Zo is uit onderzoek gebleken dat in Noordoost-Groningen de regio leefbaar is dankzij de sociale cohesie: buurtcontacten, een hechte gemeenschap en de deelname aan activiteiten in de omgeving (Movisie, 2012). Volgens

Ryan et al (2005 in Huyge en De Meere, 2008) heeft verbondenheid met de buurt ook invloed op de vrijwillige deelname aan initiatieven om gemeenschappen leefbaar te houden.

Zoals in het theoretisch kader naar voren is gekomen zal de volgende definitie van sociale cohesie gehanteerd worden in dit onderzoek: *'De mate waarin mensen in hun gedrag en beleving uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij maatschappelijke verbanden in hun persoonlijke leven, als burger in de maatschappij en als lid van de samenleving'* (Schnabel, Bijl & De Hart, 2008). De invloed van sociale cohesie van een gemeenschap of groep wordt in de meeste gevallen op individueel niveau gemeten, door te kijken naar de participatie in formele organisaties (zoals burgerinitiatieven of verenigingen), de informele sociale contacten en de mate van identificatie met de groep of samenleving. Als het gaat om informele contacten worden vaak burenccontacten meegerekend. Met betrekking tot betrokkenheid in de samenleving gaat het bijvoorbeeld om vrijwilligerswerk en politieke participatie (Ruijsbroek & Verweij, 2009).

In dit onderzoek zal het concept sociale cohesie geoperationaliseerd worden aan de hand van het theoretisch kader (hoofdstuk 2) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Volgens het SCP verwijst sociale cohesie op buurniveau (ook in krimp dorpen) naar de mate waarin bewoners gemeenschappelijke waarden delen. Ook verwijst sociale cohesie naar sociale netwerken, het onderlinge vertrouwen en de wil om samen met elkaar op zoek te gaan naar oplossingen voor collectieve problemen (De Hart et al, 2002, p. 12). Zoals uitgelegd in het theoretisch kader bestaat het concept sociale cohesie uit drie dimensies: binding, betrokkenheid en participatie. Deze dimensies bestaan afzonderlijk uit een aantal indicatoren, zoals weergegeven in tabel 1.

Dimensie	Indicatoren
Binding: <i>de identificatie met de groep</i>	Groepsidentificatie Saamhorigheidsgevoelens Onderling vertrouwen Verbondenheid met het dorp Tevredenheid woonomgeving
Betrokkenheid: <i>de mate waarin bewoners zich in hun gedrag en gevoel betrokken voelen bij de lokale dorpsgemeenschap.</i>	Collectieve normen en waarden Vrienden en familie in dorp Frequente en intensieve sociale contacten Hulp bieden Emotioneel betrokken Gemeenschappelijk belang Verantwoordelijkheidsgevoel omgeving Oplossingen zoeken voor collectieve problemen
Participatie: <i>de deelname aan activiteiten in het dorp</i>	Participatie lokale gemeenschapsleven Lid vereniging of belangenvereniging Mening t.o.v. lokale politiek

Tabel 1: Operationalisatie sociale cohesie

Aan de hand van deze indicatoren zijn er voor de geselecteerde krimp dorpen vragen opgesteld om te kijken of burgerinitiatieven invloed hebben op de sociale cohesie. Deze vragen zijn te vinden in de interviewguides in bijlage 2 en 3.

3.3.2 Operationalisatie burgerinitiatieven

In deze paragraaf komt de operationalisatie van het concept burgerinitiatieven aan bod. Er zal uitsluitend onderzoek worden gedaan naar burgerinitiatieven die (niet) ontstaan doordat er sprake is van demografische krimp in Nederlandse dorpen.

Volgens de literatuur kunnen burgerinitiatieven gestimuleerd worden doordat er sprake is van demografische krimp (Van Bree, 2006). De burgermaatschappij voelt zich in deze dorpen dus zelf verantwoordelijk voor de leefbaarheid (Hospers & Reverda, 2012) en door middel van burgerinitiatieven pakken bewoners de problemen in het dorp aan (RIGO, 2012). Demografische krimp kan de sociale cohesie in een dorp verzwakken, maar dankzij burgerinitiatieven kan een sterke sociale cohesie worden behouden. In dit onderzoek wordt dus het volgende onder burgerinitiatieven, veroorzaakt door demografische krimp, verstaan: activiteiten van een of meerdere bewoners (vaak in samenwerking met de lokale overheid) die gericht zijn op de bevordering van het algemeen belang.

Voor het realiseren van een burgerinitiatief zijn diverse factoren nodig. Zo is het van belang draagvlak te hebben onder bewoners, maar bijvoorbeeld financiële middelen. De literatuur is hier onduidelijk over en daarom zal de *resource mobilization theory* gebruikt worden om het ontstaan van burgerinitiatieven te analyseren. In het theoretisch kader (paragraaf 2.2) is deze theorie uitgelegd. Aan bod kwam dat er een aantal factoren nodig zijn om mensen te mobiliseren voor een sociale beweging, namelijk:

- **Materiaal:** geld en fysiek kapitaal
- **Moraal:** solidariteit en draagvlak
- **Sociale organisatie:** organisatorische strategieën, sociaal kapitaal, kennis
- **Mensen:** vrijwilligers, medewerkers, leiders, kijk naar het rationele individu
- **Cultuur:** inzicht in de problemen, collectieve actie (Edwards & Gillham, 2013)

In tabel 2 worden deze verschillende factoren geoperationaliseerd, zodat zij toepasbaar zijn om het (niet) ontstaan van burgerinitiatieven in Nederlandse krimpdorpen te verklaren.

Factoren	Indicatoren
Materiaal	Er is geld nodig (bijvoorbeeld subsidies, vrijwillige bijdrage of sponsoring) en fysiek kapitaal om het burgerinitiatief uit te voeren.
Moraal	Onder de bewoners moet solidariteit en draagvlak voor het burgerinitiatief zijn. Sterke sociale cohesie een dorp betekent sneller draagvlak voor een burgerinitiatief.
Sociale organisatie	Een organisatie (bijvoorbeeld de dorpsraad) zorgt ervoor dat er een organisatorische strategie en sociaal kapitaal is. Een hoog opleidingsniveau van de organisatie werkt bovendien in het voordeel bij het vinden van interne en externe kennis. Stimulatie of medewerking van de gemeente is tevens belangrijk.
Mensen	Vrijwilligers en medewerkers zijn nodig voor het ontstaan van een burgerinitiatief. Mensen helpen vaak uit eigen belang mee, dus een leider is nodig om iedereen gemotiveerd te houden. Tevens is een leider aanspreekpunt en hij leidt alles in goede banen.
Cultuur	Dat men inzicht heeft in de problemen en er dus lokaal bewustzijn is (aanleiding voor het burgerinitiatief). Door middel van collectieve actie vindt men een burgerinitiatief urgent en noodzakelijk.

Tabel 2 Operationalisatie van de factoren van de *resource mobilization theory*

Aan de hand van deze opgestelde indicatoren zijn er voor de geselecteerde krimpdorpen vragen opgesteld onder welke omstandigheden er (geen) burgerinitiatieven zijn ontstaan. Deze vragen zijn te vinden in de interviewguides in bijlage 2 en 3. Aan de hand van de antwoorden op deze vragen kan er in hoofdstuk 4 worden begonnen met de analyse.

3.4 Onderzoeksmateriaal en dataverzameling

In deze paragraaf komt het onderzoeksmateriaal en de dataverzameling aan bod. Het onderzoek bestaat uit drie fasen, namelijk voorbereiding, empirie en analyse.

In de eerste onderzoeksfase is er voornamelijk sprake van literatuurstudie. Hierin wordt het onderzoeksonderwerp uitgelegd, afgebakend en meetbaar gemaakt. Er wordt gebruik gemaakt van diverse bronnen (wetenschappelijke literatuur, beleidsdocumenten en media) om de doelstelling en centrale onderzoeksvragen te formuleren en de voornaamste concepten, krimp, sociale cohesie en burgerinitiatieven, te begrijpen. Bovendien is er gezocht naar een verband tussen sociale cohesie en burgerinitiatieven in een krimpdorp. In de literatuur wordt hier over gesproken, maar een beargumentering ontbreekt.

In de tweede fase van het onderzoek vindt het empirische gedeelte plaats. Er zal een bijeenkomst over burgerinitiatieven in krimpdorpen (van VKK Gelderland) worden bezocht. De bedoeling is dat in deze bijeenkomst naar voren komt onder welke omstandigheden burgerinitiatieven ontstaan in krimpdorpen en hoe dit de sociale cohesie beïnvloed. Tevens zal er advies worden ingewonnen met betrekking tot de casusselectie. Ook zullen de heren K. Mirck (coördinator VKK Gelderland) en J. Huiszoon (voorzitter werkgroep Leefbaarheid en Voorzieningen, Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling) geïnterviewd worden om een goed beeld te krijgen hoe men, vanuit de praktijk, denkt over het ontstaan van burgerinitiatieven en hoe dit de sociale cohesie kan beïnvloeden. De interviewgide is te vinden in bijlage 1.

Vervolgens zal er in de geselecteerde krimpdorpen interviews worden gehouden met sleutelfiguren (van een dorpsraad) en bewoners. Door middel van de operationalisatie van de kernbegrippen (paragraaf 3.3) van dit onderzoek is het mogelijk om interviewguides op te stellen. De interviewgide voor het dorp waar burgerinitiatieven zijn ontstaan is te vinden in bijlage 2. In bijlage 3 bevindt zich de interviewgide voor het krimpdorp waar geen burgerinitiatieven zijn ontstaan. Allereerst zullen er in de krimpdorpen sleutelfiguren worden geïnterviewd over onder welke omstandigheden er (geen) burgerinitiatieven zijn ontstaan. Vervolgens worden enkele dorpsbewoners geïnterviewd met betrekking tot de sociale cohesie en hoe deze is beïnvloed door het ontstaan van (g)een burgerinitiatief in het dorp.

Nadat in de krimpdorpen de interviews zijn afgenomen zal in de laatste fase van het onderzoek de resultaten worden geanalyseerd, zoals besproken in paragraaf 3.5. De krimpdorpen zullen onafhankelijk van elkaar worden geanalyseerd en vervolgens met elkaar worden vergeleken. Dit zal uiteindelijk leiden tot een conclusie van het onderzoek. In deze fase worden niet alleen de resultaten van het empirisch onderzoek gebruikt, maar zal er ook terug worden gekoppeld naar de literatuur.

3.5 Data-analyse

In deze paragraaf komt aan bod hoe de verkregen data geanalyseerd zal worden in hoofdstuk 4. Een kwalitatief onderzoek wordt gekenmerkt door een wisselwerking tussen reflectie, waarneming en analyse. Zoals aangegeven in paragraaf 3.4 (onderzoeksmateriaal en dataverzameling) worden de data van het onderzoek verkregen via de bijeenkomst van VKK Gelderland, de interviews met de heren K. Mirck (VKK Gelderland), J. Huiszoon (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling), sleutelfiguren en bewoners uit de geselecteerde krimp dorpen. Van alle interviews zal een audio opname worden gemaakt. Hierdoor kunnen de interviews letterlijk worden uitgeschreven (transcriptie), waarna alle irrelevante informatie zal worden verwijderd. De hiermee verkregen informatie zal geschikt zijn voor analyse. De tekst zal geanalyseerd worden door middel van het overzichtelijk ordenen van de gegevens. In deze gegevens zal getracht worden patronen te vinden.

In hoofdstuk 4 worden de resultaten van de interviews in de krimp dorpen geanalyseerd. Voor deze interviews zijn speciale interviewguides gemaakt (zie bijlage 2 voor het krimp dorp met burgerinitiatieven en bijlage 3 voor het krimp dorp zonder burgerinitiatieven), waardoor het mogelijk is thema's in de antwoorden te ontdekken. Deze thema's zullen gecodeerd worden, door de beschrijvende codes (de indicatoren) van de operationalisatie van sociale cohesie en burgerinitiatieven te gebruiken. Bovendien kunnen er binnen deze beschrijvende codes nog thematische codes worden toegekend aan de verkregen informatie. De verschillende codes zullen bepaald worden nadat de interviews zijn afgenomen. De antwoorden van de respondenten worden per code gesorteerd, waardoor alle informatie per thema overzichtelijk bij elkaar staat. Vervolgens zal deze informatie, per thema, worden samengevat (Vennix, 2010). Het resultaat hiervan komt in een tabel te staan. Er zal met + en – worden gewerkt als er positieve en negatieve antwoorden worden gegeven op de vragen over het ontstaan van een burgerinitiatief veroorzaakt door demografische krimp en de invloed hiervan op de sociale cohesie. Als er naar voren komt dat er een sterke correlatie is tussen krimp, burgerinitiatieven en sociale cohesie zal dit worden aangegeven met een + een gemiddelde correlatie is een +- en geen correlatie zal een – krijgen. De resultaten worden verwerkt in het onderzoek, maar ook weergegeven in een tabel.

De analyse van de interviews met de heer J. Huiszoon en de heer K. Mirck zullen op dezelfde manier verlopen. Bij deze interviews is het echter van belang dat het uiteindelijk een goed inzicht kan geven over hoe men vanuit de praktijk denkt over het ontstaan van burgerinitiatieven. Dit kan dan als leidraad dienen voor de interviews die gehouden zullen worden in de geselecteerde krimp dorpen.

Tevens zal de hele analyse worden onderbouwd met beschikbare literatuur, waardoor er sprake is van triangulatie. Om de betrouwbaarheid van de interviewanalyse te kunnen waarborgen, zal er voor worden gezorgd dat iedereen de kans krijgt om de gehele conceptversie van de bachelorthesis te lezen en hier verder op te reageren.

Hoofdstuk 4 Analyse van de resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek naar de correlatie tussen krimp, burgerinitiatieven en sociale cohesie geanalyseerd. Eerst zal er vanuit de praktijk worden bekeken onder welke omstandigheden burgerinitiatieven kunnen ontstaan in een krimpddorp. Hierna zal in paragraaf 4.2 het dorp Almen worden geanalyseerd met betrekking tot het ontstaan van een burgerinitiatief en hoe de sociale cohesie hierdoor wordt beïnvloed. In paragraaf 4.3 zal worden geanalyseerd onder welke omstandigheden er in Haalderen geen burgerinitiatieven zijn ontstaan (die veroorzaakt zijn door demografische krimp) en hun (mogelijke) invloed op de sociale cohesie. Ten slotte zal in paragraaf 4.4 een vergelijking worden gemaakt tussen het verhaal van de praktijkdeskundigen en de informatie die verkregen is in de dorpen Almen en Haalderen met betrekking tot het ontstaan van burgerinitiatieven en de invloed op de sociale cohesie.

4.1 Burgerinitiatieven in Nederlandse krimpddorpen

Deze paragraaf zal vanuit de praktijk bekijken hoe burgerinitiatieven ontstaan in een Nederlands krimpddorp, doordat er sprake is van demografische krimp. Dit is van belang, omdat de literatuur hierover nog onvoldoende informatie verschaft. Het is mogelijk uit te leggen hoe er in de praktijk wordt gedacht over het ontstaan van burgerinitiatieven dankzij de bijeenkomst 'Burgerschap in krimpregio's' (van VKK Gelderland) en de interviews met de praktijkdeskundigen K. Mirck (coördinator bij VKK Gelderland) en J. Huiszoon (voorzitter werkgroep Leefbaarheid en Voorzieningen van Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling). Tevens komt aan bod hoe deze burgerinitiatieven invloed hebben op de sociale cohesie in een dorp.

4.1.1 Het concept burgerinitiatieven volgens de praktijk

In het theoretisch kader (paragraaf 2.2) wordt in de literatuur het volgende onder een burgerinitiatief verstaan: *'een activiteit van een of meer burgers die gericht is op de bevordering van het algemeen belang, een meerwaarde voor de gemeenschap heeft, in het publieke domein plaatsvindt, waarbij de overheid op enig moment een rol speelt en de initiatiefnemers geestelijk eigenaar van het initiatief blijven'* (Inwoners aan zet, 2012, p.9). Het gaat volgens praktijkdeskundige K. Mirck (persoonlijke communicatie, 24 april 2013) om een idee wat uit de bewoners zelf komt, omdat ze een probleem ervaren in hun omgeving. Er is dus altijd sprake van een bottom-up proces (J. Huiszoon, persoonlijke communicatie, 18 april 2013). Hierbij kan gedacht worden aan het ontwikkelen van dorpsvisies of dorpsontwikkelingsplannen, waarin bewoners zelf aangeven wat ze graag in het dorp zien veranderen. Dit valt volgens K. Mirck echter onder burgerparticipatie, omdat de lokale overheid het initiatief neemt. Volgens hem zijn burgerinitiatieven diverse initiatieven om bijvoorbeeld speeltuinen op te knappen of basisvoorzieningen (ontmoetingsplekken) open te houden (K. Mirck, persoonlijke communicatie, 24 april 2013). Zo moest in Loppersum het zwembad sluiten. De bewoners waren hierop tegen vanwege de sociale en economische functie van het zwembad. Het zwembad was namelijk een ontmoetingsplek voor de bewoners en de toeristen in het dorp. Om deze reden hebben de bewoners het zwembad

voor een symbolisch bedrag van 1 euro gekocht van de gemeente en kan nu dankzij de vrijwilligers open worden gehouden.

In dit onderzoek zal het om burgerinitiatieven gaan met als doel het openhouden en in eigen beheer exploiteren van voorzieningen, omdat volgens de praktijk het concept als volgt kan worden gedefinieerd: *'activiteiten die het initiatief van bewoners zijn en die door de bewoners worden ondernomen, die als doel hebben om de leefbaarheid in hun dorp, streek, misschien wel buurtdorp in stand te houden door de veranderende bevolkingssamenstelling'* (K. Mirck, persoonlijke communicatie, 24 april 2013).

4.1.2 Het ontstaan en behoud van burgerinitiatieven in de praktijk

In deze subparagraaf wordt uitgelegd hoe de geïnterviewde praktijkdeskundigen denken dat een burgerinitiatief ontstaat in een dorp, hoe er draagvlak gecreëerd wordt en hoe men zorgt voor een succesvol initiatief. Tevens komt de rol van de gemeente aan bod.

Een burgerinitiatief ontstaat op het moment dat er sprake is van een aanleiding. Vaak is er een sterke behoefte voor een bepaalde voorziening of een dreiging dat er een voorziening moet verdwijnen in een dorp. (K. Mirck, persoonlijke communicatie, 24 april 2013). Deze aanleiding voor het ontstaan van een burgerinitiatief bestaat uit drie dimensies:

- **Sociaal:** een dorp is aan het vergrijzen. Dit heeft te maken met demografische krimp.
- **Fysiek:** wanneer er sprake is van leegstand of wanneer er een dreiging van een fusie is van bijvoorbeeld twee scholen. Dit is van toepassing bij structurele krimp.
- **Voornemen van een gemeente of organisatie:** bijvoorbeeld wanneer er een dorpsvisie gemaakt zal worden (J. Huiszoon, persoonlijke communicatie, 18 april 2013). Zo heeft de VKK een project wat erop gericht is om dorpsbewoners bewust te laten worden van de mogelijke gevolgen van krimp in hun dorp (VKK Gelderland, persoonlijke communicatie, 12 april 2013).

Behalve een aanleiding moet er ook sprake zijn van een noodzaak en urgentie, anders voelen mensen niet de behoefte om zich met de maatschappelijke omgeving te bemoeien (J. Huiszoon, persoonlijke communicatie, 18 april 2013). Lupi bevestigt dit. Volgens hem zijn bewoners altijd emotioneel betrokken zijn bij hun woonomgeving, maar zetten dit alleen in concrete actie om wanneer ze er zelf baat bij hebben (Schoonen, 2006). Alleen dan komen mensen met een initiatief om een probleem aan te pakken ter bevordering of instandhouding van de leefbaarheid. Initiatiefnemers met doorzettingsvermogen, vasthoudendheid en inhoudelijke en procedurele kennis zijn van belang bij het ontstaan van burgerinitiatieven. Deze kennis kan ook extern worden verkregen en is nodig om het initiatief te laten slagen. Daarnaast zorgen sleutelfiguren voor draagvlak en het mobiliseren van mensen en instanties (K. Mirck, persoonlijke communicatie, 24 april 2013). Volgens praktijkdeskundige J. Huiszoon (persoonlijke communicatie, 18 april 2013) heeft het ontstaan van een burgerinitiatief ook te maken met de aanwezige saamhorigheid, mentaliteit en geschiedenis van het dorp. De literatuur bevestigt de veronderstellingen van de heren Mirck en Huiszoon. Volgens SEV (2011) ontstaat een burgerinitiatief namelijk doordat mensen in een krimp dorp ergens ontevreden over zijn of iets graag willen veranderen (de aanleiding), wanneer er sleutelfiguren in het dorp aanwezig zijn en wanneer er sprake is van sociale cohesie. In principe kan iedereen een burgerinitiatief beginnen in een dorp. Het idee voor een burgerinitiatief begint altijd met samenspraak, bijvoorbeeld met de burens op straat of in de

kantine van een sportvereniging. Als er een dorpsraad of dorpsbelangenvereniging is, dan legt men het plan aan hen voor. De samenspraak om een burgerinitiatief te beginnen kan ook vanuit de dorpsraad zelf komen, naar aanleiding van een voornemen. Bewoners worden dan bij elkaar geroepen in een georganiseerde bijeenkomst (J. Huiszoon, persoonlijke communicatie, 18 april 2013). Soms heeft een dorpsraad dus een organiserende functie, maar ze kan er ook door de bewoners bij worden betrokken (K. Mirck, persoonlijke communicatie, 24 april 2013). Wanneer er geen dorpsraad is in een dorp, kunnen bewoners direct naar de gemeente gaan. Een burgerinitiatief begint dus met het samen eens worden, om het vervolgens hoger op te zoeken (J. Huiszoon, persoonlijke communicatie, 18 april 2013).

Een burgerinitiatief krijgt het snelst draagvlak onder de bewoners wanneer de bewoners zelf het initiatief nemen (bottom-up). Dit is juist niet het geval wanneer de overheid met het idee komt. Het denken en de taal van de overheid is namelijk anders dan die van de bewoners. Op deze manier kan er miscommunicatie ontstaan. Het doel van de overheid is wellicht van belang, maar er is uitsluitend draagvlak voor een idee wanneer de bewoners het belangrijk en wenselijk vinden (J. Huiszoon, persoonlijke communicatie, 18 april 2013). Op het moment dat er een collectief probleem is, heeft een burgerinitiatief in ieder geval meer draagvlak. Bijvoorbeeld wanneer alle generaties in het dorp er mee te maken hebben (K. Mirck, persoonlijke communicatie, 24 april 2013). Ook is het van belang dat bewoners het gevoel hebben dat hun bijdrage belangrijk is wanneer ze zich vrijwillig inzetten (Plattelands Parlement, 2008). Wanneer een dorpsvereniging een initiatief wil opstarten, kan er draagvlak worden gecreëerd onder de bewoners vanwege alle nevenactiviteiten van de vereniging, zoals kinderopvang. Dit veroorzaakt een multipliereffect, waardoor alle bewoners snel op de hoogte zijn. In Witteveen en Nieuw-Balinge moesten bijvoorbeeld twee voetbalverenigingen met elkaar fuseren. Er werd echter dat ze om de twee weken in hun eigen sportcomplex konden voetballen. De ontmoetingsplek en de sociale cohesie bleven hierdoor behouden, waardoor het plan veel draagvlak had onder de bewoners (J. Huiszoon, persoonlijke communicatie, 18 april 2013).

Beide praktijkdeskundigen geven aan dat een burgerinitiatief het meest levensvatbaar is wanneer het opleidingsniveau hoog is, omdat de bewoners dan zelf deskundig zijn. Bovendien kunnen ze met hun kennisnetwerk externe deskundigen aantrekken en hebben ze kennis van zaken over hun eigen omgeving. Hierdoor ontstaan vaak kwalitatief goede oplossingen (Inwoners aan zet, 2012). De heer Huiszoon (persoonlijke communicatie, 18 april 2013) is met de werkgroep Leefbaarheid en Voorzieningen bezig met een onderzoek naar de vraag waarom burgerinitiatieven niet in alle dorpen levensvatbaar zijn. Volgens hem heeft dit te maken met de antropologische en historische achtergrond van het dorp, bijvoorbeeld de hoogteligging. Als je bijvoorbeeld niet generatie op generatie bedreigd wordt in je bestaan door het water, zoals de dorpen in Zeeland, dan hoef je minder samenspraak te hebben om een bestaan te houden. De antropologische achtergrond van een dorp kan daardoor waarschijnlijk de kans op het ontstaan van een burgerinitiatief beïnvloeden. Volgens Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (2012) zijn er twee redenen waarom een burgerinitiatief niet levensvatbaar is, namelijk wanneer een sleutelfiguur wegvalt of als de gemeente iets stimuleert, maar dan ineens de geldkraan dichtdraait.

Gemeenten kunnen burgerinitiatieven stimuleren, maar gemeenteambtenaren hebben vaak moeite met bewoners die zelf hun problemen en oplossingen formuleren. Dit zien ze namelijk als hun eigen taak (K. Mirck, persoonlijke communicatie, 24 april 2013). De bewoners

moeten echter niet vergeten dat de gemeente verantwoordelijk is voor de ruimtelijke kwaliteitsopgave van het dorp. Ook moet de gemeente haar uitgaven zowel financieel als ideologisch kunnen verantwoorden (Inwoners aan zet, 2012). Wanneer gemeenten meewerken om in een dorp een burgerinitiatief te realiseren, dan is er sprake van '*van burgerparticipatie naar overheidsparticipatie*'. De overheid participeert dan in het initiatief, want de gemeente laat dan eerst de bewoners aan het woord, ook al hebben ze zelf al een visie. Toch werken veel gemeenten tegen, omdat het ambtenarenapparaat nog niet mee geanticipeerd heeft. De praktijkdeskundigen geven echter aan dat het verstandiger is om de bewoners eerst zelf ideeën te laten bedenken, omdat die de meeste kennis over het dorp hebben. Zo heeft de gemeente in Hoog-Keppel tegengewerkt bij de realisatie van een burgerinitiatief. Dit initiatief had betrekking op het behoud van een school in het dorp. De gemeente werkte tegen, omdat ze niet geloofde dat de bewoners het initiatief zelf konden exploiteren. Uiteindelijk is dit wel gelukt en het initiatief is zeer succesvol gebleken. Hieruit blijkt dat je ook met een tegenwerkende gemeente plannen door kunt zetten, als het maar goed georganiseerd is. Gemeenten kunnen dus meewerken of tegenwerken, maar ook een dorp aan het handje meenemen (J. Huiszoon, persoonlijke communicatie, 18 april 2013).

In de volgende subparagraaf zal uitgelegd worden hoe de geïnterviewde praktijkdeskundigen denken hoe een burgerinitiatief de sociale cohesie kan beïnvloeden in een krimpdorp.

4.1.3 De vanuit de praktijk verwachte invloed van burgerinitiatieven op de sociale cohesie

Van Bree (2006) stelt dat demografische krimp tot meer burgerinitiatieven kan leiden. Bovendien is een samenleving met gemeenschapzin er een met een hoge mate van sociale cohesie. Praktijkdeskundige K. Mirck bevestigt dit en zegt dat initiatieven gericht op het realiseren of behouden van voorzieningen bijdragen aan de sociale cohesie. Mensen komen dan samen om een initiatief te realiseren, ook mensen die elkaar anders nooit tegen zouden komen. Dit versterkt de saamhorigheid en de trots op het dorp (K. Mirck, persoonlijke communicatie, 24 april 2013). Er bestaat wel een verschil in het soort burgerinitiatief wat ontstaat in een dorp met betrekking tot de invloed op de sociale cohesie. Structurele burgerinitiatieven zullen naar verwachting meer invloed hebben op de sociale cohesie dan incidentele burgerinitiatieven. Bij structurele burgerinitiatieven hebben namelijk alle bewoners contact met elkaar. Wanneer een dorpswinkel bijvoorbeeld niet bestond, dan zouden de verschillende generaties elkaar nooit ontmoeten. Bij realisatie van een structureel burgerinitiatief heerst er een trots gevoel van '*wij hebben dit toch samen gerealiseerd*' (J. Huiszoon, persoonlijke communicatie, 18 april 2013).

De fusie van twee voetbalclubs in Drenthe is een voorbeeld van de invloed dat een burgerinitiatief kan hebben op de sociale cohesie. De teams werden gecombineerd, waardoor de kinderen nieuwe vriendjes en vriendinnetjes kregen. Ook leerden de ouders elkaar kennen en dit leidde binnen een jaar tot het fuseren van de scholen van de twee dorpen. Dit was mogelijk, omdat de mensen elkaar hadden leren kennen en elkaar vertrouwden. Hierdoor was de animositeit tussen de dorpen weg en werd de sociale cohesie versterkt. Hoe meer dorpen elkaar dus kennen, des te eenvoudiger er burgerinitiatieven kunnen ontstaan. Op dit moment werken alle delen van de bevolking in deze dorpen met elkaar samen, vanwege het multiplier effect (J. Huiszoon, persoonlijke communicatie, 18 april 2013). De effecten van het burgerinitiatief hebben dus een positieve invloed op de sociale cohesie.

Het verschil tussen de sociale cohesie in dorpen met en zonder burgerinitiatief is onduidelijk, omdat het onderzoek nog in volle gang is (J. Huiszoon, persoonlijke communicatie, 18 april 2013). Onderzoekers hebben zich namelijk lang op de fysieke voorzieningen gericht en doen pas sinds kort onderzoek naar de leefbaarheid in een krimpdorp (K. Mirck, persoonlijke communicatie, 24 april 2013).

4.1.4 Conclusie burgerinitiatieven in Nederlandse krimpdorpen

In deze paragraaf is het ontstaan van burgerinitiatieven en de beïnvloeding van de sociale cohesie bekeken vanuit de praktijk. Gebleken is dat burgerinitiatieven onder bepaalde omstandigheden kunnen ontstaan in een krimpdorp. De casussen van dit onderzoek zullen geanalyseerd worden aan de hand van de *resource mobilization theory* (paragraaf 3.2.2). Daarom staan in tabel 3 de factoren die, volgens de praktijkdeskundigen, geactiveerd moeten worden voor de realisatie van een burgerinitiatief.

Factor	Invloed ontstaan burgerinitiatief
Materiaal	Positief
Moraal	Positief
Sociale organisatie	Positief
Mensen	Positief
Cultuur	Positief

Tabel 3 Invloed van de factoren van de *resource mobilization theory* op het ontstaan van burgerinitiatieven volgens de praktijkdeskundigen

Voor het ontstaan van een burgerinitiatief is, behalve een aanleiding, ook een noodzaak en urgentie van belang. Dit heeft te maken met de factor cultuur. Wanneer bewoners een burgerinitiatief noodzakelijk vinden en er zelf baat bij hebben, gaan ze over in collectieve actie. Tevens kan het ontstaan van een burgerinitiatief met de antropologische en historische achtergrond van een dorp te maken hebben. Bovendien is draagvlak belangrijk voor het succes van een initiatief. Dit betekent dat ook de factor moraal van belang is. Initiatiefnemers zijn nodig om een burgerinitiatief te laten slagen en interne en externe kennis is hierbij noodzakelijk. Iedereen kan een burgerinitiatief beginnen, dus ook een dorpsraad. Een dorpsraad heeft soms een organiserende functie, maar kan er ook door de bewoners bij worden betrokken. Dit heeft te maken met de factoren mensen en sociale organisatie van de mobilisatietheorie. De gemeente kan meewerken, tegenwerken of een dorp aan het handje meenemen wanneer er een burgerinitiatief wordt gerealiseerd. Ook kan de gemeente zorgen voor de factor materiaal, bijvoorbeeld in de vorm van subsidie.

Volgens de praktijkdeskundigen heeft het ontstaan van burgerinitiatieven invloed op de sociale cohesie in een dorp. Een dorp met burgerinitiatieven, heeft vaak een sterke sociale cohesie. Bovendien komen mensen elkaar, bij het realiseren van een burgerinitiatief, vaker tegen en hebben intensievere contacten. Dit versterkt de saamhorigheid en verbondenheid. Het draagvlak voor een burgerinitiatief versterkt de groepsidentificatie. Ook na de realisatie van het initiatief kunnen de multiplier effecten zorgen voor een positieve invloed op de sociale cohesie. Een structureel burgerinitiatief heeft meer invloed, dan een incidenteel initiatief. Het onderling vertrouwen en de emotionele betrokkenheid kunnen dan worden vergroot, omdat men elkaar beter kent. Dit is weergegeven in tabel 4.

Gebeurtenis	Invloed sociale cohesie door burgerinitiatief
Structureel burgerinitiatief	Zeer positief
Incidenteel burgerinitiatief	Positief tot neutraal
Ontmoetingen	Positief
Intensieve contacten	Positief
Saamhorigheid	Positief
Verbondenheid	Positief
Onderling vertrouwen	Positief
Emotionele betrokkenheid	Positief
Multiplier effecten	Positief

Tabel 4 Invloed burgerinitiatieven op de sociale cohesie volgens de praktijkdeskundigen

In deze paragraaf is aan bod gekomen hoe de geïnterviewde praktijkdeskundigen denken over het ontstaan van burgerinitiatieven in krimpdorpen en hoe dit de sociale cohesie kan beïnvloeden. In de volgende paragraaf zal het dorp Almen aan bod komen. Dit is een Nederlands krimpdorp met een sterke sociale cohesie. Ook zijn hier enkele burgerinitiatieven ontstaan, als gevolg van demografische krimp.

4.2 Almen, het krimpdorp met een of meerdere burgerinitiatieven

In deze paragraaf zullen de resultaten van het onderzoek naar een van de burgerinitiatieven in Almen worden geanalyseerd. De informatie is verkregen via literatuurstudie en het empirisch interview in Almen met Joost Dijksman en Coby Wiltink van de Vereniging Almens Belang (VAB). Ook zijn er twee vrijwilligers van de dorpswinkel geïnterviewd, namelijk Aart en Martha. Eerst zullen de algemene gegevens van Almen aan bod komen en welke burgerinitiatieven men heeft in dit krimpdorp. In paragraaf 4.2.3 komt aan bod onder welke omstandigheden een van de burgerinitiatieven, de buurtwinkel Superrr, is ontstaan. Daarna zal worden bekeken hoe sterk de sociale cohesie is in Almen. In paragraaf 4.2.5 komt aan bod wat voor invloed het burgerinitiatief heeft (gehad) op de sociale cohesie.

4.2.1 Algemene gegevens dorp

Almen (gemeente Lochem) is een dorp in de Achterhoek en ligt geografisch gezien tussen Zutphen en Lochem in (afbeelding 5). Het dorp heeft ongeveer 1200 inwoners, waarvan er circa 600 in de dorpskern wonen. Het agrarische dorp is wordt omringd door de natuur en tot aan de Tweede Wereldoorlog was er niet veel meer dan een kerk, een school, een café, het dorpshuis en enkele huizen. Na deze oorlog is Almen gegroeid tot wat het nu is. De hervormde kerk is een belangrijke ontmoetingsplaats voor het dorp (J. Dijksman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). De laatste jaren stagneert het bevolkingsaantal en ook de samenstelling van de bevolking is aan het veranderen (demografische krimp). De jeugd (tot 30 jaar) trekt weg,

Afbeelding 5 Almen (eigen foto)

waardoor er sprake is van vergrijzing. Wat men merkt in Almen is dat de mannen achterblijven: *'De meeste meisjes gaan studeren, jongens vinden hier werk en wonen daardoor vaak alleen'*. Doordat veel jongens alleen blijven, worden er minder kinderen geboren in Almen (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Bovendien hebben de laatste jaren veel ouderen zich in Almen gevestigd vanwege het prettige woonklimaat. De groei van nieuwe bewoners is zo langzaam gegaan dat al deze mensen de kans hebben gehad om te integreren in Almen. Dat doet niet iedereen, maar als je laat merken dat je graag wilt integreren of je wordt lid van een vereniging dan lukt dit altijd. Volgens Dijkman zien de bewoners dit zelfs als een verfrissing in de gevestigde orde (J. Dijkman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Bovendien staat Almen regionaal bekend om de saamhorigheid. Men is betrokken bij het dorp en bij problemen kan men terecht bij de burens. Door de goede leefbaarheid en betrokkenheid is Almen uitgeroepen tot de Gelderse Kern met Pit en staat het dorp in de finale van de Dorpsvernieuwingsprijs (Aart, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Tevens heeft Almen de 3^e plaats behaald bij de landelijke Kern met Pit voor de sportclustering in het dorp en zijn er in het dorp veel verenigingen te vinden met een groot aantal vrijwilligers (Vereniging Almens Belang, 2007).

4.2.2 De burgerinitiatieven

Er zijn al diverse burgerinitiatieven ontstaan in Almen. Zo is het dorpshuis 'Ons Huis' verbouwd en is het hele schoolplein gerenoveerd met een voetbalveldje en klimrekken. Hier mag de school en de buitenschoolse opvang gebruik van maken. Ook op zondag wordt het schoolplein druk bezocht, want het is een belangrijke ontmoetingsplek. Bovendien hebben bewoners een jeu de boules baan aangelegd en doordat het waterschap bezig is de Berkel te laten meanderen krijgen bewoners een grotere zonneweide. Hierdoor is het voor hen mogelijk meer initiatieven te bedenken en uit te voeren met betrekking tot het zwembad (J. Dijkman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Samen met de VKK Gelderland heeft Almen in 2007 een dorpsplan ontwikkeld. De bewoners gaven hierin aan graag een sportclustering en nieuwbouw woningen wilden hebben in het dorp (Vereniging Almens Belang, 2007). Met deze sportclustering is men in Almen nog bezig, omdat hier rekening moet worden gehouden met oplossingen voor naderende problemen vanwege de demografische krimp (J. Dijkman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). De wens om na dertien jaar weer een supermarkt te hebben werd ook vaak uitgesproken door de bewoners van Almen. Het ontstaan van dit burgerinitiatief zal in dit onderzoek worden geanalyseerd.

Buurtwinkel Superrr

Wanneer je door het centrum van Almen heen loopt, springt de dorpswinkel Superrr er meteen uit. Het is een licht gebouw met grote borden waar groente en de aanbiedingen op staan afgebeeld (zie afbeelding 6). Ook de felle oranje kleur valt op. De hele uitstraling van de winkel is vriendelijk en toegankelijk. Tevens heeft de winkel een multifunctionele functie. Buiten de winkel staan containers om speciaal afval te verzamelen en er staat een bord dat er

Afbeelding 6 De buurtwinkel Superrr (eigen foto)

een stomerij servicepunt is. Ook hangen er gevonden voorwerpen, allerlei reclame voor het dorp (en andere activiteiten), een vraag- en aanbodbord et cetera in de winkel. Bovendien heeft PostNL zich in het pand gevestigd een kunnen er kranten worden gekocht. De winkel zelf is ruim, het ruikt er naar vers gebakken brood en de producten liggen op lage rekken. Volgens C. Wiltink (persoonlijke communicatie, 2 mei 2013) zijn de lage rekken in de winkel met opzet zo gemaakt, zodat mensen elkaar kunnen zien. Ze bevestigt hiermee dat de winkel een ontmoetingsfunctie heeft. Dit is ook te merken als je de winkel binnenstapt: overal staan bewoners met elkaar te praten.

Het pand van Superrr is van de onderneming Support&Co. Deze onderneming werkt volgens een speciaal concept wat ervan uit gaat dat de begeleiding individuen om terug op de arbeidsmarkt te komen een toegevoegde waarde kan zijn voor een hele dorpsgemeenschap. Support&Co werkt volgens de drie R'en (afbeelding 7): Retail, Re-integratie en Relatie tot het dorp. In de winkel (retail) werken behalve vrijwilligers, dus ook mensen met een beperking of een afstand tot de arbeidsmarkt (re-integratie). Zij kunnen vanuit een beschermde omgeving werken aan hun re-integratie naar betaald werk. In Almen bleek dit mogelijk door een samenwerking aan te gaan met zorginstelling 'Het Plein' uit Zutphen (Support&Co, N.D.). Ook werken er mensen in de winkel van de Anne Flokstraschool. Dit is speciaal onderwijs en door middel van een stage in de winkel doen deze mensen werkervaring op. In de toekomst kunnen ze dan onder begeleiding aan het werk (J. Dijkman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Met betrekking tot relatie tot het dorp kan het concept tevens een oplossing zijn voor een goede leefbaarheid in kernen waar voorzieningen wegtrekken (Support&Co, N.D.).

Afbeelding 7 De drie R'en (eigen foto)

In de volgende subparagraaf zal aan bod komen onder welke omstandigheden het burgerinitiatief, dorpswinkel Superrr, in Almen is gerealiseerd.

4.2.3 Het ontstaan van het burgerinitiatief

In deze subparagraaf zal aan bod komen hoe het burgerinitiatief in Almen, dorpswinkel Superrr, is ontstaan. Het ontstaan van dit burgerinitiatief zal geanalyseerd worden aan de hand van de diverse factoren van de mobilisatietheorie (paragraaf 3.2.2).

Sinds in 1998 de laatste winkel in Almen de deuren sloot en ook de rijdende SNV-winkel er op een gegeven moment mee stopte, hadden alle bewoners de wens om weer een winkel te hebben in het dorp (J. Dijkman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Voor de jonge gezinnen was de noodzaak van een dorpswinkel niet zo groot, omdat zij met hun auto in de omgeving boodschappen konden gaan halen. Door de geringe mobiliteit van de oudere bewoners was voor deze bevolkingsgroep het hebben van een dorpswinkel van groter belang. Een aantal oudere bewoners overwoog zelfs om naar een andere plaats in de omgeving te verhuizen, waar wel een winkel was. Ook werd de ontmoetingsplek in het dorp gemist en vestigden zich minder mensen in Almen juist omdat er geen winkel was: *'Ja, in Almen heb je niks, dus dan zit je van de wereld afgezonderd'*. (J. Dijkman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Dit was de aanleiding voor de bewoners om tijdens het maken

van het dorpsplan, in 2006 onder leiding van VKK Gelderland, te stemmen op het realiseren van een dorpswinkel (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Ook al was een dorpswinkel alleen noodzakelijk voor de oudere bewoners, de ontmoetingsplek werd door alle bewoners gemist. Hier komt duidelijk de factor *cultuur* van de mobilisatietheorie naar voren. De bewoners zich bewust van het gemis van een dorpswinkel en de problemen die dit voor bepaalde bewoners met zich meebracht. Daarom werd dit initiatief in het dorpsplan opgenomen.

Ook de factor *sociale organisatie* is van belang geweest bij het ontstaan van het burgerinitiatief. Nadat uit het dorpsplan werd geconcludeerd dat een van de belangrijkste speerpunten het hebben van een buurtwinkel was, werd dit door de Vereniging Almens Belang (VAB) opgepakt. Tijdens de realisatie van de dorpswinkel is de VAB de sturende kracht geweest. Vooral Joost Dijksman en Coby Wiltink waren intensief bij het burgerinitiatief betrokken: *'Als zij zich niet continue voor de dorpswinkel hadden ingespannen, dan was de winkel er nooit geweest'* aldus vrijwilliger Aart (persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). De factor *mensen* komt hier dus ook naar voren, omdat de VAB de realisatie van het burgerinitiatief heeft geleid. Tijdens het ontstaan van de winkel heeft de VAB bovendien hulp gehad van de burgemeester van Lochem en Jolanda Winkelhorst (directeur van woningbouwvereniging De Groene Waarden). Deze woningbouwvereniging had hier ook eigenbelang bij, omdat hun huurwoningen in Almen bij het ontstaan van een winkel in waarde zouden stijgen. De VAB werd continue geïnformeerd over de stand van zaken en heeft zelf ook mee onderhandeld over de aankoop van een pand. Bij prijsafspraken werd de VAB niet betrokken (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013).

Volgens de VAB zou zonder de stimulatie van de gemeente het burgerinitiatief niet gelukt zijn. De gemeente stond namelijk altijd klaar om te helpen. Zo werden er nieuwe ideeën bedacht als de VAB de realisatie niet meer zag zitten, er was een kernwethouder die bij het proces hielp en de gemeente heeft de subsidie bij de provincie aangevraagd voor de verbouwing en inrichting van de dorpswinkel. Ook ging de burgemeester naar bijeenkomsten over burgerinitiatieven. Op deze bijeenkomsten was veel belangstelling voor Almen en het dorp werd zelfs als een voorbeeld voor andere krimp dorpen gezien (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). De factor *sociale organisatie* heeft dus een positieve invloed gehad op het ontstaan van het burgerinitiatief. De VAB kreeg namelijk hulp van de gemeente en zij zorgde ervoor dat alle partijen enthousiast en gemobiliseerd bleven. Er werd contact onderhouden met de bewoners, de gemeente en de woningbouwvereniging en de VAB zorgde voor de interne en externe kennis.

Het heeft lang geduurd voordat de winkel in Almen werd geopend, omdat er een pand moest worden aangeschaft door de woningbouwvereniging 'De Groene Waarden'. Deze zoektocht naar een geschikt pand was niet eenvoudig, want het pand mocht niet te duur of te klein zijn. Ook was een potentieel pand ineens aan iemand anders verkocht, terwijl de onderhandelingen met 'De Groene Waarden' al rond waren (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Bovendien werd het duidelijk dat de winkel niet kon bestaan als een normale onderneming, vanwege een te kleine afzetmarkt. Volgens een speciaal concept kon dit echter wel en in 2007 werd de organisatie Support&CO bij het initiatief betrokken (Bremant, 2011). Deze onderneming regelde een zorginstelling die de winkel zou draaien, maar ineens ging deze instelling failliet. Het proces om een burgerinitiatief in Almen te realiseren heeft dus veel tegenslag gekend, maar eind 2010 kwam er schot in de zaak nadat Support&Co de samenwerking aanging met de zorginstelling 'Het Plein' in Zutphen (Bremant,

2011). Bovendien ging het bedrijf wat in het beoogde pand zat failliet. Vervolgens was het nog maar een kwestie van onderhandelen met de makelaar en werd het pand eigendom van woningbouwvereniging 'De Groene Waarden'. Deze woningbouwvereniging verhuurde het pand op zijn beurt weer aan Support&Co (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Uiteindelijk kon op in september 2011, na 13 jaar afwezigheid, weer een supermarkt in Almen worden geopend (SEV, 2011). De factor *materiaal* van de mobilisatietheorie heeft dus het realisatieproces van het burgerinitiatief vertraagd, omdat het aanschaffen van een pand voor de winkel moeilijker was dan verwacht.

Ook de factor *mensen* was van belang bij het ontstaan van het burgerinitiatief, want via het dorpsplan zijn de bewoners zelf op het idee gekomen. De VAB was echter de leider bij het realisatieproces, omdat de bewoners hier niet bij betrokken zijn geweest (J. Dijkman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Ook werd de voortgang van het proces niet altijd direct naar de bewoners gecommuniceerd. Dit kwam omdat de realisatie vaak mis ging en er dan commentaar vanuit het dorp kwam: *'Kiek, het wordt toch niet wat'*. Bovendien mochten de bewoners het proces niet verstoren. Als mensen bijvoorbeeld wisten dat er belangstelling was voor een bepaald pand, dan zou de prijs stijgen. Wel schreef de VAB regelmatig een stukje in het dorpsblad de *'Almenak'* om de bewoners op de hoogte te houden van de stand van zaken en konden bewoners aangeven welke wensen ze hadden voor in de winkel. Zo wilden de bewoners graag een PostNL, een stomerij, een koffiehokje, een OV oplaadpunt en een pinautomaat. Om diverse redenen konden echter niet alle wensen worden vervuld (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Bij de werkzaamheden in de winkel zijn de bewoners nauw betrokken geweest (zowel letterlijk als figuurlijk). Zo was het een voorwaarde van Support&Co dat Almen 20 uur aan vrijwilligers zou leveren, maar er werd zelfs voor 100 uur aangemeld. Ook hebben bewoners geholpen bij de inrichting (J. Dijkman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Hier was veel belangstelling voor.

Het draagvlak voor de winkel was groot, getuige de betrokkenheid van de bewoners (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Hoe langer dat de realisatie van het initiatief echter duurde, des te minder de bewoners geloofden in een goede afloop. Dit bracht verdeeldheid in het dorp, omdat het te onrealistisch voelde (Aart, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). De factor *moraal* heeft dus over het algemeen een positieve invloed gehad op de realisatie van het burgerinitiatief en bij de opening van de winkel kwam er een droom uit.

Er kan dus worden geconcludeerd dat alle factoren van de mobilisatietheorie een positieve invloed hadden op het ontstaan van dit burgerinitiatief, zie tabel 5. Toch waren niet alle factoren het gehele proces even sterk aanwezig, zoals het fysieke materiaal. Men heeft lan naar een geschikt winkelpand gezocht, wat het realiseren van het burgerinitiatief vertraagde.

Factor	Invloed ontstaan burgerinitiatief
Materiaal	Positief tot neutraal
Moraal	Positief
Sociale organisatie	Positief
Mensen	Positief
Cultuur	Positief

Tabel 5 Invloed van de verschillende factoren van de *resource mobilization theory* op het ontstaan van het burgerinitiatief in Almen

De volgende paragrafen zullen ingaan op de sociale cohesie in Almen en hoe dit is beïnvloed door het ontstaan van het burgerinitiatief.

4.2.4 De sociale cohesie in Almen

Almen staat van oudsher bekend om de saamhorigheid, want zoals men zelf zegt *'zit dit in de genen van de Achterhoek'*. Nieuwe bewoners worden dan ook gemakkelijk opgenomen in de lokale gemeenschap (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Door de maatschappelijke individualisering is de saamhorigheid veranderd, maar niet verdwenen (J. Dijksman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). In Almen woont nog steeds een hechte groep mensen en de betrokkenheid van de bewoners in het dorp is bijzonder hoog. Mede om deze reden is Almen de 'Kern met Pit Gelderland' geworden en staan ze in de finale van de dorpsvernieuwingprijs (J. Dijksman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013).

De bewoners in Almen zijn nog niet bereid om bijvoorbeeld elke week bij de buurvrouw de ramen te zemen, maar bij een probleem kunnen mensen bij elkaar terecht (Aart, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Over het algemeen straalt het dorp dus bereidheid uit om elkaar te helpen: *'Als het huis afbrandt dan kun je bij 90 tot 95% van de mensen hier zo onderdak vinden'* (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Ook zijn veel bewoners lid van een vereniging en doen mee aan dorpsactiviteiten. Er wonen echter ook mensen in Almen die zich nergens mee bemoeien (Aart, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Vaak hebben bewoners weinig tot geen familie in het dorp wonen, omdat veel mensen op latere leeftijd naar Almen zijn verhuisd. De contacten onder de bewoners zijn echter goed. Bovendien is men verbonden met Almen en zijn de bewoners betrokken bij de collectieve problemen in het dorp (J. Dijksman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Zo was het hebben van een winkel een gemeenschappelijk belang, vooral voor de oudere bewoners van het dorp. Zonder een winkel was het voor deze bewoners niet meer mogelijk om in het dorp te blijven wonen. Ook werd een ontmoetingsplek gemist en zou Almen met een winkel aantrekkelijker zijn voor nieuwe bewoners. Daarom hebben bewoners gezorgd dat dit burgerinitiatief gerealiseerd werd in Almen (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Dit geeft tevens aan dat de bewoners zich verantwoordelijk voelen voor een goede woonomgeving.

4.2.5 De invloed van het burgerinitiatief op de sociale cohesie

In deze subparagraaf zal de invloed van het burgerinitiatief op de sociale cohesie in Almen besproken worden. Er zal worden bekeken of het burgerinitiatief een positieve of negatieve invloed heeft gehad op de sociale cohesie.

Het dorpsplan is ontwikkeld via inspraakbijeenkomsten waar bewoners samen de plannen hebben ontworpen voor de dorpswinkel. Tijdens de realisatie van het burgerinitiatief zijn de bewoners echter niet betrokken geweest (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Wel hebben de bewoners de dorpswinkel ingericht en hier was veel belangstelling voor (Aart, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Een bewoner, een gepensioneerde tuinman, bood zelfs vrijwillig aan om de tuin rond de winkel te onderhouden. (J. Dijksman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013).

Voor de komst van de dorpswinkel werden de spontane ontmoetingen met medebewoners gemist. *'Als dat op een goed moment weg is, dan is dat weg en je realiseert je nu weer hoe gezellig het is als je er aan terug denkt'* (J. Dijksman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Alle bewoners moeten eten halen, waardoor iedereen wel eens in de winkel komt.

Enkele bewoners komen zelfs elke dag in de winkel. Niet iedereen is lid van een vereniging, maar je hoeft geen lid te zijn van de winkel (Martha, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Doordat je kunt langskomen wanneer je wilt vinden er in de winkel spontane ontmoetingen plaats tussen mensen die elkaar bijvoorbeeld al een tijdje niet meer hebben gezien. Dorpswinkel Superrr heeft dus een duidelijke sociale functie (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Wanneer bewoners in de winkel komen kletsen ze eerst met medebewoners en vrijwilligers en beginnen daarna pas aan de boodschappen (Martha, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013).

Op de vraag waarom Martha en Aart vrijwilliger zijn geworden in de buurtwinkel geeft Aart (persoonlijke communicatie, 2 mei 2013) aan dat hij persoonlijk door Jan van de Meer (de baas van de winkel) is gevraagd of hij vrijwilliger wilde worden. Hij heeft ingestemd omdat hij het maatschappelijk effect van de winkel belangrijk vindt en het zelf ook leuk vindt om te doen. Sindsdien zet hij zich met hart en ziel in voor de winkel. Martha geeft aan dat ook zij het maatschappelijk aspect van de winkel belangrijk vindt: *'Je kwam elkaar vroeger bij de bakker tegen, maar omdat er geen bakker meer was kwam je elkaar niet meer tegen'*. Als vrijwilliger ziet ze ook mensen die je normaal niet zo vaak ziet, want de verschillende generaties ontmoeten elkaar in de winkel. Ook is het voor bewoners drempelverlagend om dingen te vragen nu er vrijwilligers (medebewoners) in de winkel werken. Zoals Martha vertelt: *'Ik merk zelf, ik heb 11 jaar overblijven gedaan. Als ik nou hier werk, dan hoor ik van verre 'Juf Martha, wil je de siroop even pakken?''* (persoonlijke communicatie, 2 mei 2013).

Ondanks dat het burgerinitiatief een positieve invloed heeft op de sociale cohesie, verloopt niet alles in de winkel soepel. Zo zijn de re-integratie werknemers niet altijd even klantvriendelijk. Deze werknemers zijn echter erg kwetsbaar waardoor ze hier niets aan kunnen doen. Vaak hebben ze een verleden of persoonlijke problemen. Ook klagen bewoners vaak dat een artikel uitverkocht is, maar het dorp is te klein om bijvoorbeeld veel versproducten in te kopen. Tevens verkoopt de winkel maar een bepaald productmerk waardoor het snel opvalt als een product is uitverkocht (Aart, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Sommige bewoners willen alle producten en merken in de winkel hebben, maar dat is onmogelijk. Dit is een stuk bewustwording wat nog mist bij de bewoners zelf, want je kunt niet inspelen op alle wensen van de bewoners. Niet alle bewoners zijn trouw zijn aan de dorpswinkel, omdat zij een eigen auto hebben. Hierdoor zijn zij mobiel en instaat om elders hun boodschappen te doen (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Deze bewoners zijn overigens ook klantentrouw bij een andere winkel, bijvoorbeeld de Plus in Laren. Daarom zeggen deze mensen: *'wij hebben daar 10 tot 12 jaar onze boodschappen gedaan, die laten wij nou niet ineens zitten. Daar blijven we onze boodschappen doen'*. Deze bewoners komen wel eens brood kopen in de winkel, maar doen de grote boodschappen elders (Aart, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Bovendien kunnen niet alle bewoners in de buurtwinkel Superrr hun boodschappen doen, omdat de winkel duurder is dan andere winkels. Mensen met een groot gezin en gemiddeld inkomen doen daarom nog steeds hun boodschappen bij andere winkels. Tevens geeft Aart aan dat hij een goed overzicht heeft wie er wel en wie niet de dorpswinkel bezoekt. Hij ergert zich soms aan de mensen die de winkel niet bezoeken, omdat hij vindt dat de winkel meer bestaansrecht heeft als iedereen er zijn boodschappen doet. Zelf vindt hij dit gevaarlijk, omdat er dan sprake is van sociale controle. Desondanks wordt de sociale cohesie positief beïnvloed door de dorpswinkel (Aart, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013).

Ook brengt de winkel veel verbondenheid, omdat mensen elkaar nu vaker spontaan kunnen ontmoeten. Ook de mensen die zich weinig met het dorp bemoeien, hebben nu toch contact met medebewoners als ze in de winkel zijn. Voordat de winkel werd gerealiseerd voelde het voor bewoners als of er geen voorzieningen waren in Almen. Met een winkel voelt het echter alsof Almen weer een volwaardig dorp is, omdat de eerste levensbehoefte kan worden vervuld. Hierdoor is ook de tevredenheid onder de bewoners toegenomen en is er een grote wens in vervulling gegaan. Dit verbindt de bewoners met elkaar. Men wilde graag een warme bakker in het dorp hebben en sinds kort bakt hij ook weer Almens brood. Dit is een groot succes. Er komen zelfs mensen uit de omgeving, zoals uit Gorssel en Warnsveld, naar Almen om het brood komen halen (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013).

Mensen die in Almen wonen hebben na het realiseren van de buurtwinkel niet meer contact met hun vrienden of familie gekregen, omdat deze contacten altijd al goed waren. Bovendien woont familie vaak buiten het dorp (C. Wiltink, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Alleen enkele huisvrouwen die nu vrijwilliger zijn in de buurtwinkel hebben meer contact met dorpsbewoners dan voorheen. (Martha, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Aart en Martha geven aan altijd al erg trots te zijn geweest op Almen, maar door de van de dorpswinkel zijn ze nog trotser geworden (persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Wat meespeelt, is dat het initiatief om een winkel te realiseren vele jaren heeft geduurd. Het resultaat is er nu echter wel (J. Dijkman, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013). Er doen nu echter niet meer mensen mee met dorpsactiviteiten, want *'de saamhorigheid die was er altijd al'* (Martha, persoonlijke communicatie, 2 mei 2013).

Uit deze en de vorige subparagraaf is gebleken dat Almen een sterke sociale cohesie heeft. Bovendien is deze sociale cohesie, over het algemeen, positief beïnvloed door de realisatie van het burgerinitiatief, dorpswinkel Superrr. Dit is weergegeven in onderstaande tabel.

Gebeurtenis	Invloed sociale cohesie door burgerinitiatief
Plannen maken dorpsplan en buurtwinkel	Positief
Winkel verbouwen en inrichten	Positief
Sociale functie winkel (inclusief spontane ontmoetingen)	Zeer positief
Vrijwilligers	Positief
Aanbod producten	Negatief
Klantentrouw andere winkels	Negatief
Klantvriendelijkheid – vrijwilligers	Positief
Klantvriendelijkheid – re-integratie medewerkers	Negatief
Prijs producten	Neutraal tot negatief
Sociale controle	Negatief
Verbondenheid	Positief
Tevredenheid	Positief
Contact vrienden en familie	Neutraal tot positief
Trots op het dorp	Positief
Deelname activiteiten	Neutraal

Tabel 6 Invloed van het burgerinitiatief op de sociale cohesie in Almen

In de volgende subparagraaf wordt geconcludeerd onder welke omstandigheden het burgerinitiatief is ontstaan in Almen en hoe dit de sociale cohesie heeft beïnvloed.

4.2.6 Conclusie Almen, het krimpdorp met burgerinitiatief Superrr

In subparagraaf 4.2.3 is het ontstaan van een van de burgerinitiatieven in Almen geanalyseerd aan de hand van de mobilisatietheorie. Hieruit bleek dat alle factoren van de mobilisatietheorie een positieve invloed hadden op de realisatie van dorpswinkel Superrr. Zo is de factor *cultuur* geactiveerd, omdat bewoners zich bewust waren van het gemis van de winkel. Bovendien bracht dit problemen voor bepaalde bewoners mee, omdat enkele oudere mensen niet meer naar winkels in omliggende dorpen konden gaan. De Vereniging Almens Belang (VAB) heeft dit vervolgens opgepakt en is hiermee aan de slag gegaan. Er ontstond een sterke *sociale organisatie*, met continue onderling contact tussen de VAB, woningbouwvereniging 'De Groene Waarden' en de gemeente. De bewoners hebben geholpen bij de werkzaamheden om de winkel in te richten of zetten zich in als vrijwilliger. De factor *mensen* was dus noodzakelijk om het burgerinitiatief te realiseren, waarbij de VAB de leider was. Draagvlak voor de dorpswinkel is er altijd geweest. Dit geeft aan dat ook de factor *moraal* een positieve invloed heeft gehad op het ontstaan van het burgerinitiatief. Ondanks dat tijdens de realisatie het geloof verdween in een goede afloop. Het realiseren van de dorpswinkel mislukte vaak, omdat het vinden van een geschikt winkelpand lastig was. De factor *materiaal* vertraagde daarom het proces, ook al hielp de woningbouwvereniging bij het zoeken en aanschaffen fysiek kapitaal. Wel kreeg de VAB eenvoudig subsidie voor het burgerinitiatief en dankzij de organisatie Support&Co kon de winkel draaien volgens een speciaal concept.

Almen staat regionaal bekend om de sociale cohesie, maar dit is versterkt doordat de bewoners samen de plannen hebben ontworpen voor het dorpsplan en dorpswinkel Superrr. De sociale functie van de buurtwinkel is zeer belangrijk. Hierdoor is de sociale cohesie sterk beïnvloed, omdat mensen elkaar nu vaker (spontaan) kunnen ontmoeten. Bovendien hebben de vrijwilligers van de dorpswinkel een positieve invloed op de sociale cohesie in het dorp, omdat mensen vragen aan hen durven te stellen en ze erg klantvriendelijk zijn. De winkel heeft dus een positieve invloed op de sociale cohesie, ook al is het aanbod kleiner dan in reguliere winkels en zijn de prijzen iets hoger. Hierdoor halen niet alle bewoners de boodschappen in de dorpswinkel. Bovendien zijn de vrijwilligers erg klantvriendelijk, maar voor de re-integratie werknemers geldt dit niet altijd. Toch zijn dankzij het burgerinitiatief de bewoners meer verbonden en meer tevreden met het dorp. Ook zijn ze erg trots op het dorp, maar hebben niet meer contact met familie en vrienden gekregen door de komst van de winkel. Bewoners nemen ook niet vaker deel aan dorpsactiviteiten. Er kan dus geconcludeerd worden dat het burgerinitiatief in Almen, over het algemeen, een positieve invloed heeft op de sociale cohesie in het dorp.

Na de analyse van Almen, wordt in de volgende paragraaf het dorp Haalderen geanalyseerd. Hier zijn geen burgerinitiatieven ontstaan doordat er sprake is van demografische krimp.

4.3 Haalderen, het krimpdorp zonder burgerinitiatieven

In deze paragraaf worden de resultaten van het onderzoek in Haalderen geanalyseerd. Aan bod zal komen waarom er in Haalderen geen burgerinitiatief is ontstaan. De informatie is verkregen via literatuurstudie en het interview in Haalderen met Dory Roording en Cor. Ook zijn er drie dorpsbewoners geïnterviewd, namelijk Silvia en Erik van cafetaria 'Moos' en Peter. Eerst zullen de algemene gegevens van Haalderen toegelicht worden, om vervolgens uit te leggen onder welke omstandigheden er geen burgerinitiatieven zijn ontstaan in dit dorp. In paragraaf 4.3.3 zal de sociale cohesie in Haalderen besproken worden. Ten slotte komt aan bod hoe een mogelijk burgerinitiatief de sociale cohesie zou kunnen beïnvloeden.

4.3.1 Algemene gegevens dorp

Haalderen (gemeente Lingewaard) is een Gelders dorp en ligt geografisch gezien tussen Arnhem en Nijmegen in (naast Bemmelen). Er wonen circa 1900 inwoners en het dorp heeft een compacte kern, zie afbeelding 9. Er zijn in Haalderen geen fysieke voorzieningen meer. Zelfs de katholieke kerk van het dorp moet waarschijnlijk sluiten, vanwege het dalend bezoekersaantal. Toch zijn de snelweg en fysieke voorzieningen dichtbij, vanwege de vele dorpen en steden rondom Haalderen. Van oudsher is Haalderen een typisch arbeidersdorp, vanwege

Afbeelding 9 Haalderen (Mobypicture, 2010)

de steenfabrieken (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Ongeveer tien jaar geleden is er echter een nieuwbouwwijk gebouwd in het dorp. Hierdoor zijn er veel nieuwe bewoners in Haalderen komen wonen (D. Roording, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). De laatste jaren begint Haalderen een woondorp te worden, omdat de bewoners buiten het dorp werken. Hierdoor wordt de sociale binding minder, ook al zijn veel bewoners actief in de vele verenigingen (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Op dit moment is er al sprake van demografische krimp. Lange tijd konden jonge mensen namelijk geen huis krijgen in Haalderen, waardoor ze in omliggende plaatsen moesten gaan wonen. Het dorp is dus aan het vergrijzen, ook al verhuizen de echt oude mensen naar Bemmelen om in een verzorgingstehuis te wonen. Problemen vanwege de demografische krimp worden echter nog niet ondervonden. De school is een aantal jaren geleden zelfs uitgebreid, vanwege de vele kinderen uit Bemmelen die in Haalderen naar school gaan (D. Roording, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013).

De laatste jaren vermindert de saamhorigheid in het dorp, vanwege de individualisering in Haalderen. Dit heeft tevens te maken met de nieuwe bewoners die in de nieuwbouwwijk zijn komen wonen. Binnen families is er echter wel sprake van saamhorigheid (D. Roording, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013) en familieleden zijn bereid elkaar te helpen. Toch verandert dit, want de saamhorigheid daalt. Als er problemen in het dorp zijn, dan melden de bewoners zich. Toch bemoeien zij zich steeds minder met het dorp. Mensen voelen zich namelijk alleen nog maar verantwoordelijk voor hun eigen vereniging, familie of vriendenkring. De verenigingen in Haalderen merken ook dat de bemoeienis minder wordt, want deze verenigingen hebben uitsluitend bestaansrecht dankzij de vele leden uit de

buurdorpen. Er zijn veel vrijwilligers binnen deze verenigingen actief, al wordt dit de laatste vijf jaar drastisch minder. Het wordt steeds moeilijker om vrijwilligers en bestuursleden te vinden, want alleen een vaste groep bewoners geeft zich hiervoor op. De bewoners zelf ervaren, volgens Platform Haalderen, echter geen problemen met deze dalende saamhorigheid en het feit dat er geen fysieke voorzieningen in het dorp zijn (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013).

4.4.2 Waarom is er geen burgerinitiatief ontstaan in Haalderen?

In deze subparagraaf zal aan de hand van de mobilisatietheorie worden geanalyseerd waarom er in Haalderen geen burgerinitiatief is wat veroorzaakt wordt door demografische krimp.

Vroeger had Haalderen enkele winkels, maar nu heeft het dorp geen fysieke voorzieningen meer (De Gelderlander, 2011). Vanwege de hoge bevolkingsdichtheid leunt Haalderen op de fysieke voorzieningen van omliggende dorpen en steden. Volgens Platform Haalderen zijn voorzieningen ook geen noodzaak, want veel bewoners werken buiten het dorp. Daar halen de bewoners bovendien hun boodschappen (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Dit betreft vooral de nieuwe bewoners uit de nieuwbouwwijk, die geen binding hebben met het dorp (De Gelderlander, 2011). Enkele bewoners, vooral oudere mensen, willen graag een winkel in het dorp. De exploitatie van een winkel is echter onmogelijk, omdat hier dan te weinig bewoners boodschappen zouden doen. De voorzieningen worden niet gemist, omdat de meeste bewoners mobiel zijn. De minder mobiele bewoners hebben andere oplossingen bedacht om boodschappen te doen. Ze gaan bijvoorbeeld met het openbaar vervoer naar de voorzieningen toe of laten de boodschappen door hun familie halen (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Hieruit blijkt dat de factor *cultuur* van de mobilisatietheorie in Haalderen niet geactiveerd is voor het ontstaan van een burgerinitiatief. Er is geen aanleiding voor een burgerinitiatief, omdat bewoners weinig problemen ervaren zonder fysieke voorzieningen. In omliggende dorpen zijn de voorzieningen namelijk goed bereikbaar. Alleen de oudere mensen ondervinden hinder, maar hier heeft men oplossingen voor gevonden. Een burgerinitiatief is daarom, volgens Platform Haalderen, ook niet noodzakelijk of urgent.

De factor *sociale organisatie* is wel duidelijk aanwezig in het dorp. Nadat de laatste winkel zijn deuren sloot, heeft Platform Haalderen, in samenwerking met de gemeente, twee jaar lang geprobeerd een nieuwe winkel te openen. Ze kregen echter de exploitatie met diverse, commerciële, ondernemingen niet rond (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Dit kwam doordat er, vanuit de meeste bewoners, geen vraag was naar voorzieningen (vanwege de voorzieningen in omliggende dorpen). Het platform heeft vervolgens de beslissing gemaakt er geen energie meer in te steken: *'Mensen klagen er ook niet over, dus eigenlijk is er geen probleem'* (D. Roording, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Het Platform Haalderen is niet alleen actief betrokken in het dorp, maar ook in de gemeente. Doordat Haalderen een klein dorp is, moet het dorp goed vertegenwoordigd worden. Hier zorgen de vrijwilligers van Platform Haalderen voor. Dit is tevens van belang zodat er interne en externe kennis kan worden aangetrokken, bij de realisatie van een eventueel burgerinitiatief. Naast het platform zijn er nog enkele bewoners die zich enorm inzetten voor het dorp, zoals vrijwilligers en bestuursleden uit het dorpshuis en de verenigingen (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Mevrouw Roording (voorzitter van Platform

Haalderen) geeft aan vrijwilligster bij dit platform te zijn geworden vanwege de maatschappelijke betrokkenheid: *'Je woont hier en dan voel je je toch verantwoordelijk voor het dorp'*. Ook heb je als vrijwilliger invloed in het oplossen van problemen in het dorp (D. Roording, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013).

De gemeente heeft het ontstaan van Platform Haalderen gestimuleerd (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Ze beslissen nu samen over de dorpsplannen en oplossingen voor problemen. In het begin was het voor de gemeente lastig om een stapje terug te doen, omdat zij dit zien als hun taak (D. Roording, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Tegenwoordig kunnen het platform en de bewoners zelfs eigen ideeën aandragen als er iets veranderd moet worden in het dorp, bijvoorbeeld wanneer men een straatverbreding wil. Er moet dan wel gezorgd worden dat het idee onder de aandacht blijft bij de gemeente. De gemeente steunt Platform Haalderen, maar een groot nadeel is dat de burgemeester en de kernwethouder niet uit de regio komen. Hierdoor weten ze niet wat er speelt in het dorp (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). De factor *sociale organisatie* is dus geactiveerd. Het Platform Haalderen is de sleutelfiguur in het dorp en onderhoudt het contact met de gemeente en met de bewoners (voor zover er respons komt). De gemeente stimuleert dat het platform meebeslist over initiatieven en oplossingen voor problemen in het dorp.

Mocht er toch ooit een burgerinitiatief (door de demografische krimp) ontstaan in Haalderen, dan is de factor *materiaal* eenvoudig te activeren. Het Platform Haalderen heeft zelf geen fysiek kapitaal of geld, maar krijgt wel elk jaar budget van de gemeente. Dit geld kan worden ingezet bij initiatieven. Wanneer het platform een plan ontwikkelt, kan dit worden ingediend bij de gemeente. Die kunnen dan ook nog extra geld bijdragen, mits er genoeg draagvlak wordt gecreëerd. Ook kan het platform bewoners vragen om te sponsoren: *'Als je bijvoorbeeld een pop wilt bij het zebrapad, kun je bewoners zo ver krijgen dat ze er zelf een kopen en wij ook, dan heb je er toch twee staan'*. Hiermee mobiliseer je bijvoorbeeld mensen met kinderen, omdat ze dit belangrijk vinden (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013).

Voor een burgerinitiatief is de hulp van bewoners met doorzettingsvermogen nodig. Vaak ontbreekt dit in Haalderen. Enkele bewoners doen mee wanneer het platform problemen aanpakt in het dorp die hun eigen belangen behartigd. Bewoners haken echter af wanneer ze in hun woonomgeving geen problemen ervaren. Het interesseert hen niet wat er in de rest van het dorp gebeurt, aldus Cor van Platform Haalderen (persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Bovendien heeft de overheid in het verleden veel zelf opgelost, waardoor het beeld is ontstaan dat de gemeente verantwoordelijk is voor de dorpsvoorzieningen. Mensen moeten echter bewust worden, dat ze zelf aan het werk moeten (De Gelderlander, 2011). Toch zijn er enkele dorpsbewoners actief als vrijwilligers in verenigingen en het dorpshuis. In het dorpshuis is zelfs een burgerinitiatief opgestart. In een kamer zijn oude boeken neergezet. Iedereen die niet naar de bibliotheek in Bemmeloort kan, mag hier boeken komen lenen (D. Roording, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Het is echter van belang dat alle bewoners zich bewust worden, dat Haalderen ook in de toekomst bestaansrecht moet hebben en dat bewoners zich hiervoor moeten inzetten (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). De factor *mensen* heeft dus een negatieve invloed op het ontstaan van burgerinitiatieven in Haalderen. De leider in het dorp, Platform Haalderen, staat voor de taak bewoners te motiveren. Bewoners helpen echter nauwelijks mee met initiatieven of het oplossen van problemen, behalve wanneer het hun eigen belang betreft.

Ook de factor *moraal* heeft een negatieve invloed op het ontstaan van burgerinitiatieven in Haalderen. Er is wel draagvlak voor het ontstaan van burgerinitiatieven, maar niemand wil zich ervoor inzetten: *'We trekken eraan, maar we krijgen het niet voor elkaar'* aldus Cor (persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Er komen geen bewoners af op de vergaderingen van het platform. De oproepen op de website om mee te denken of te helpen met werkzaamheden komen geen respons op. Mensen hebben er ook geen tijd voor, aldus Dory (persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Op dit moment geeft VKK Gelderland tips aan het platform om mensen te mobiliseren, maar zelf hebben ze hier weinig vertrouwen in. Mensen houden zich namelijk uitsluitend bezig met hun eigen vereniging, vrienden of familiekring. Ook wanneer het platform met bewoners in gesprek gaat om problemen op te lossen, hebben de bewoners vaak geen interesse: *'Die structuur maak je een paar keer mee dat mensen de aanzet geven, maar niet de energie hadden om het te voltooien'*. Dit wordt door Platform Haalderen als erg vervelend ervaren.

Er kan worden geconcludeerd dat niet alle factoren van de mobilisatietheorie een positieve invloed hebben op de realisatie van een burgerinitiatief in Haalderen, wat veroorzaakt wordt door de demografische krimp. Dit is weergegeven in tabel 7.

Factor	Invloed ontstaan burgerinitiatief
Materiaal	Positief
Moraal	Negatief
Sociale organisatie	Positief tot neutraal
Mensen	Overwegend neutraal tot negatief
Cultuur	Negatief

Tabel 7 Invloed van de verschillende factoren van de *resource mobilization theory* op het ontstaan van burgerinitiatieven in Haalderen

Bepaalde factoren van de mobilisatietheorie zijn niet geactiveerd in Haalderen, zoals de factor *cultuur*. Volgens Platform Haalderen worden er nauwelijks problemen ervaren door bewoners, ondanks dat er geen voorzieningen meer zijn in het dorp. Hierdoor is het realiseren van een burgerinitiatief, voor de meeste bewoners, niet noodzakelijk en urgent. Bovendien heeft de geografische ligging van het dorp invloed op het niet ontstaan van burgerinitiatieven die veroorzaakt worden door krimp. Haalderen wordt omringd door kernen met veel voorzieningen, waardoor de (jonge) bewoners niet het gevoel dat ze voorzieningen missen of direct in hun dorp nodig hebben.

De volgende paragrafen zullen ingaan op de sociale cohesie in Haalderen en hoe een mogelijk burgerinitiatief dit zou kunnen beïnvloeden.

4.3.3 De sociale cohesie in Haalderen

In deze paragraaf komt de sociale cohesie in Haalderen aan bod. De informatie is verkregen via het interview met enkele bewoners, namelijk Silvia en Erik van cafetaria 'Moos' en Peter.

De laatste jaren is Haalderen aan het veranderen in een woondorp, met steeds minder sociale cohesie. Ongeveer tien jaar geleden zijn er namelijk nieuwe bewoners in de nieuwbouwwijk van Haalderen komen wonen en deze mensen voelen nauwelijks binding met het dorp. Hierdoor vecht het dorp niet voor voorzieningen, want de nieuwe mensen rijden na

hun werk gewoon even naar Bemmeler (De Gelderlander, 2011). Ook wanneer er geprobeerd wordt de nieuwe bewoners bij het dorp te betrekken, dan komt er geen respons (D. Roording, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). De bewoners van de oude dorpskern voelen wel verbondenheid met het dorp: *'Ook al heb je niks hier, met de mensen is het heel goed'*, aldus Peter (persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Bewoonster Silvia geeft aan dat enkele bewoners graag een winkel in het dorp willen, maar dat hier weinig draagvlak voor is. Dit heeft te maken met de mentaliteit van het dorp, maar het is vooral vervelend voor de oudere bewoners (Silvia, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Haalderen is dus geen dorp waar de mensen de handen ineen slaan voor voorzieningen (De Gelderlander, 2011).

Vroeger met de aanwezigheid van voorzieningen was het in Haalderen altijd gezellig op het dorpsplein: iedereen maakte een praatje met elkaar. Ook kwam hier de SNV-wagen van Cor waar mensen kleine boodschappen kwamen halen. Deze ontmoetingsplek wordt nog erg gemist door de dorpsbewoners. Ondanks dat mensen elkaar ontmoeten in verenigingen en het dorpshuis, is de saamhorigheid hierdoor verminderd (Silvia, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). De geïnterviewde bewoners geven aan dat ze veel sociale contacten hebben, maar wel hun eigen vrienden en familiekring. Peter geeft aan zich niet betrokken te voelen in het dorp, maar Silvia en Erik wel. Zij hebben ook intensieve contacten met dorpsbewoners. Silvia geeft aan veel bewoners van de oude kern te kennen vanwege de cafetaria die ze hebben en de school van hun kinderen (persoonlijke communicatie, 29 mei 2013).

De bewoners van de oude kern geven aan tevreden met het dorp te zijn, maar een winkel zou deze tevredenheid versterken (Peter, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Ook is men tevreden over de woonkwaliteit van het dorp, want het groen wordt mooi onderhouden door vrijwilligers die hart hebben voor het dorp (Silvia, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Dit maakt hun trots op het dorp. Omdat Silvia en Erik een cafetaria hebben, voelen ze zich verantwoordelijk voor de leefbaarheid in het dorp. Bovendien hebben ze een jong gezin waardoor ze het belangrijk vinden dat de school open blijft (persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Peter voelt zich niet verantwoordelijk voor het dorp. Hij vindt dat bewoners hun eigen problemen op moeten lossen, want op dit moment heeft hij nergens last van. Zijn familie wil hij wel helpen, mochten er problemen zijn (persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Binnen de families is sprake van een sterke sociale cohesie (D. Roording, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Binnen een familie wil men elkaar helpen. Toch is dit aan het veranderen doordat de saamhorigheid in het dorp afneemt. Ook bemoeien bewoners zich steeds minder met collectieve problemen (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Wel doen bewoners mee aan activiteiten, zoals het kindervakantiedorp, vooral wanneer ze lid zijn van een vereniging (Peter, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). De lokale politiek heeft geen positieve invloed op de sociale cohesie, omdat zij niet veel kunnen doen voor het dorp. Het platform probeert veel plannen te maken en uit te voeren voor het dorp, maar wordt ondergesneeuwd door de gemeente. Dit geeft verdeeldheid in het dorp (Erik, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013).

Bij de bewoners van de oude kern is er over het algemeen dus sprake van sociale cohesie. De bewoners van de nieuwbouwwijk hebben echter geen binding met het dorp. Dit verzwakt vermindert de algemene saamhorigheid. Wanneer mensen een probleem ervaren in het dorp melden ze dit, ook al voelen bewoners zich steeds minder verantwoordelijk voor Haalderen. Ze voelen zich uitsluitend verantwoordelijk binnen hun vereniging, familie of vriendenkring (Cor, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013).

4.3.4 De mogelijke invloed van een burgerinitiatief op de sociale cohesie

In deze paragraaf zal aan bod komen hoe een mogelijk burgerinitiatief de sociale cohesie in Haalderen kan beïnvloeden. De kans dat dit op korte termijn zal gebeuren is echter nihil. Deze informatie is net als in de vorige paragraaf verkregen via de geïnterviewde bewoners.

Bij een burgerinitiatief zullen er waarschijnlijk meer spontane ontmoetingen plaatsvinden tussen bewoners van het dorp. Ook kan dankzij een burgerinitiatief kan het plein weer gezellig worden (Silvia en Peter, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Bewoners voelen zich vooral verbonden met de verenigingen, maar bij het ontstaan van een burgerinitiatief kan misschien de verbondenheid met het dorp zelf worden versterkt. Tevens verwacht Silvia dat, mocht er ooit een burgerinitiatief worden opgestart, er waarschijnlijk genoeg vrijwilligers gevonden worden om mee te helpen. Zelf geeft ze aan wel vrijwilliger te willen worden, maar het moet dan een burgerinitiatief zijn dat bijdraagt aan het behoud van het dorp (Silvia, persoonlijke communicatie, 2013). Ook Peter geeft aan dat hij dan vrijwilliger wil worden in een burgerinitiatief, maar alleen als hij het gevoel heeft dat zijn bijdrage belangrijk is (Peter, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). De verantwoordelijkheid voor het dorp kan hierdoor worden vergroot. Dit kan dan andere bewoners aansporen om vrijwilliger te worden. Bovendien vinden de bewoners van de oude kern een goede leefbaarheid belangrijk, waar voorzieningen bij horen. Ze zullen daarom ook meer tevreden zijn met het dorp, wanneer er een burgerinitiatief wordt opgestart (Peter persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Ook de saamhorigheid wordt versterkt wanneer men samen een burgerinitiatief realiseert. Silvia geeft aan zich betrokken te voelen bij het dorp: *‘Wij hebben hier een hertenpark achter de kerk. Nou wil de gemeente dat gaan sluiten en dat willen wij niet. Dus dat is wel iets waar wij ons in gaan zetten’* (persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Doordat bewoners zich inzetten voor het dorp kan deze betrokkenheid en tevredenheid versterken (Silvia en Erik, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013).

Daarnaast zullen bewoners bij een burgerinitiatief nog trotser zijn op het dorp, omdat Haalderen dan gevochten heeft voor een voorziening. Iets wat op dit moment een onmogelijke opgave lijkt (Silvia en Erik, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Bij activiteiten in het dorp, zoals bij verenigingen, het kindervakantiedorp en de meifeesten heerst er saamhorigheid, ook al zijn het altijd dezelfde mensen die dit organiseren. De verwachting is dat de saamhorigheid na de realisatie van een initiatief daarom ook zal versterken, maar men zal niet vaker contact hebben met vrienden en familie (Silvia, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013). Deze contacten zijn namelijk al goed. Bewoners zullen ook niet vaker meedoen aan activiteiten in het dorp. Wel zal er dan waarschijnlijk meer tevredenheid zijn over de lokale politiek, omdat er een voorziening is gerealiseerd in Haalderen (Erik, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013).

Uit deze en de vorige subparagraaf is op te maken dat de sociale cohesie in Haalderen aan het verminderen is. Toch kan de sociale cohesie, mocht er ooit een burgerinitiatief ontstaan in Haalderen, voor de bewoners van de oude kern positief worden beïnvloed. Dit is weergegeven in tabel 8. De bewoners van de nieuwbouwwijk voelen geen binding met het dorp. Bij de realisatie van een burgerinitiatief hier waarschijnlijk geen verandering in zal zijn (Silvia, persoonlijke communicatie, 29 mei 2013).

Gebeurtenis	Mogelijke invloed sociale cohesie door burgerinitiatief
Spontane ontmoetingen	Positief
Verbondenheid	Positief
Vrijwilligers – bewoners oude kern	Positief
Vrijwilligers – bewoners nieuwbouwwijk	Negatief
Verantwoordelijkheidsgevoel	Positief
Betrokkenheid	Positief
Saamhorigheid	Positief
Tevredenheid	Positief
Tevredenheid lokale politiek	Neutraal tot positief
Contact vrienden en familie	Neutraal
Trots op het dorp	Positief
Deelname activiteiten	Neutraal

Tabel 8 De mogelijke invloed van een burgerinitiatief op de sociale cohesie in Haalderen

In de volgende subparagraaf wordt er geconcludeerd onder welke omstandigheden er geen burgerinitiatief is ontstaan in Haalderen, dat veroorzaakt is door demografische krimp. Tevens wordt geconcludeerd hoe een burgerinitiatief invloed kan hebben op de sociale cohesie.

4.3.5 Conclusie Haalderen, het krimp dorp zonder burgerinitiatieven

In subparagraaf 4.2.2 is geanalyseerd waarom er geen burgerinitiatief (veroorzaakt door krimp) is ontstaan in Haalderen. Gebleken is dat niet alle factoren van de mobilisatietheorie een positieve invloed hebben op de realisatie van een burgerinitiatief. Ten eerste heeft de factor *cultuur* een negatieve invloed. Bewoners ervaren nauwelijks problemen zonder de fysieke voorzieningen in het dorp, vanwege de omliggende dorpen. Omdat er oplossingen zijn gevonden voor de problemen die minder mobiele dorpsbewoners hierdoor ervaren, is een burgerinitiatief volgens Platform Haalderen niet noodzakelijk en urgent. De factor *sociale organisatie* is wel geactiveerd in Haalderen. Platform Haalderen, is de sleutelfiguur van het dorp. Bovendien onderhoudt het platform het contact met de gemeente en de bewoners. De gemeente stimuleert bovendien dat Platform Haalderen meebeslist over initiatieven en oplossingen voor problemen. Tevens krijgt het platform budget van de gemeente, waardoor de factor *materiaal* geactiveerd kan worden. Hier kan het platform de burgerinitiatieven mee financieren, maar de bewoners (vooral de bewoners uit de nieuwbouwwijk) helpen nauwelijks mee bij deze werkzaamheden. Alleen als het in hun eigen belang is en niet te veel tijd kost, zullen zij bereid zijn mee te helpen bij initiatieven. Ook de factor *mensen* is dus nauwelijks geactiveerd in Haalderen. Dit geldt tevens voor de factor *moraal*. Er is enigszins sprake van draagvlak voor het realiseren van burgerinitiatieven, maar bijna niemand wil zich er actief voor inzetten. Bovendien blijkt uit de analyse dat er door de *geografische ligging* van Haalderen er geen burgerinitiatief is ontstaan, wat veroorzaakt wordt door de demografische krimp. Het dorp wordt namelijk omringd door kernen met voorzieningen. Hierdoor hebben (jonge) bewoners niet het gevoel hebben dat ze voorzieningen missen of nodig hebben.

De sociale cohesie van Haalderen is de laatste jaren aan het verminderen. Toch voelen de bewoners van de oude kern zich verbonden met Haalderen, al is dit vaak alleen in hun eigen hun vereniging, vrienden of familiekring. Volgens de bewoners is een burgerinitiatief gezellig, omdat er dan weer spontane ontmoetingsplekken zullen zijn. Ook de verbondenheid met het

dorp zal versterkt worden. Als bewoners het gevoel krijgen dat hun bijdrage er toe doet willen ze, over het algemeen, vrijwilliger worden in een burgerinitiatief. Dit geldt niet voor de bewoners uit de nieuwbouwwijk, omdat zij zich niet verbonden voelen met het dorp. De bewoners van de oude kern vinden dat een goede leefbaarheid belangrijk is in het dorp, waar voorzieningen bij horen. Ze zullen daarom ook meer tevreden met het dorp zijn, wanneer een burgerinitiatief wordt gerealiseerd. Allen hebben familie en vrienden in het dorp wonen. De bewoners zullen echter niet vaker contact met hen krijgen, mocht er een burgerinitiatief ontstaan. Wanneer bewoners samen een project ondernemen, zal de saamhorigheid worden versterkt. Ondanks dat het steeds dezelfde ploeg is die de handen uit de mouwen steekt, geven de bewoners toch aan dat ze trots zijn op het dorp. Tegenover de lokale politiek zijn ze minder enthousiast, omdat het dorp vaak wordt vergeten door de gemeente. Mocht er een burgerinitiatief ontstaan, dan is men meer tevreden met de lokale politiek. Ze hebben het dan toch voor elkaar gekregen om een voorziening te realiseren. Voor de bewoners van de oude kern van Haalderen kan burgerinitiatief de sociale cohesie dus positief beïnvloeden. Voor de bewoners van de nieuwbouwwijk geldt dit niet.

In de volgende paragraaf zullen de krimpdorpen Haalderen en Almen en het verhaal van de praktijkdeskundigen met elkaar worden vergeleken.

4.4 Vergelijking praktijkdeskundigen, Almen en Haalderen

In deze paragraaf zal er een vergelijking worden gemaakt tussen het verhaal van de praktijkdeskundigen (paragraaf 4.1) en de krimpdorpen Almen (paragraaf 4.2) en Haalderen (paragraaf 4.3). Eerst zal er een vergelijking worden gemaakt met betrekking tot het (niet) ontstaan van een of meer meerdere burgerinitiatieven die veroorzaakt worden door demografische krimp. Net als bij de analyse zal dit gebeuren aan de hand van de verschillende factoren van de *resource mobilization theory*. Vervolgens wordt er een vergelijking gemaakt tussen de drie paragrafen over de invloed van een burgerinitiatief op de sociale cohesie in een krimpdorp.

In de analyse betreffende het ontstaan van burgerinitiatieven in krimpdorpen is gebleken dat alle factoren (van de mobilisatietheorie) volgens de praktijkdeskundigen een positieve invloed kunnen hebben op het ontstaan van burgerinitiatieven. In Almen en Haalderen kwam echter naar voren dat niet alle factoren hier een positieve invloed op hebben gehad, zoals weergegeven in tabel 9. Hierdoor is er in Haalderen geen burgerinitiatief ontstaan. In Almen is dit echter wel het geval.

Factor	Invloed ontstaan burgerinitiatief vergelijking		
	Praktijkdeskundigen	Almen	Haalderen
Materiaal	Positief	Positief tot neutraal	Positief
Moraal	Positief	Positief	Negatief
Sociale organisatie	Positief	Positief	Positief tot neutraal
Mensen	Positief	Positief	Neutraal tot negatief
Cultuur	Positief	Positief	Negatief

Tabel 9 Vergelijking met betrekking tot de invloed van de factoren van de *resource mobilization theory* op het ontstaan van burgerinitiatieven

Zoals weergegeven in de tabel heeft de factor *materiaal* volgens de praktijk een positieve invloed op het ontstaan van een burgerinitiatief. Hierbij kan gedacht worden aan het krijgen van subsidie van de gemeente, maar ook aan fysiek kapitaal (bijvoorbeeld een gebouw). In Almen kreeg de Vereniging Almens Belang subsidie van de gemeente en het fysiek kapitaal zou door een woningbouwvereniging worden aangeschaft. Het was echter lastig om een pand aan te schaffen, waardoor het burgerinitiatief vertraging op liep. Ook in Haalderen heeft de factor *materiaal* een positieve invloed op het ontstaan van een burgerinitiatief (veroorzaakt door krimp), want Platform Haalderen krijgt elk jaar subsidie van de gemeente. Volgens de praktijkdeskundigen is tevens *moraal* van belang bij het ontstaan van een burgerinitiatief. Zonder draagvlak en solidariteit van de bewoners, heeft een burgerinitiatief namelijk geen bestaansrecht. In Almen is er tijdens de realisatie van de dorpswinkel draagvlak geweest en het hele dorp leefde mee met het proces. Dit kwam doordat het burgerinitiatief in dit dorp gezien werd als een noodzaak. Een voorziening was nodig, omdat oudere bewoners anders moesten verhuizen naar een dorp of stad waar wel voorzieningen waren. In Haalderen is er veel minder draagvlak voor een burgerinitiatief. Dit heeft twee redenen: de bewoners zijn niet gemotiveerd om te helpen en de realisatie van een voorziening wordt niet gezien als een noodzaak. Iedereen haalt namelijk zijn boodschappen in de omliggende dorpen of laat boodschappen halen door familie. De factor *cultuur* is dus erg belangrijk bij het ontstaan van een burgerinitiatief. Volgens de praktijkdeskundigen heeft het ontstaan van een burgerinitiatief namelijk altijd een aanleiding nodig, bijvoorbeeld doordat een dorp vergrijsst. Wanneer bewoners een burgerinitiatief noodzakelijk vinden en er zelf baat bij hebben gaan ze over tot collectieve actie. In Almen is hier sprake van, want een winkel is noodzakelijk geworden vanwege de vergrijzing in het dorp. In Haalderen is er volgens Platform Haalderen geen behoefte aan het realiseren van voorzieningen, vanwege de vele voorzieningen in omliggende dorpen.

Volgens de praktijkdeskundigen zijn sleutelfiguren nodig om een burgerinitiatief te trekken en interne en externe kennis te verzamelen. Dit heeft te maken met de factor *sociale organisatie*. In Almen en Haalderen zijn de sleutelfiguren de belangenverenigingen van het dorp; Vereniging Almens Belang (VAB) en Platform Haalderen. Bij hen ontstaan de ideeën voor burgerinitiatieven, in Almen in samenwerking met de bewoners. Bovendien trekken zij het realisatieproces. Bovendien is, volgens de deskundigen, de rol van de gemeente van belang. De gemeente kan een burgerinitiatief stimuleren of tegenwerken. In beide dorpen is te zien dat de gemeente meewerkt bij het realiseren van burgerinitiatieven. De factor *sociale organisatie* heeft hier dus een positieve invloed op. Ook de factor *mensen* moet volgens de praktijkdeskundigen actief zijn bij het ontstaan van een burgerinitiatief, omdat er altijd mensen nodig zijn die meehelpen. In Almen zijn bewoners op het idee gekomen voor de dorpswinkel, maar hebben niet geholpen tijdens de realisatie. Wel konden bewoners helpen bij de inrichting van de winkel en ze zetten zich in als vrijwilliger. De factor *mensen* had in Almen dus een positieve invloed op het realiseren van het burgerinitiatief, waarbij de VAB zich inzette als projectleider. In Haalderen is deze factor nauwelijks geactiveerd. Enkele bewoners zetten zich actief in voor het dorp, maar vrijwel uitsluitend voor de dorpsverenigingen of het dorpshuis. Ook bij initiatieven om problemen in het dorp aan te pakken helpen bewoners nauwelijks mee, tenzij dit in hun eigen belang is.

De praktijkdeskundigen gaven aan dat een burgerinitiatief eerder ontstaat in een dorp met veel gemeenschapszin en doorzettingsvermogen, dan in een dorp met zwakke sociale cohesie. In de krimpdorpen Almen en Haalderen is dit bevestigd. In Almen, waar veel saamhorigheid heerst, heeft de Vereniging Almens Belang zich lang ingezet om weer een

winkel in het dorp te krijgen. Bewoners hebben hen hierbij gesteund en zoveel mogelijk geholpen. In Haalderen is er wel een poging gedaan door Platform Haalderen om een voorziening in het dorp te realiseren, nadat dit echter mislukte besloot het platform om er geen energie meer in te steken. Dit in tegenstelling tot Almen waar, na elke tegenslag, wel nieuwe energie gevonden. In Haalderen speelt echter ook mee dat bewoners, volgens Platform Haalderen, zich nauwelijks voor burgerinitiatieven in willen inzetten. Het (niet) ontstaan van burgerinitiatieven heeft dus te maken met de mentaliteit van een dorp. Verder blijkt uit onderzoek dat ook de geografische ligging van een dorp hiermee te maken heeft. De praktijkdeskundigen hebben dit niet aangehaald, maar in de krimpdorpen komt dit wel naar voren. Haalderen ligt namelijk in een dichtbevolkt gebied, waardoor het dorp leunt op de voorzieningen van omliggende dorpen. Almen ligt echter in een dunbevolkt gebied. Hierdoor is hebben van eigen voorzieningen noodzakelijker, vanwege de afstand tot andere dorpen.

De sociale cohesie wordt altijd beïnvloed wanneer er een burgerinitiatief ontstaat in een dorp. Volgens de praktijkdeskundigen komt dit doordat bewoners elkaar dan vaker tegenkomen en intensievere contacten hebben. Dit versterkt de saamhorigheid en de verbondenheid. In Almen is de sociale cohesie door het ontstaan van het burgerinitiatief versterkt, vanwege de sociale functie van de winkel. Ook in Haalderen is dit de verwachting mocht er ooit een burgerinitiatief ontstaan. In Haalderen geldt dit echter niet voor alle bewoners, maar alleen voor bewoners van de oude kern. De bewoners van de nieuwbouwwijk hebben namelijk geen binding met het dorp. Volgens de praktijkdeskundigen versterkt het hebben van draagvlak, voor een burgerinitiatief, de groepsidentificatie. Bovendien kan een burgerinitiatief ook na de realisatie de verbondenheid versterken. Hetzelfde geldt voor het onderlinge vertrouwen en de emotionele betrokkenheid, omdat men elkaar beter kent. In Almen versterken ook de vrijwilligers in de dorpswinkel de sociale cohesie, ondanks het aanbod en de iets hogere prijs van de producten. Tevens hebben veel bewoners een klantentrouw aan andere winkels en zijn de re-integratie medewerkers niet altijd klantvriendelijk. Desondanks heeft de dorpswinkel een positieve invloed op de sociale cohesie. Dit heeft bovendien te maken met het feit dat Almen weer aanvoelt als een volwaardig dorp, nu er een winkel is gerealiseerd. De bewoners in Haalderen zijn bereid hun steentje bij te dragen door vrijwilliger te worden, maar dan moet hun bijdrage er wel belangrijk zijn voor het dorp. Ze vinden dat voorzieningen bij een goede leefbaarheid horen en zullen daarom meer tevreden zijn met het dorp wanneer een burgerinitiatief wordt opgestart. Helaas zijn het wel altijd dezelfde mensen die de handen uit de mouwen steken. De bewoners uit de oude kern voelen zich verbonden met het dorp, maar vaak uitsluitend binnen hun vereniging, vrienden of familiekring. De verwachting is dat de verbondenheid zal versterken bij de realisatie van een burgerinitiatief. In Almen is de tevredenheid onder de bewoners toegenomen nu er een dorpswinkel is, maar ze hebben hierdoor niet meer contact met vrienden of familie. Voor Haalderen is deze verwachting hetzelfde. Bovendien geldt in beide dorpen dat de bewoners niet vaker meedoen aan activiteiten in het dorp, want hier doen bewoners op dit moment al regelmatig aan mee. In beide dorpen is er een trots gevoel bij het ontstaan van een burgerinitiatief en de saamhorigheid zal (naar verwachting) worden versterkt. In beide krimpdorpen wordt de sociale cohesie dus positief beïnvloed door een burgerinitiatief.

Hoofdstuk 5 Conclusie, reflectie en aanbevelingen

Na de analyse en vergelijking naar het verband tussen burgerinitiatieven en de sociale cohesie in de krimpdorpen in hoofdstuk 4, worden in paragraaf 5.1 van dit laatste hoofdstuk de conclusies van dit onderzoek gepresenteerd in de vorm van antwoorden op de centrale vragen en de deelvragen. In paragraaf 5.2 wordt vervolgens kritisch gereflecteerd op de toegepaste theorie en de gebruikte methoden van het onderzoek. De conclusie en de reflectie geven aanleiding tot een aantal aanbevelingen, zowel voor vervolgonderzoek als voor de beleidspraktijk.

5.1 Conclusie

In deze paragraaf zullen de centrale vragen van dit onderzoek worden beantwoord. Zoals in paragraaf 1.4 te lezen luiden de centrale vragen als volgt:

- 3 *Onder welke omstandigheden leidt krimp tot burgerinitiatieven in krimpdorpen?*
- 4 *In hoeverre dragen de burgerinitiatieven in een krimpdorp bij aan de sociale cohesie?*

Per centrale vraag zullen eerst de deelvragen uit hoofdstuk 4 worden beantwoord om vervolgens de bijbehorende centrale vraag te beantwoorden.

1.2 *Wat is een burgerinitiatief en hoe ontstaan dit soort burgerinitiatieven in een krimpdorp?*

Volgens de praktijkdeskundigen is een burgerinitiatief een idee van bewoners, naar aanleiding van een probleem dat zij in hun omgeving ervaren. Dit initiatief heeft als doel de leefbaarheid in een dorp in stand te houden ondanks de demografische krimp. Hierbij kan het gaan om een initiatief voor het openhouden en in eigen beheer exploiteren van voorzieningen. Burgerinitiatieven kunnen, volgens de praktijkdeskundigen, onder bepaalde omstandigheden ontstaan. Zo is niet alleen een aanleiding belangrijk voor het ontstaan van een burgerinitiatief, maar ook een noodzaak en urgentie. Alleen dan gaan bewoners over tot collectieve actie. Draagvlak is van belang voor het succes van een burgerinitiatief. Er is vaak snel sprake van draagvlak, wanneer bewoners op het idee van het initiatief komen en het een collectief probleem is. Initiatiefnemers (sleutelfiguren) zijn nodig om een initiatief te laten slagen en te zorgen voor interne en externe kennis. De gemeente kan meewerken, tegenwerken of een dorp aan het handje meenemen wanneer er een burgerinitiatief wordt gerealiseerd. Een gemeente kan bovendien ook zorgen voor subsidies of voor fysiek kapitaal (bijvoorbeeld een gebouw) dat nodig is voor de realisatie van een burgerinitiatief.

1.3 *Door welke omstandigheden is er in een krimpdorp een of meerdere burgerinitiatieven ontstaan?*

In dit onderzoek is een van de burgerinitiatieven in Almen, namelijk dorpswinkel Superrr, geanalyseerd aan de hand van de mobilisatietheorie. Gebleken is dat alle factoren van deze theorie een positieve invloed hebben gehad op de realisatie van deze dorpswinkel. Er was een duidelijke aanleiding in het dorp, want de bewoners waren zich bewust van de problemen die dit voor de oudere bewoners met zich meebracht. Voor hen werd het onmogelijk om in Almen te wonen, zonder winkel. Dit had te maken met de factor *cultuur*. Sleutelfiguur in het proces was Vereniging Almens Belang (VAB), waardoor een sterke

sociale organisatie ontstond. Er was continue onderling contact tussen de VAB, de woningbouwvereniging en de gemeente. Bovendien exploiteert de organisatie Support&Co de winkel bovendien volgens een speciaal concept. De bewoners zijn zelf op het idee gekomen, maar hebben niet geholpen bij de realisatie van het initiatief. Wel hebben de bewoners geholpen bij werkzaamheden en werken vrijwillig mee. De factor *mensen* was dus noodzakelijk bij het ontstaan van het burgerinitiatief. Draagvlak is er altijd geweest, dankzij de sterke sociale cohesie. De factor *moraal* was dus het gehele proces positief van invloed, maar heeft het realiseren van het burgerinitiatief wel vertraagd. Het aanschaffen van een winkelpand bleek langer te duren dan verwacht.

1.4 Door welke omstandigheden is er in een krimpddorp geen burgerinitiatief ontstaan?

In dit onderzoek is, aan de hand van de mobilisatietheorie, geanalyseerd onder welke omstandigheden er in Haalderen geen burgerinitiatief is ontstaan. Gebleken is dat niet alle factoren een positieve invloed hadden op het realiseren van een burgerinitiatief. Zo is de factor *cultuur* niet van invloed geweest, omdat de meeste, mobiele, bewoners weinig problemen ervaren zonder fysieke voorzieningen in het dorp. Dit komt door de voorzieningen in de omliggende dorpen. Omdat er, volgens Platform Haalderen, oplossingen zijn gevonden voor de minder mobiele mensen, is een burgerinitiatief niet noodzakelijk en urgent. De minder mobiele mensen gaan namelijk met het openbaar vervoer naar voorzieningen toe of laten hun boodschappen halen door familie. Platform Haalderen is de sleutelfiguur in het dorp, waardoor de factor *sociale organisatie* wel actief is. De gemeente stimuleert dat het platform meebeslist over initiatieven en oplossingen voor problemen. Bovendien krijgt het Platform Haalderen budget van de gemeente waarmee initiatieven gefinancierd kunnen worden (de factor *materiaal*). Bij de bewoners, vooral de bewoners uit de nieuwbouwwijk, is er echter nauwelijks draagvlak voor een burgerinitiatief, omdat bijna niemand zich er actief voor in wil zetten. In de verenigingen zijn wel enkele vaste vrijwilligers actief. Dit is slechts een kleine groep bewoners. De factor *mensen* is dus nauwelijks geactiveerd in Haalderen. Bovendien is er geen burgerinitiatief ontstaan in Haalderen, vanwege de geografische ligging. Haalderen wordt omringd door kernen met voorzieningen, waardoor de meeste bewoners van het dorp geen behoefte hebben aan de realisatie van een voorziening.

Centrale vraag 1:

Onder welke omstandigheden leidt krimp tot burgerinitiatieven in krimpdorpen?

Uit de verschillende deelvragen is gebleken dat een burgerinitiatief ontstaat wanneer er sprake is van een aanleiding. Zonder een aanleiding wordt er geen probleem ervaren in het krimpdorp en is een burgerinitiatief dus ook niet noodzakelijk en urgent. De factor *cultuur* is dan niet van invloed. Mocht er wel een aanleiding zijn voor een burgerinitiatief, dan komen bewoners in actie. Sleutelfiguren zijn dan nodig om het proces in goede banen te leiden en alle partijen gemotiveerd te houden. Deze sleutelfiguren kunnen enkele bewoners zijn, maar ook de dorpsraad. Een goede *sociale organisatie* is dus belangrijk bij het ontstaan van een burgerinitiatief. Onder andere de gemeente heeft hier veel invloed op. Hoe meer een gemeente meewerkt aan het realiseren van een burgerinitiatief in een krimpdorp, des te groter de kans van slagen van een dergelijk initiatief. De gemeente kan helpen bij het goedkeuren van vergunningen en dergelijke. Tevens kan de gemeente hulp bieden door middel van subsidie of fysiek kapitaal (de factor *materiaal*). Zonder geld of fysiek kapitaal kan een burgerinitiatief niet ontstaan. Tevens zijn de factoren *moraal* en *mensen* van belang bij het ontstaan van een burgerinitiatief. Zo is draagvlak en solidariteit voor een burgerinitiatief

nodig, want bewoners moeten het eens zijn met het burgerinitiatief. Ook moeten ze zich voor het initiatief willen inzetten. Zonder medewerking van bewoners kan een burgerinitiatief nauwelijks gerealiseerd worden. Bovendien kan de historische achtergrond van een dorp invloed hebben op het ontstaan van burgerinitiatieven. In dit onderzoek komt echter al naar voren dat de geografische ligging van een krimpdorp zeker invloed heeft op het ontstaan van burgerinitiatieven. Aangetoond in dit onderzoek is dat in een krimpdorp in een dunbevolkt gebied de noodzaak en urgentie van een burgerinitiatief groter is, dan in een dorp dat in een dichtbevolkt gebied ligt. Dit heeft te maken met de nabijheid van voorzieningen in andere kernen. Al deze besproken factoren hebben dus invloed op het wel of niet ontstaan van een burgerinitiatief in een krimpdorp. Uit het onderzoek is gebleken dat er ook een burgerinitiatief kan ontstaan, ondanks dat niet alle factoren van de mobilisatietheorie geactiveerd zijn. Dit komt omdat de ene factor relevanter is, dan de andere factor. Zo is het belangrijker dat de factor cultuur gemobiliseerd is, dus dat er sprake is van een aanleiding, dan de factor materiaal. Het materiaal kan namelijk in een later stadium nog worden ingebracht.

2.3 Hoe staat het met de sociale cohesie in het krimpdorp met een of meerdere burgerinitiatieven en hoe heeft het burgerinitiatief de sociale cohesie beïnvloedt?

In dit onderzoek is Almen geanalyseerd met betrekking tot het ontstaan van een of meerdere burgerinitiatieven veroorzaakt door demografische krimp. Regionaal gezien staat Almen bekend om de sociale cohesie. Door de maatschappelijke processen, zoals individualisering, is deze saamhorigheid veranderd, maar niet verdwenen. In Almen woont een hechte groep mensen en de betrokkenheid onder bewoners is hoog. Bovendien voelen de bewoners zich verantwoordelijk voor het dorp. Mede hierdoor is het burgerinitiatief ontstaan, omdat het hebben van een dorpswinkel in Almen een gemeenschappelijk belang was voor vooral de oudere dorpsbewoners. De bewoners hebben er toen voor gezorgd dat er plannen werden ontwikkeld om een winkel te realiseren.

Het ontstaan van het burgerinitiatief heeft de sociale cohesie in Almen positief beïnvloed, omdat mensen elkaar nu weer vaker (spontaan) kunnen ontmoeten. Bovendien hebben de vrijwilligers van de winkel een positieve invloed op de sociale cohesie, omdat dit dorpsbewoners zijn en omdat zij erg klantvriendelijk zijn. Dankzij het burgerinitiatief voelen bewoners zich meer verbonden en tevreden met het dorp. Ook zijn ze trots op Almen, maar hebben niet meer contact met familie en vrienden gekregen. Tevens nemen ze niet vaker deel aan dorpsactiviteiten. Mede door het geringe aanbod en de iets hogere prijs, doen sommige bewoners nog steeds hun (grote) boodschappen bij de supermarkt waar zij al jaren trouw heen gaan. Toch kan er worden geconcludeerd dat het onderzochte burgerinitiatief in Almen, over het algemeen, een positieve invloed heeft (gehad) op de sociale cohesie in het dorp.

2.4 Hoe staat het met de sociale cohesie in het krimpdorp zonder een burgerinitiatief en zou dit veranderen als er wel een burgerinitiatief ontstaat in het dorp?

In dit onderzoek is het dorp Haalderen geanalyseerd met betrekking tot het niet ontstaan van een burgerinitiatief dat veroorzaakt is door demografische krimp. De laatste jaren is de sociale cohesie van Haalderen aan het verminderen. Dit heeft te maken met de maatschappelijke individualisering en doordat iedereen werk heeft buiten het dorp. Bovendien is er tien jaar geleden een nieuwe wijk gebouwd in het dorp. De bewoners uit deze wijk hebben geen binding met Haalderen. De bewoners van de oude kern voelen zich echter wel verbonden met Haalderen, ook al is dit vaak enkel binnen hun eigen vereniging,

vrienden of familiekring. Het gebrek aan voorzieningen wordt door veel ouderen als vervelend ervaren, maar hier is over het algemeen te weinig draagvlak voor.

De geïnterviewde bewoners vinden het gezellig wanneer er een voorziening wordt gerealiseerd, vanwege de sociale functie. Sociaal contact hebben bewoners in verenigingen en in het dorpshuis, maar er zijn weinig (spontane) ontmoetingen met andere bewoners. Ook zal de verbondenheid met het dorp waarschijnlijk sterker worden, wanneer gevonden wordt dat hun bijdrage belangrijk is. De meeste bewoners van de oude kern zijn bereid zich dan in te zetten voor een burgerinitiatief. Zij vinden een goede leefbaarheid belangrijk en zullen daarom ook meer tevreden zijn wanneer er een voorziening is gerealiseerd. Bovendien zal er dan sprake zijn van meer saamhorigheid. De bewoners denken niet dat ze vrienden en familie vaker zullen tegenkomen nadat er een burgerinitiatief is ontstaan, omdat dit contact al goed is. Ook doen ze niet vaker mee aan activiteiten in het dorp. Over de lokale politiek zijn bewoners minder enthousiast. Het platform probeert veel plannen voor het dorp te realiseren, maar wordt vaak vergeten door de gemeente. Voor de bewoners van de oude kern van Haalderen kan een burgerinitiatief de sociale cohesie dus positief beïnvloeden. Voor de bewoners van de nieuwbouwwijk geldt dit echter niet. Zij hebben geen binding met Haalderen en zullen zich zeer waarschijnlijk ook niet in willen zetten voor het burgerinitiatief.

Centrale vraag 2:

In hoeverre dragen de burgerinitiatieven in een krimpdorp bij aan de sociale cohesie?

Uit de verschillende deelvragen is gebleken dat een burgerinitiatief de sociale cohesie in een krimpdorp altijd beïnvloed. Vaak heeft een dorp met veel gemeenschapszin om burgerinitiatieven te realiseren een hoge mate van sociale cohesie. Dit is zeker het geval in Almen. Een burgerinitiatief heeft een positieve invloed op het onderlinge vertrouwen en de betrokkenheid van de bewoners. Bovendien komen bewoners bij het realiseren van een burgerinitiatief elkaar vaker tegen. Hierdoor hebben ze intensievere contacten. Dit versterkt de saamhorigheid en de verbondenheid, vooral wanneer bewoners zich inzetten als vrijwilliger in het burgerinitiatief. Ook kunnen bewoners na het realiseren van een burgerinitiatief meer tevreden zijn met hun omgeving en trotser op het dorp. Over het algemeen komen de bewoners hun vrienden en familie niet vaker tegen en doen ze niet vaker mee aan dorpsactiviteiten. Ondanks dat niet alle aspecten van een burgerinitiatief voordelig zijn voor bepaalde bewoners, bijvoorbeeld de prijs van de producten in een winkel, wegen de voordelen op tegen de nadelen. De realisatie van een burgerinitiatief brengt verbondenheid en de sociale functie van een dergelijke voorziening is erg voornaam. De kans op slagen van een burgerinitiatief is kleiner, wanneer een grote groep bewoners geen binding voelt met het dorp. Deze bewoners zullen zich dan waarschijnlijk niet inzetten om het initiatief te realiseren. Toch kan worden geconcludeerd dat het ontstaan van een succesvol burgerinitiatief een sterke positieve invloed heeft op de sociale cohesie van krimpdorpen.

5.2 Reflectie

In deze paragraaf zal kritisch worden gereflecteerd op de toegepaste theorie en de methoden in het onderzoek.

De *resource mobilization theory* (de mobilisatietheorie) is in dit onderzoek gebruikt om te verklaren onder welke omstandigheden er burgerinitiatieven ontstaan in krimpdorpen. Deze wetenschappelijke theorie is geschikt om grote sociale bewegingen te verklaren, zoals het begin van een revolutie. Voor de verklaring van het ontstaan van een kleine sociale beweging is deze theorie echter te algemeen en te abstract. Toevallig sloten de verschillende factoren aan bij de analyse. De kwaliteit van het onderzoek kan echter hoger zijn, wanneer er een specifieke theorie wordt gebruikt die wel perfect aansluit bij het ontstaan kleine sociale bewegingen, zoals burgerinitiatieven. Ondanks dat de *resource mobilization theory* aansloot bij de verklaring onder welke omstandigheden burgerinitiatieven ontstaan, zullen hier toch meerdere concreet meetbare factoren voor nodig zijn. Er is dus een theorie nodig, die aan de hand van diverse factoren het ontstaan van kleine sociale bewegingen verklaart. In de *resource mobilization theory* ontbraken bovendien factoren die het ontstaan van een burgerinitiatief zouden kunnen verklaren. Gebleken is dat de geografische ligging en de historische achtergrond hier ook een invloed op kan hebben. In een vervolgonderzoek is het daarom belangrijk een andere theorie te kiezen.

Bovendien kon het concept burgerinitiatieven duidelijker worden afgebakend. In dit onderzoek wordt de dorpswinkel in Almen als een burgerinitiatief gezien, terwijl de bewoners niet bij het realisatieproces betrokken zijn geweest. In een volgend onderzoek kan in het theoretisch kader beter worden aangegeven, wat er onder een burgerinitiatief wordt verstaan. De informatie wordt dan aangevuld, door te stellen in welke mate bewoners zelf het initiatief moeten nemen. Deze specifiekere afbakening is nodig, zodat het eenvoudiger is om geschikte burgerinitiatieven te vinden voor het onderzoek.

Mede vanwege de tijd, is er voor gekozen slechts enkele bewoners te interviewen over de beïnvloeding van de sociale cohesie door een burgerinitiatief. Hierdoor is een globaal beeld ontstaan over hun invloed op de sociale cohesie. Om echter een representatiever en gedetailleerder beeld te krijgen hierover is het van belang om meer bewoners te interviewen. Tevens is het belangrijk om doelgroepen te onderscheiden in dit onderzoek. Elke doelgroep kijkt namelijk anders tegen problemen en de saamhorigheid in het dorp aan. Zo zullen gepensioneerde bewoners, naar verwachting, bovendien meer tijd in het dorp doorbrengen, dan bewoners met een fulltime baan. In dit onderzoek is bewust gekozen om geen doelgroep te stellen, vanwege het verkennende karakter van het onderzoek. Vraag is echter of de bevindingen een representatief beeld geven over de sociale cohesie in het dorp en de (mogelijke) invloed hierop door een burgerinitiatief.

Ook zou het verstandig zijn geweest wanneer de interviewguides in de krimpdorpen anders opgezet waren met betrekking tot het onderzoek naar de sociale cohesie (bijlage 2 en 3, deel 3). Wanneer er een verschil was tussen de vragen over de sociale cohesie zelf en de vragen over de invloed van een burgerinitiatief op de sociale cohesie, dan zouden de interviews kwalitatief nog beter zijn geweest. De analyse zou dan meer gestructureerd en gedetailleerd worden. Dit zou dan tevens invloed hebben op de conclusie van het onderzoek.

Aan de hand van deze kritische reflectie kunnen er enkele aanbevelingen worden gedaan voor zowel vervolgonderzoek als de beleidspraktijk. Deze aanbevelingen moeten echter gerelativeerd worden, omdat dit een verkennend onderzoek is.

5.3 Aanbevelingen

In dit verkennend onderzoek is er onderzocht onder welke omstandigheden er burgerinitiatieven ontstaan in krimpdorpen en hun invloed op de sociale cohesie. Voor een vervolgonderzoek is het daarom mogelijk een aantal aanbevelingen te doen:

- Aan de hand van deze vergelijkende case study kan er een groot survey onderzoek gehouden worden in alle krimpdorpen in Nederland. Waar op moet worden gelet, is dat er een verschil kan bestaan tussen het ontstaan van burgerinitiatieven in dorpen met structurele of demografische krimp. In een grootschalig vervolgonderzoek kan geprobeerd worden om een algemene theorie te vinden met betrekking tot het ontstaan van burgerinitiatieven in Nederlandse krimpdorpen.
- Mocht er een vervolgonderzoek plaatsvinden, dan is het niet aan te raden om opnieuw de *resource mobilization* theory te gebruiken. In dit verkennende onderzoek kon deze theorie toevallig toegepast worden op een verklaring voor het ontstaan van burgerinitiatieven. De theorie is echter te algemeen en te abstract. De theorie wordt niet voor niets gebruikt om grote sociale bewegingen te verklaren. In een volgend onderzoek is daarom het aan te raden om een minder algemene theorie te zoeken, met meer factoren die concreet het ontstaan van kleine sociale bewegingen kunnen verklaren. Bovendien moet er op gelet worden dat er factoren met betrekking tot de geografische ligging en de historie van een dorp bij zitten. Tevens moeten er meerdere factoren in de theorie bestaan met betrekking tot de moraal en de mensen in het burgerinitiatief.
- Ook is het van belang rekening te houden met de historische achtergrond van een dorp. Een burgerinitiatief kan in een dorp wat altijd al voor zijn bestaan heeft moeten vechten anders van invloed zijn op de sociale cohesie, dan in een dorp waar dit niet het geval was. Mede om deze reden moet er in de krimpdorpen allereerst de al aanwezige sociale cohesie in het dorp worden onderzocht, alvorens kan worden bekeken hoe het burgerinitiatief deze sociale cohesie kan beïnvloeden.
- Het is bovendien voor vervolgonderzoek aan te raden om verschillende doelgroepen te onderscheiden, met betrekking tot de invloed op de sociale cohesie. Elke doelgroep heeft namelijk een andere kijk op de problemen en de sociale cohesie in een dorp. Door meerdere doelgroepen te onderzoeken, kan er een representatiever en gedetailleerder beeld worden gegeven met betrekking tot de sociale cohesie.

Tevens kunnen er, aan de hand van dit verkennend onderzoek, enkele aanbevelingen worden gedaan voor de beleidspraktijk met betrekking tot het ontstaan van burgerinitiatieven.

- Het is van belang dat gemeenten burgerinitiatieven niet alleen stimuleren, maar zelf ook meewerken aan het realiseren van een dergelijk initiatief. In dit onderzoek is hier sprake van geweest en dit blijkt dan ook een belangrijke factor in het ontstaan van burgerinitiatieven. Gemeenten kunnen namelijk hun budget voor een burgerinitiatief waar nodig aanpassen, zodat een initiatief alsnog gerealiseerd kan worden. Bovendien kan een gemeente meehelpen bij het aanvragen van vergunningen of het

aanschaffen van fysiek kapitaal. Een basisniveau aan voorzieningen (ontmoetingsplekken) blijkt namelijk belangrijker voor de sociale cohesie in een dorp, dan het behouden of extra creëren van andere fysieke voorzieningen. Hier kunnen beleidsmakers hun plannen in de toekomst op aanpassen.

- Het is mogelijk dat een krimpdorp zonder voorzieningen in een dichtbevolkt gebied ligt met veel omliggende kernen, waar wel voorzieningen zijn. Het is dan van belang is om te bekijken of een burgerinitiatief om een voorziening te realiseren wel noodzakelijk en wenselijk is. Wellicht kunnen er andere oplossingen door de bewoners worden aangedragen, die toch de problemen oplossen voor de minder mobiele bewoners. Voor minder mobiele bewoners zijn voorzieningen in omliggende dorpen namelijk minder bereikbaar, waardoor voor hen een voorziening wel noodzakelijk is. Oplossingen die kunnen worden bedacht, in de vorm van een burgerinitiatief, zijn: het realiseren van rijdende voorzieningen die het dorp enkele keren per week bezoeken, pendelbussen naar voorzieningen of het instellen van een bezorgservice door medebewoners. In een dunbevolkt gebied zal het realiseren van voorzieningen noodzakelijker zijn, omdat de voorzieningen in omliggende dorpen en steden verder weg zijn. In de toekomst zou hier rekening mee kunnen worden gehouden, wanneer er beleid voor krimpdorpen wordt geschreven.

Literatuurlijst

- Becx & Van Loon. (2013). Krimp oplossingen. Gevonden op 14 februari 2013, op <http://www.becxenvanloon.nl/krimpoplossingen.php>
- Breman, B. (2011). Omgaan met krimp in het landelijk gebied; vitaliteit als vertrekpunt. Alterra: Wageningen UR.
- CAB. (2012). Leven in de leegte. Rapport Bedreigd bestaan. Groningen.
- De Gelderlander (2011). Dorpen moeten zelf aan de bak. Gevonden op 10 mei 2013, op <http://www.gelderlander.nl/regio/betuwe/dorpen-moeten-zelf-aan-de-bak-1.2275580>
- De Hart, J., Knol, F., Maas-de Waal, C. & Roes, T. (2002). *Zekere banden: Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- De Leede, J.J. & Ensink, E. (1993). *Leefbaarheid in landelijke gebieden. Een kwestie van aandacht*. 's - Gravenhage: Vereniging van Nederlandse Gemeenten.
- Edwards, B. & Gillham, P.F. (2013). Resource mobilization theory in *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*. N.D.: Blackwell Publishing Ltd.
- Hospers, G. & Reverda, N. (2012). *Krimp, het nieuwe denken*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Huygen, A. & De Meere, F. (2008). De invloed en effecten van sociale samenhang. Verslag van een literatuurverkenning. Utrecht: Verwey-Jonker instituut.
- Inwoners aan zet. (2012). Nota burgerinitiatief en burgerparticipatie gemeente Lansingerland.
- Leidelmeijer, K. & Van Kamp, I. (2003). Kwaliteit van de Leefomgeving en Leefbaarheid, naar een begrippenkader en conceptuele inkadering. Bilthoven: RIVM.
- McCarthy, J.D. & Mayer, N.Z. (1977). Resource Mobilization and Social Movements; A Partial Theory. *The American Journal of Sociology*, Vol. 82, No. 6 (May, 1977), 1212-1241.
- Mobypicture. (2010). Haalderen. Gevonden op 4 juni 2013, op <http://www.mobypicture.com/user/buurman104/view/7665008>
- Movisie. (2012). Krimp in beeld. De sociale gevolgen van demografische veranderingen.
- Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling. (2011). Krimp, het nieuwe groeien. Positionpaper over leefbaarheid en voorzieningen in krimpgebieden.
- Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling. (2012). Kennis door verbinding.
- Plattelands Parlement. (2008). Thema 2009: Decentralisatie en burgerparticipatie. *Werkplaats voor de leefomgeving*, jaargang 7, september 2009. Arnhem: Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij.
- RIGO. (2012). Burgerparticipatie en leefbaarheid.

- Rijksoverheid. (2012). Bevolkingskrimp. Gevonden op 10 februari 2013, op <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bevolkingskrimp>
- Rijpma, J & Stol, W. (eds.) (2006). *Basisboek integrale veiligheid*. Hoofdstuk 20: Leefbaarheid (vervallen hoofdstuk). Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Ruijsbroek, J.M.H. & Verweij, A. (2009). Wat is sociale cohesie? In: Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid. Bilthoven: RIVM.
- Schnabel, P., Bijl, R. & De Hart, J. (2008). *Betrekkelijke betrokkenheid: Studies in sociale cohesie*. Sociaal en Cultureel Rapport 2008. Sociaal en Cultureel Planbureau: Den Haag.
- Schoonen, M. (2006). Over buurtbinding en sociale cohesie: het debat en de realiteit. *Facta Tijdschrift voor Maatschappijwetenschappen*.
- SEV. (2011). Sterke Verhalen. Burgerinitiatieven voor voorzieningen in kleine dorpen.
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (N.D.). Maatschappelijke participatie. Gevonden op 19 maart 2013, op http://www.scp.nl/Onderwerpen/J_t_m_O/Maatschappelijke_participatie
- STAMM CMO. (2012). Leefbaarheid is mensenwerk: Onderzoek leefbaarheid gemeente Borger Odoorn.
- Support & Co. (N.D.). Individuele ondersteuning waar de hele gemeenschap de vruchten van plukt. Apeldoorn.
- Thissen, F. (2007). Bewonersparticipatie op het platteland. Leren van elkaar.
- Thissen, F. (2008). Leefbaarheid, sociale cohesie en informele zorg.
- Tromp, B. (2002). *De wetenschap der politiek; verkenningen*. Amsterdam University Press.
- Van Bree. (2006). *Rimpels in de ruimtelijke ordening. Verbetering van leefbaarheid in dorpen*. Boxtel: Aeneas.
- Vennix, J.A.M. (2010). *Theorie en praktijk van empirisch onderzoek*. Derde editie. Essex: Pearson Education Limited.
- Vereniging Almens Belang. (2007). Dorpvisie Almen. Gevonden op 15 april 2013 op <http://www.almen-info.nl/dorpsplan/documents/DORPSVISIEALMEN.pdf>
- Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Vierde druk. Den Haag; Uitgeverij Lemma.
- Verwest, F. & Van Dam, F. (2010). Van bestrijden naar begeleiden: demografische krimp in Nederland. Beleidsstrategieën voor huidige en toekomstige krimpregio's. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- VKK Gelderland. (2013). VKK Gelderland: projectenoverzicht VKK. Gevonden op 18 maart 2013, op <http://www.vkkgelderland.nl/node/4005>

Bijlage 1 Interviewguide burgerinitiatieven algemeen

Deze interviewguide is gebruikt bij de interviews over het concept en ontstaan van burgerinitiatieven. Hierbij zijn de heren K. Mirck en J. Huiszoon geïnterviewd.

Deze interviews zijn gehouden om een goed beeld te krijgen over hoe men vanuit de praktijk denkt over het ontstaan van burgerinitiatieven. In de literatuur worden burgerinitiatieven namelijk op diverse manieren geïnterpreteerd. Bovendien is met deze interviews de bedoeling geweest om inzicht te vergaren hoe de praktijkdeskundigen denken dat een burgerinitiatief de sociale cohesie beïnvloed.

Algemene vragen over burgerinitiatieven:

- Wat zijn burgerinitiatieven in een krimpddorp precies?

Komen het idee altijd bij lokale overheden of organisaties vandaan of ook uit de burger zelf?

- Welke vormen van burgerinitiatieven bestaan er?

Worden er alleen maar dorpsvisies geschreven of bijvoorbeeld ook dorpscafés opgeknapt?

Het ontstaan van burgerinitiatieven:

- Hoe ontstaan burgerinitiatieven?
- Welke fasen doorloopt het ontstaan van een burgerinitiatief?
- Hoe wordt er voor gezorgd voor draagvlak onder de lokale bewoners?
- Op welke manier is een burgerinitiatief het meest levensvatbaar?
- Worden burgerinitiatieven altijd (gedeeltelijk) gestimuleerd door de overheid?
- Bestaan er ook burgerinitiatieven die niet gestimuleerd zijn door de overheid?

Het verband tussen burgerinitiatieven en sociale cohesie:

- Op welke manier hebben burgerinitiatieven invloed op de sociale cohesie in een krimpddorp?
- Is er een verschil te merken in de sociale cohesie tussen dorpen met burgerinitiatieven en dorpen zonder burgerinitiatieven door de demografische krimp?

Bijlage 2 Interviewgide krimp dorp met burgerinitiatief

Deze interviewgide is gebruikt bij het interview in Almen op 2 mei 2013. Hier zijn twee belangrijke sleutelfiguren van de Vereniging Almens Belang (VAB) geïnterviewd, namelijk Coby Wiltink en Joost Dijksman. Bovendien zijn er twee vrijwilligers, Martha en Aart, van de dorpswinkel geïnterviewd met betrekking tot de sociale cohesie in het dorp.

Het doel van dit interview was om een goed beeld te krijgen of de demografische krimp in Almen een positieve, negatieve of geen invloed heeft had op het ontstaan van het onderzochte burgerinitiatief (dorpswinkel Superrr). Bovendien was het doel om inzicht te verkrijgen of de dorpswinkel een positieve of negatieve invloed heeft op de sociale cohesie.

1 Heeft krimp een positieve, negatieve of geen invloed gehad op het ontstaan van een burgerinitiatief

In dit gedeelte van het interview wil ik te weten komen of de omstandigheden die hebben geleid tot het ontstaan van het burgerinitiatief, in Almen dus de buurtwinkel, kwam door een positieve, negatieve of geen invloed van de demografische krimp in het dorp. Bovendien is het van belang te weten wat voor dorp Almen is en wat voor mensen er in het dorp wonen.

- Wat voor dorp is Almen? (Algemene gegevens)
- In hoeverre is er in Almen sprake van krimp?
- Wat voor geschiedenis heeft Almen?
- Is er in Almen sprake van saamhorigheid? Willen mensen elkaar helpen bij (collectieve problemen)?
- In hoeverre zijn bewoners betrokken bij wat er in Almen gebeurt?
- Wat voor soort mensen wonen er voornamelijk in Almen?
- Voelen mensen zich verantwoordelijk voor het dorp?
- Waarom is er weer een buurtwinkel in het dorp gekomen? Heeft dit te maken gehad met krimp?

2 Welke omstandigheden een positieve of negatieve invloed gehad op het ontstaan van een burgerinitiatief?

In dit gedeelte van het interview wil ik door middel van vragen te weten komen onder welke omstandigheden er een positieve of negatieve beïnvloeding is geweest op het ontstaan van burgerinitiatieven. Dit wil ik vragen aan de initiatiefnemers van het burgerinitiatief.

- Wat kunt u mij vertellen over het idee om weer een buurtwinkel in het dorp te hebben?
- Hoe is dit idee ontstaan en uitgewerkt?
- Is dit idee gestimuleerd door een organisatie of overheid?
- Is het idee om weer een buurtwinkel in het dorp te hebben ontstaan omdat de bewoners zich bewust werden van het probleem?
- Wie heeft het idee opgepakt?

- Werd het idee om weer een buurtwinkel in het dorp te hebben gesteund door de gemeente en andere belanghebbenden?
- In hoeverre waren de bewoners betrokken bij dit initiatief?
- Hoe belangrijk is het voor Almen om weer een buurtwinkel te hebben?
- Is de buurtwinkel op dit moment succesvol?
- Zijn er nog andere projecten in het dorp gestart, waarbij het idee vanuit de bewoners zelf kwam?

3 Heeft het burgerinitiatief een positieve of negatieve invloed op de sociale cohesie in het dorp?

In dit gedeelte van het interview wil ik door middel van vragen bekijken of het ontstaan van een burgerinitiatief in het dorp Almen een positieve of negatieve invloed heeft op de sociale cohesie in het dorp. Deze vragen wil ik stellen aan de vrijwilligers van de buurtwinkel.

- Waarom bent u vrijwilliger geworden in de buurtwinkel? Wat was uw reden hiervoor?
- Wat betekent het voor u om als vrijwilliger in de buurtwinkel te werken?
- Wat denkt u dat dit betekent voor het dorp?
- Wat vindt u er van dat u samen met de andere bewoners er mede voor hebt gezorgd dat deze winkel is geopend?
- Voelt u zich doordat de buurtwinkel is geopend meer verbonden met de andere dorpsbewoners?
- Bent u nu ook meer tevreden met het dorp Almen?
- Voelt u zich verantwoordelijk voor de leefbaarheid van dit dorp?
- Heeft u kennissen, vrienden of familie in het dorp wonen?
- Is het contact met hen meer geworden nu u vrijwilliger bent in de buurtwinkel?
- Bent u trots op uw dorp?
- Doet u mee aan activiteiten in het dorp?
- Wat is uw mening t.o.v. van de lokale politiek met betrekking tot steun voor de buurtwinkel?

Bijlage 3 Interviewguide krimp dorp zonder burgerinitiatief

Deze interviewguide is gebruikt bij het interview in Haalderen op 22 mei 2013. Hier zijn twee belangrijke sleutelfiguren van de Platform Haalderen geïnterviewd, namelijk Dory Roording en Cor. Ook zijn enkele bewoners geïnterviewd met betrekking tot de sociale cohesie in het dorp, namelijk Silvia en Erik van cafetaria 'Moos' en Peter.

Het doel van dit interview was om een goed beeld te krijgen of de demografische krimp in het dorp een positieve, negatieve of geen invloed heeft had op de omstandigheid waarom er geen burgerinitiatief is ontstaan in Haalderen. Bovendien was het doel inzicht te verkrijgen in de sociale cohesie en welke invloed een burgerinitiatief hierop zou kunnen hebben.

1 Heeft krimp een positieve, negatieve of geen invloed gehad op het feit dat er geen burgerinitiatief is ontstaan?

Hier wil ik door middel van vragen te weten komen onder welke omstandigheden er geen burgerinitiatief is ontstaan in Haalderen. Van belang is te weten te komen of demografische krimp hier een positieve, negatieve of geen invloed op heeft gehad. Bovendien is het van belang te weten wat voor dorp het is en wat voor mensen er wonen in het dorp. Deze vragen zullen worden gesteld aan Platform Haalderen.

- Wat voor dorp is Haalderen? (Algemene gegevens)
- In hoeverre is er in Haalderen sprake van krimp?
- Wat voor geschiedenis heeft Haalderen?
- Is er in Haalderen sprake van saamhorigheid? Willen mensen elkaar helpen bij (collectieve) problemen?
- In hoeverre zijn bewoners betrokken bij wat er in Haalderen gebeurt?
- Wat voor soort mensen wonen er voornamelijk in Haalderen? Wat is het opleidingsniveau binnen het dorp?
- Voelen mensen zich verantwoordelijk voor het dorp?
- Waarom is er (nog) geen burgerinitiatief ontstaan in Haalderen? Heeft dit te maken gehad met de demografische krimp? Is het mogelijk dat er in de toekomst wel een burgerinitiatief ontstaat? (Doorvragen op wat men te vertellen heeft).

2 Welke omstandigheden hebben een positieve of negatieve invloed gehad op het feit dat er geen burgerinitiatief in het dorp is ontstaan?

Door middel van vragen zal onderzocht worden onder welke omstandigheden geen burgerinitiatief is ontstaan in het dorp. Deze vragen wil ik stellen aan de sleutelfiguren van Platform Haalderen.

- Hoe belangrijk is het voor Haalderen om een burgerinitiatief te hebben en wat voor burgerinitiatief zou dit zijn? Met andere woorden is een burgerinitiatief urgent?
- Hebben bewoners inzicht in de problemen die (kunnen) ontstaan door de aanwezigheid van de krimp in het dorp?

- Is er draagvlak onder de bewoners om een burgerinitiatief op te starten?
- Zijn mensen in het dorp bereidt over te gaan tot collectieve actie? Willen bewoners vrijwilliger worden in het burgerinitiatief?
- Is het mogelijk om een burgerinitiatief op te starten, bijvoorbeeld om een winkel te behouden in het dorp? Is hier genoeg geld (subsidie) en fysiek kapitaal voor aanwezig?
- Wordt het idee om een burgerinitiatief gestimuleerd door een lokale overheid of wordt het juist tegengewerkt?
- Is er een sociale organisatie die het initiatief kan nemen om een burgerinitiatief op te starten?
- Zijn er bepaalde leiders aanwezig in het dorp die mensen kunnen mobiliseren?
- Zijn er wel al andere initiatieven in het dorp gestart, waarbij het idee vanuit de bewoners zelf komt?

3 Hoe hebben deze omstandigheden een positieve of negatieve invloed op de sociale cohesie in het dorp?

Door middel van deze vragen zal worden bekeken of het ontstaan van een burgerinitiatief een negatieve of positieve invloed kan hebben op de sociale cohesie in het dorp. Deze vragen zullen worden gesteld aan de bewoners van het dorp en het niveau van de vragen wordt daarom aangepast om miscommunicatie te voorkomen.

- Voelt u zich verbonden met Haalderen?
- Zou u en uw medebewoners zich meer verbonden voelen met het dorp als er een burgerinitiatief zou zijn?
- Denkt u dat u dan vrijwilliger zou worden bij het burgerinitiatief? Waarom wel of waarom niet?
- Voelt u zich betrokken bij het dorp?
- Biedt u hulp bij (collectieve) problemen?
- Bent u tevreden met het dorp? Denkt u dat u meer tevreden zou zijn met het dorp wanneer er een burgerinitiatief zou zijn?
- Voelt u zich verantwoordelijk voor het dorp?
- Heeft u kennissen, vrienden of familie in het dorp wonen?
- Denkt u dat het contact met hen hechter is wanneer er een burgerinitiatief ontstaat?
- Bent u trots op uw dorp?
- Doet u mee aan activiteiten in het dorp?
- Wat is uw mening t.o.v. van de lokale politiek met betrekking tot steun voor een burgerinitiatief?